

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ
ЗАКЛАД» МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ**
Навчально-науковий інститут управління, економіки та бізнесу

Кафедра фінансів, банківської та страхової справи

Січкаренко Марія Олегівна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«Облік і аналіз витрат підприємства:
управлінський аспект»**

Групи: ТУбо-12-23-М1ООП (1.6 здс)

Спеціальність: 071 «Облік і оподаткування»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

*Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів, текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело*

(підпис)

Січкаренко М.О.
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник
канд. екон. н., доц. Гошовська В.В.
(посада, науковий ступінь, вчене звання)
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Допущено до захисту перед ЕК
Зав. кафедри, докт. екон. н. проф
(посада, науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Кришталь Г.О.
(прізвище та ініціали)

Київ 2026

АНОТАЦІЯ

Січкаренко Марія Олегівна. Облік і аналіз витрат підприємства: управлінський аспект. – Рукопис

Дипломна робота на здобуття рівня вищої освіти «магістр» – ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом». – Київ, 2026.

У дипломній роботі досліджено теоретичні і практичні основи обліку і аналізу витрат підприємства. Розкрито організацію первинного обліку витрат та розглянуто ведення синтетичного та аналітичного обліку витрат підприємства. Досліджено сутність аналізу витрат та важливість аналізу в системі управління витратами підприємства.

Ключові слова: облік, витрати, аналіз, оптимізація, облікова політика, система управління витратами, кошторис, первинні документи, фінансова звітність.

ABSTRACT

Sichkarenko Maria. Accounting and analysis of enterprise costs: management aspect. - Manuscript

Diploma work for obtaining the level of nigher education «master». – PrAT «University «Interregional Academy of Personnel Management». – Kyiv, 2026.

The thesis explores the theoretical and practical foundations of accounting and analysis of enterprise costs. The organization of primary cost accounting is disclosed and the conduct of synthetic and analytical accounting of enterprise costs is considered. The essence of cost analysis and the importance of analysis in the enterprise cost management system are investigated.

Keywords: accounting, costs, analysis, optimization, accounting policy, cost management system, estimate, primary documents, financial reporting.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І АНАЛІЗУ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Економічна сутність витрат підприємства та їх класифікація	8
1.2. Облік витрат та фактори, що впливають на його побудову	17
1.3. Підходи до формування системи управління витратами	25
Висновки до першого розділу	29
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВІ	30
2.1. Фінансово-економічна характеристика ТОВ «АГРОДАР»	30
2.2. Автоматизація обліку витрат на підприємстві	39
2.3. Організація обліку загально виробничих витрат ТОВ «АГРОДАР»	51
Висновки до другого розділу	59
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВИТРАТ ТА МЕТОДИ ЇХ ОПТИМІЗАЦІЇ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ	61
3.1. Методика та організація аналізу витрат підприємства	61
3.2. Оцінка ефективності системи управління витратами на підприємстві	72
3.3. Напрямки оптимізації витрат для підвищення результативності та ефективності діяльності підприємства	82
Висновки до третього розділу	88
РОЗДІЛ 4. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І АНАЛІЗУ ВИТРАТ ТА МЕТОДІВ ЇХ ОПТИМІЗАЦІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	90
4.1. Удосконалення процесу обліку і аналізу витрат на підприємстві в умовах війни	90

4.2. Шляхи удосконалення інформаційного забезпечення та методики витрат в умовах нестабільності	96
Висновки до четвертого розділу	104
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	105
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	108

ВСТУП

Витрати є одним з найважливіших об'єктів управління. Обґрунтованість прийняття тактичних та стратегічних управлінських рішень залежить від того, наскільки об'єктивною та своєчасною є інформація щодо витрат.

У сучасних умовах розвитку підприємництва значення обліку витрат є винятковим. В умовах, коли інформаційні технології дозволяють інтегрувати облікові, аналітичні та управлінські процеси, система обліку витрат стає не лише інструментом обліку минулого, а й засобом стратегічного управління ресурсами.

Управлінський облік та аналіз витрат стосуються системи збору, обробки та інтерпретації даних про витрати з метою прийняття рішень на операційному та стратегічному рівнях управління. Він не є обов'язковим, як фінансовий облік, оскільки не регулюється державою. Він використовує класифікацію витрат як змінні/постійні та прямі/непрямі для полегшення вимірювання витрат, оцінки ефективності діяльності підрозділів та максимізації прибутку.

Актуальність дослідження полягає в тому, що для забезпечення нормального функціонування підприємства неможливо обійтися без належної організації бухгалтерського обліку та своєчасного аналізу, оскільки витрати є одним з найважливіших факторів, що визначають розмір прибутку підприємств і, відповідно, їх фінансовий стан, майновий стан, конкурентоспроможність, ліквідність, платоспроможність та рентабельність.

Питання управління витратами, будучи одним із найскладніших і значущих в економіці, було предметом праць багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких А. А. Касьянов, Г. Б. Черніков, В. М. Скрипнюк, Й. П. Кеттнер, Бутинець Ф., Великий Ю., Гордієнко В., Данилюк М., Дорндбуш Р., Друрі К., Загородній А., Козаченко Г., Лінсей Д., Цал-Цалко Ю. та ін.. У своїх роботах науковці більше зосереджувалися на теоретичних положеннях та практиці ведення підприємницької діяльності.

Формування та розвиток ринкової інфраструктури в Україні докорінно змінюють економічне, інформаційне та правове середовище функціонування підприємств, сутність їхньої господарської діяльності.

Метою кваліфікаційної роботи є розгляд теоретичних та методологічних положень обліку та аналізу в управлінні витратами, а також систематизація та аналіз сучасних моделей поведінки витрат з урахуванням їх впливу на процес управління.

Досягнення поставленої мети вимагає вирішення таких основних **завдань**:

- визначити теоретичні аспекти витрат підприємства та дослідити їх класифікацію;
- розглянути теоретичні основи організації обліку витрат та фактори, що впливають на його побудову;
- дослідити інструментарій основних підходів до формування системи управління витратами на підприємстві;
- охарактеризувати загальні фінансово-економічні характеристики досліджуваного підприємства;
- розглянути процедуру автоматизації обліку витрат та обліку загальновиробничих витрат на ТОВ «АГРОДАР»;
- провести методологію та організацію аналізу ефективності системи управління витратами на підприємстві та напрямки її оптимізації;
- надати рекомендації щодо вдосконалення процесу обліку та аналізу витрат на їх інформаційне забезпечення на підприємстві у воєнний час.

Вивчення **об'єкта** системи обліку витрат та її аналізу для цілей управління.

Предмети дослідження включають систему теоретичних, методологічних та практичних аспектів системи обліку витрат та її аналізу в системі управління підприємством.

Методологічними інструментами дослідження є: спостереження, узагальнення, порівняння показників, системний підхід, аналіз динаміки та структури показників, табличні та графічні методи представлення даних.

Інформаційною базою є законодавчі та нормативні документи, підручники та періодичні видання, наукові праці та статті вітчизняних та зарубіжних вчених, а також фінансова звітність.

Це пояснюється тим, що якість управлінських рішень безпосередньо залежить від системи обліку витрат. Система рахунків повинна передбачати детальний розподіл за джерелами витрат та центрами відповідальності, щоб витрати можна було чітко прив'язати до конкретних підрозділів або процесів.

Практичне значення отриманих результатів. У кваліфікаційній роботі отримано обґрунтовані результати, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання розробки теоретичних основ та практичних рекомендацій щодо формування управлінського обліку та аналізу собівартості виробництва.

Отримані результати допоможуть сформулювати рекомендації щодо вдосконалення теоретико-методологічних положень та організаційних аспектів обліку та аналізу витрат підприємства у воєнний час.

Кваліфікаційна робота **структурована** наступним чином. Вона включає вступ, три розділи, висновки та рекомендації, а також список використаної літератури. Основний зміст роботи займає 105 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І АНАЛІЗУ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність витрат підприємства та їх класифікація

Витрати є однією з найважливіших та найскладніших економічних категорій, а також одним із вирішальних факторів, що впливають на фінансові результати діяльності суб'єктів господарювання. Тому в системі управління на рівні як підприємства в цілому, так і кожного з його структурних підрозділів інформація щодо витрат займає центральне місце.

Вивчати витрати необхідно також тому, що вони складають основу цінової політики підприємства, і характеризують рівень технологій та організації виробництва, а також ефективність управління, яка оцінюється шляхом порівняння витрат та результатів діяльності.

Суть витрат полягає в тому, що ресурси обмежені та мають альтернативні способи використання. Якщо ресурси розподіляються на виробництво конкретного продукту, це означає, що від їх використання для іншого продукту відмовилися.

Економічні витрати пов'язані з відмовою від можливості виробництва інших товарів і послуг. Тому витрати, які слід враховувати при прийнятті економічних рішень, завжди є альтернативними витратами, тобто альтернативною вартістю (вартістю) ресурсів за найкращого альтернативного використання.

Економічна природа категорії «витрати» різниться з точки зору нормативних документів та літературних джерел. Національні стандарти бухгалтерського обліку НП(С)БО 1 та П(С)БО 16 визначають витрати як зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводять до зменшення власного капіталу, за винятком зменшення власного капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками.

Сутність економічних витрат та їх класифікаційні ознаки були предметом дослідження таких вчених, як Ф.Ф. Бутинець, Ю.О. Ночовна, Р.О. Піскунов, Г.В. Ростовська.

І.А. Дмитрієв, Л.І. Дороженко, С.І. Дроб'язко, О.І. Корольова, Г.О. Партінов та багато інших зарубіжних та вітчизняних вчених досліджували методи контролю витрат та інструменти їх мінімізації. Усі вони поділяють переконання, що для ефективної роботи підприємства та виробництва конкурентоспроможної продукції необхідно впровадити єдину систему управління витратами [8, с. 35-41].

Незважаючи на великий інтерес дослідників до питання витрат підприємства, багато питань, зокрема ті, що стосуються вибору найефективнішого методу, залишаються відкритими.

Економічні витрати – це платежі, які підприємство повинно здійснити, або доходи, які підприємство повинно надати постачальнику ресурсів, щоб перенаправити ці ресурси з альтернативного використання у виробництві.

Згідно з цим визначенням, категорія виробничих витрат, або економічних витрат, належить до мікроекономічного рівня, хоча й не виключає впливу на нього макроекономічних структур.

М.Г. Грещак та О.С. Коцюба визначають витрати підприємства як обсяг ресурсів, що використовуються підприємством у грошовому вираженні для досягнення певної мети. А.В. Череп наголошує, що під витратами варто розуміти «явні (фактичні, розрахункові) витрати підприємства, а під витратами – зменшення коштів підприємства або збільшення його боргових зобов'язань у процесі господарської діяльності».

О.О. Орлов проводить чітке розмежування між термінами «витрати», «платежі» та «витрати». Вчений зазначає, що «коли підприємство отримує засоби виробництва, ціна їх придбання стає витратами підприємства», а «якщо гроші виплачуються з каси, з банківських та інших рахунків підприємства, це називається платіж».

За визначенням, витрати – це витрати всіх видів економічних ресурсів (праці, сировини, матеріалів тощо) у грошовій формі під час процесу виробництва та продажу товарів. Витрати – це категорія в економіці, яка ускладнюється через своє місце, роль та етап, коли вона виникає в рамках діяльності підприємства [26, с. 50-54].

Доки необхідні ресурси недоступні на ринку капіталу, вони представляють потенціал для компанії. Якщо компанія набуває ці ресурси для досягнення бажаної мети розвитку, вони стають реальними ресурсами або факторами виробництва.

Тобто, потенційні ресурси стають реальними ресурсами (активами) компанії лише після їх придбання та стають факторами виробництва лише після їх цільового використання.

З економічної точки зору, витрати поділяються на витрати на життя та матеріальні витрати. Витрати на життя – це витрати на оплату праці, матеріальні витрати – це витрати на сировину, матеріали тощо. Витрати можна додатково розділити на внутрішні та грошові величини.

Для організації підприємницької діяльності велике значення має планування та облік витрат на фактори виробництва у внутрішніх величинах (кількість, маса, об'єм, довжина тощо). Однак для оцінки результатів цієї діяльності грошова оцінка витрат є вирішальною, оскільки вона відображає виробничі витрати.

Слід зазначити, однак, що не всі виробничі витрати складають загальні виробничі витрати. Фактично, при застосуванні методу нормативного калькулювання собівартості прямі витрати включаються до виробничих витрат лише до суми нормативних витрат, тоді як собівартість реалізованої продукції збільшується на додаткові витрати [27, с. 234–239].

Е. Чемберлін наголошує, що «виробничі витрати включають усі витрати, необхідні для виготовлення продукту (послуги) та доставки його споживачеві у стані, що відповідає його потребам. Витрати збуту, навпаки, складаються з

витрат, головною метою яких є створення ринку або формування попиту на продукт».

І. Бланк та А. Яругова розуміють витрати як споживання трудових, матеріальних та фінансових ресурсів; тобто вони розглядають витрачання фінансових ресурсів. І. Бланк також виділяє витрати на нематеріальні ресурси.

На нашу думку, такий підхід є цілком правильним та доведеним. Ю. С. Цал-Цалко тлумачить термін «витрати» відповідно до національного стандарту бухгалтерського обліку (Стандарт 16 «Витрати» (НП(С)БО)): «Витрати відображаються як зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення власного капіталу внаслідок вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можна достовірно оцінити».

Аналіз праць сучасних вчених свідчить про те, що під витратами підприємства слід розуміти явні (фактичні, розрахункові) платежі, тобто фактичні витрати, виражені в грошовому еквіваленті, понесені шляхом придбання та споживання різних видів економічних ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових, природних ресурсів, інформації тощо) у процесі виробництва та розподілу продукції, товарів чи послуг [27].

Управління витратами охоплює прогнозування та планування витрат, їх організацію, координацію та контроль, активізацію та розвиток персоналу, бухгалтерський облік, аналіз та моніторинг.

Найбільш широко використовуваною класифікацією витрат компанії на сьогодні залишається підрозділ Витрати поділяються на непродуктивні та продуктивні витрати, які далі поділяються на різні групи витрат. Витрати є центральним елементом будь-якої інформаційної системи, яка фіксує виробничу та господарську діяльність компанії.

Як багатогранна категорія, вони вимагають встановлення певних рамкових умов для обмеження їхнього обсягу. Походження витрат та їх зв'язок з різними сферами діяльності компанії зараз є загальними критеріями класифікації витрат. Ця класифікація служить для систематизації витрат для

звітності про фінансові результати звітної компанії та для подальшого порівняльного аналізу окремих категорій витрат.

Класифікація витрат за елементами не може повністю задовольнити інформаційні потреби суб'єкта господарювання щодо витрат за їх цільовим призначенням та щодо окремих видів продукції під час контролю раціонального використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів [40, с. 140-147].

Отже, виникає потреба шукати інший спосіб класифікації витрат підприємства (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Деякі підходи до класифікації витрат підприємства

Напрямок класифікації	Мета	Вид витрат
1	2	3
1. Згідно з методом розподілу витрат	Управління розподілом витрат за окремими об'єктами нерухомості	- прямі; - непрямі (опосередковані)
2. За ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат	Це формує основу для аналізу точки беззбитковості виробництва. Система прямих витрат, яка використовується для прийняття управлінських рішень, базується на цьому розподілі.	- постійні; - змінні (пропорційні, прогресивні, регресивні); - умовно-постійні; - умовно-змінні
3. За місцем здійснення контролю	Контролювати операційні витрати на різних рівнях управління	- за місцями виникнення; - за центрами відповідальності
4. За центрами відповідальності	Формування залежності обліку витрат від організаційної структури підприємства	- витрати виробництва; - витрати цеху; - витрати дільниці та ін.
5. За рівнем контролюваності	Оцінити можливість впливу на витрати, зменшити обсяг неконтрольованих витрат	- контрольовані; - неконтрольовані; - частково контрольовані
6. Впливаючи на прийняття рішень	Аналіз результатів управлінських рішень з метою їх регулювання в майбутньому.	- релевантні (виправні, повторні, очікувані); - нерелевантні
7. Щодо показників діяльності компанії	Для аналізу залежності постійних витрат від змін обсягу поточної діяльності	- обов'язкові; - дискреційні
8. За методом обчислення	З метою оцінки поведінки витрат та прийняття рішень щодо збільшення обсягу діяльності	- маржинальні (граничні); - середні
9. Щодо виробничого процесу	Визначення потенціалу скорочення витрат на етапі планування	- основні (виробничі); - накладні (невиробничі)
10. За характером виробництва	Управління та аналіз витрат відповідно до типу виробничого процесу	- основне виробництво; - допоміжне виробництво; - обслуговуюче виробництво

11. За встановленими нормами	Аналіз ефективності встановлених стандартів та причин можливих відхилень	- в межах норм; - понаднормові
12. Відповідно до інструкцій щодо забезпечення цілей управління	Управління та аналіз витрат з урахуванням поточного виробництва та економічної діяльності компанії	Витрати на мотивування, соціальний розвиток, інновації, маркетингові дослідження та комунікації, амортизаційні відрахування та ін. витрати поточної господарської діяльності
13. За видами діяльності підприємства	Управління та аналіз витрат відповідно до виду діяльності	- операційні; - інвестиційні; - фінансові
14. За статтями калькуляції	Отримати інформацію про виробництво та загальні витрати кожного об'єкта обліку витрат (кожної одиниці обліку витрат).	Сировина та допоміжні матеріали; покупні напівфабрикати, комплектуючі вироби, супутні роботи та послуги; паливо та енергія для технологічних цілей; відходи, що підлягають переробці; основна та додаткова заробітна плата виробничих робітників; відрахування на соціальні цілі; на підготовку та виконання виробництва; загальновиробничі витрати; витрати, зумовлені дефіцитом тощо.
15. За терміном генерування прибутку	Аналіз тенденцій витрат, Управління розподілом витрат між поточною діяльністю та розширенням виробництва	- спрямовані на розвиток підприємства; - пов'язані з поточною господарською діяльністю
16. За принципом альтернативності	Для оцінки альтернативних витрат, можливості більш вигідного використання	- явні (зовнішні); - неявні (приховані)

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Ця класифікація базується на групуванні витрат за видами діяльності, що здійснюється (операційна, фінансова, інвестиційна). Податок на прибуток виділено в окрему групу, оскільки він також вважається операційними витратами [41, с. 10–21].

Витрати являють собою завершення виробничого процесу та включають собівартісну складову готової продукції. Операційні витрати завжди були одними з найважливіших статей бухгалтерського обліку.

Величина витрат полягає в їх вирішальному впливі на фінансові результати підприємства, їх використанні у визначенні цінової політики та відображенні стану технологій та організації виробництва.

На рисунку 1.1 показано структуру витрат згідно з НП(С)БО 16 «Витрати».

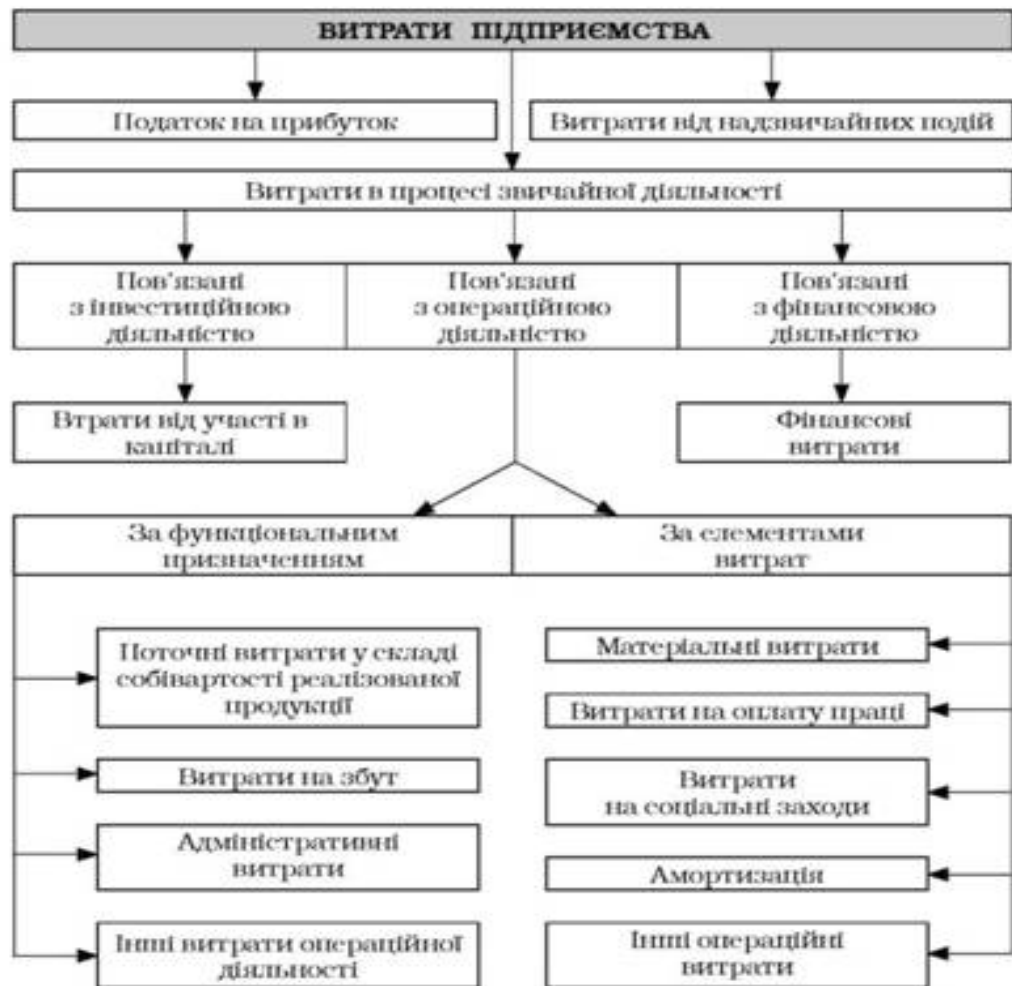

Рис. 1.1. Класифікація витрат відповідно до НП(С)БО 16 «Витрати»

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

В економічній літературі витрати підприємства зазвичай поділяють на три категорії [47, с. 55–59]:

1. Для прийняття управлінських рішень та планування на наступні періоди (постійні та змінні витрати; граничні та середні витрати; релевантні та нерелевантні витрати тощо).

2. Для визначення виробничих витрат та обліку понесених витрат (за видами витрат; за статтями витрат; прямі та непрямі витрати; собівартість продукції та витрати періоду; собівартість одиниці продукції та комплексні витрати тощо).

3. Для реалізації процесів контролю та регулювання (регульовані та нерегульовані витрати; стандартизовані та нестандартизовані витрати; витрати в межах планових показників та понаднормові; планові та позапланові витрати тощо).

Окрім згаданих вище підходів, існує безліч інших підходів до класифікації витрат, що підкреслює їхню важливість не лише для бухгалтерського обліку, а й для інших дисциплін та сфер людської діяльності. Це також підкреслює інтерес науковців до розробки такої класифікації, яка охоплює весь спектр витрат підприємства, враховуючи організаційні та технологічні особливості господарської діяльності [3].

На нашу думку, поняття собівартості набуває різного економічного значення залежно від фази перетворення ресурсів в операційному циклі (рис. 1.2).

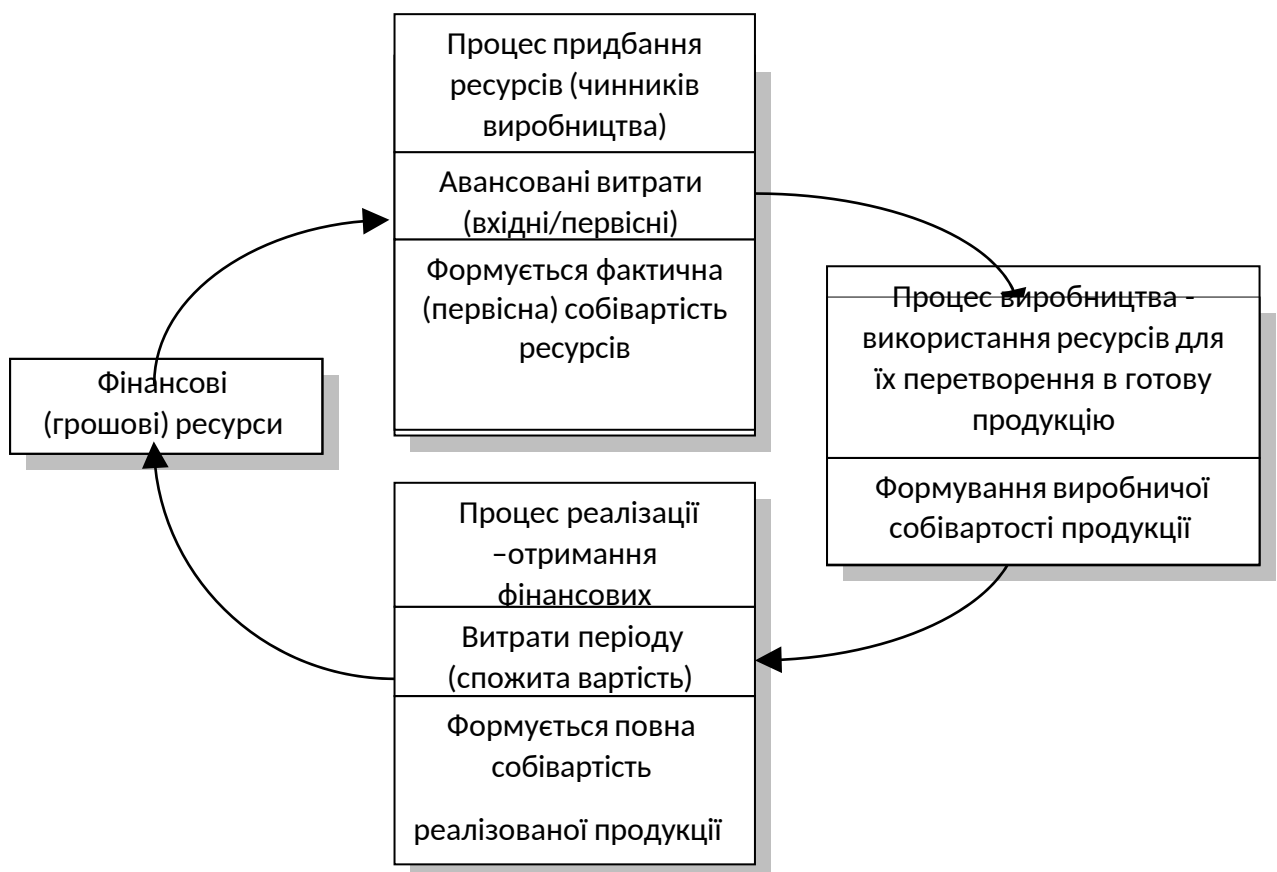

Рис. 1.2. Етапи руху ресурсів в операційному циклі підприємства

Джерело: розроблено автором

На основі організованої схеми операційний цикл, який охоплює процеси заготівлі ресурсів та їх переробки на готову продукцію з подальшим продажем, можна представити як рух початкових та спожитих витрат (суми собівартості) у грошових одиницях [8].

Спираючись на це, пропонуємо класифікацію витрат за видом діяльності (табл. 1.2).

Таблиця 1. 2

Класифікація витрат за видами діяльності

Вид діяльності	Витрати
Звичайна діяльність	
Операційна діяльність	<i>Основна діяльність</i>
	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)
	Адміністративні витрати (загальні та корпоративні витрати, витрати на утримання адміністративно-управлінського персоналу тощо)
	Витрати на збут (витрати на пакувальні матеріали та ремонт тари, оплата праці та комісійні продавцям, витрати на маркетинг тощо)
	<i>Інша діяльність</i>
	Інші операційні витрати (витрати на дослідження та розробки, собівартість проданої валюти, визнані штрафи та пені, збитки від безнадійної заборгованості тощо)
Фінансова діяльність	Збитки від інвестицій у капітал (збитки, що виникають внаслідок інвестицій в асоційовані або спільні підприємства, що обліковуються за методом участі в капіталі)
	Фінансові витрати (відсоткові витрати за отриманими кредитами, випущеними облігаціями, фінансовою орендою тощо)
Інша діяльність	Витрати на реалізовані фінансові інвестиції, довгострокові активи та інші активи компанії, збитки від неопераційних курсових різниць тощо.
Надзвичайна діяльність	
Надзвичайна діяльність	Збитки та витрати, пов'язані з подіями або операціями, які не є частиною звичайної господарської діяльності компанії та не очікуються для регулярного повторення.

Джерело: розроблено автором на основі досліджень

Поняття бухгалтерських витрат відрізняється від економічних витрат тим, що воно не враховує вартість послуг факторів виробництва, які належать підприємству. Тому бухгалтерський підхід базується на виробничих витратах, тоді як економічний підхід базується на альтернативних витратах. Різні методи визначення витрат також означають різні концепції прибутку.

Дослідження виявило розбіжність у питанні розмежування витрат та видатків, оскільки деякі вчені вважають їх подібними, тоді як інші стверджують, що між ними існують суттєві відмінності.

Ми дотримуємося точки зору, що витрати відображають оцінку використаних ресурсів, не зменшують власний капітал підприємства та можуть бути визначені як у вартісних, так і в натуральних показниках.

Окрім цього, проблема обліку витрат також ускладнюється необхідністю вибору з великого набору класифікаційних ознак тих, які становлять найбільший інтерес для потреб управління [34].

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок: витрати є важливою економічною категорією, яка потребує нових підходів до управління через суттєві зміни, що останнім часом відбулися в технологічній та збутовій діяльності підприємств.

1.2. Облік витрат та фактори, що впливають на його побудову

В умовах воєнних дій та економічної нестабільності, що з них випливає, порушуються логістичні ланцюги, зростають ціни на ресурси та обмежується доступ до фінансування. Все це разом створює нові виклики для агропромислового сектору.

Вищезазначені виклики вимагають збільшення обсягів виробництва на підприємствах з одночасним зниженням собівартості продукції для забезпечення її конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Витрати слід визнавати в бухгалтерському обліку в момент їх виникнення, якщо їх оцінку можна об'єктивно визначити в момент оплати активу або коли виникає зобов'язання, яке призведе до зменшення власного капіталу [40].

Сучасні реалії діяльності кожного підприємства змушують його керівництво шукати не лише джерела збільшення доходів, а й шляхи зниження витрат за допомогою різних методів обліку витрат та калькулювання собівартості продукції.

Ведення господарської діяльності в ринкових умовах надає особливого значення обліку собівартості, оскільки величина витрат впливає на собівартість продукції, розмір доходу, отриманого підприємством, обсяг платежів до бюджету, рентабельність та самоокупність підприємства.

Будучи досить трудомістким, облік витрат завжди був одним із центральних компонентів у системі бухгалтерського обліку на підприємстві. Маючи детальну інформацію щодо розміру та видів витрат, управлінський персонал може своєчасно реагувати на зміни та виправляти небажані відхилення в діяльності за допомогою відповідних управлінських рішень [34].

Дані щодо витрат слід ретельно перевіряти, оскільки їх скорочення не завжди є результатом підвищення продуктивності виробництва, а збільшення витрат не завжди свідчить про погіршення рівня діяльності суб'єкта господарювання.

Керувати підприємством, використовуючи лише фінансовий та податковий облік, – це як йти в похід без компаса. Є карта, але ви не знаєте місця на ній. Для оцінки стану компанії та потенційних точок зростання керівництво використовуватиме управлінський облік.

В управлінському обліку витрати класифікуються для полегшення роботи зі звітами відповідальними менеджерами. Звіти надають інформацію для прийняття рішень, обґрунтування рішень та прогнозування вигод і ризиків для підприємства. Класифікація допомагає розділити витрати на ті, що підлягають впливу менеджерів, та інші витрати.

Організація обліку фінансових результатів є однією з основних складових діяльності підприємства. Як наслідок, під час ведення господарської діяльності важливу роль відіграє правильний облік, розподіл, розрахунок та управління витратами підприємства.

Зрештою, фінансові результати підприємства безпосередньо залежать від витрат. Правильна організація обліку витрат та метод їх контролю забезпечать можливість оптимізації процесу господарської діяльності [43, с. 438-445].

Підприємствам необхідно приймати ефективні управлінські рішення, включаючи рішення щодо майбутніх витрат, для досягнення своїх стратегічних цілей. Головну роль у цьому відіграють кваліфіковані працівники. Від них залежить правильність та достовірність обліку, оцінки, планування та прогнозування витрат. Для цього існує багато методів як вітчизняних, так і зарубіжних.

Однак, на нашу думку, питання побудови системи управлінського обліку витрат на підприємствах ще не повністю вирішені, враховуючи їх прикладний характер та необхідність врахування специфіки діяльності підприємств, що працюють у цій галузі.

Система бухгалтерського обліку має бути максимально налаштована для забезпечення інформаційної підтримки ефективного управління всіма виробничими процесами. Також, для мінімізації витрат на побудову системи управлінського обліку, її слід інтегрувати в систему фінансового обліку та звітності, що надалі буде основою для факторного аналізу та визначення показників фінансової стійкості в системі стратегічного управління підприємствами зазначеної галузі.

Облік собівартості, як підрозділ бухгалтерського обліку, займається збором інформації про витрати компанії та реєстрацією господарських операцій, пов'язаних з виробництвом [54, с. 165-171].

Ця інформація підтверджується, групується за різними ознаками та аналізується в системі обліку витрат. Це можливо здійснити лише на основі інформації, яка присутня в цій системі. Отже, розрахунок є вторинним по відношенню до обліку витрат, який повинен бути в першу чергу для розрахунку.

Також калькуляція та облік собівартості тісно пов'язані та взаємозалежні. Система та організація бухгалтерського обліку значною мірою визначають розрахунок собівартості кінцевого продукту. Решта залежить від того, наскільки детального обліку вимагають інформаційні потреби управлінського персоналу під час виконання своїх управлінських функцій [56].

На проектування обліку виробничих витрат впливає багато факторів, які найдоцільніше поділити на такі групи: загально організаційні, обліково-організаційні та технологічні фактори (рис. 1.3).

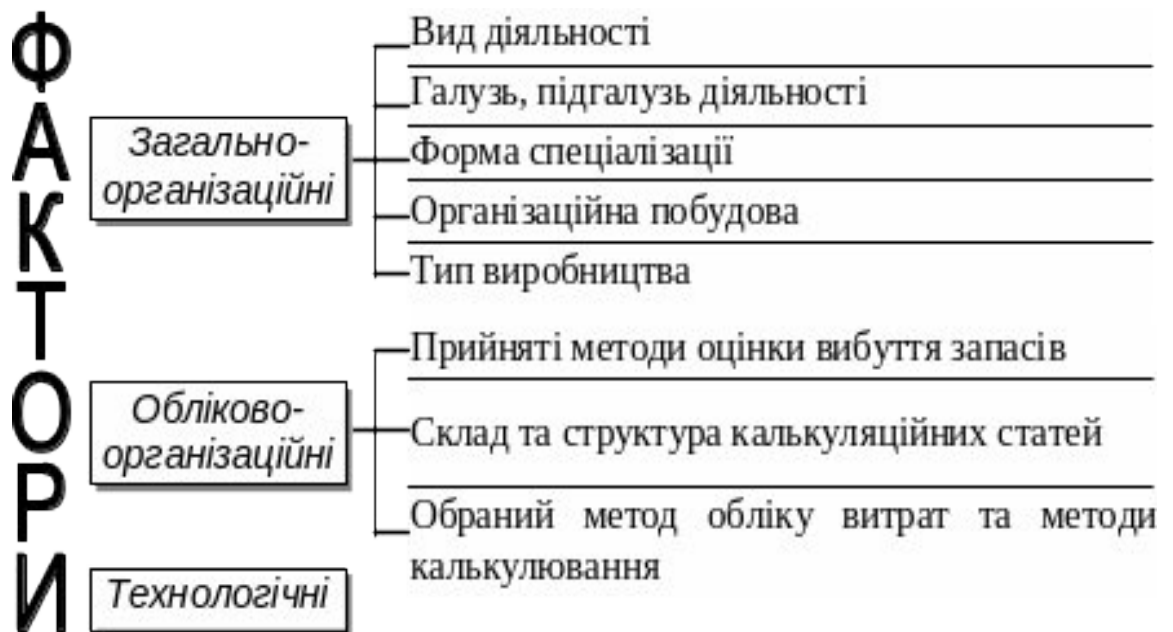

Рис. 1.3. Групи факторів, що впливають на побудову обліку витрат
Джерело: розроблено автором на основі дослідження

У структурних факторах формування витрат для підприємства слід зазначити, що існує п'ять стратегічних варіантів вибору, які залежать від економічної основи структури витрат.

Розкриємо сутність кожного з них наступним чином:

- масштаб – це розмір інвестицій, необхідних для виробництва, досліджень та розробок, маркетингової діяльності для виробництва продукції;
- асортимент – це ступінь вертикальної інтеграції, що визначає рівень розширення управління підприємством;

- досвід демонструє, скільки разів у минулому організація ефективно впроваджувала те, для чого приймається рішення;
- технології, що використовуються на кожному етапі ланцюжка створення вартості;
- складність визначатиме широту асортименту продуктів або послуг, запланованих для споживачів [1, с. 5-22].

Кожен із представлених факторів передбачає вибір, який підприємство зробить з метою зменшення витрат.

Аналіз факторів витрат, пов'язаних з виробництвом, виявляє тісний зв'язок та сильну взаємодію між ними. Зміни розміру компанії, виробничої програми чи організації виробництва неминуче призводять до змін у якості та доступності факторів виробництва.

Водночас, будь-яка зміна витрат має контрпродуктивний вплив на якість, ціну та доступність факторів виробництва. Якщо ці фактори залишаються незмінними, рівень витрат компанії також залишається постійним.

Наразі існують фактори, незалежні від компанії, які ще не вирішені: нерегульований ринок товарів, зокрема збуту продукції, та впровадження системи матеріального стимулювання виробництва певних товарів за зразком розвинених країн, особливо ЄС [9].

Ці фактори можуть призвести як до збільшення, так і до зменшення собівартості готової продукції (праці, послуг). Розглядаючи внутрішні виробничі фактори, що впливають на собівартість продукції компанії, необхідно враховувати галузеві особливості.

Як показує практика, деякі фактори мають постійний вплив, а інші обмежені в часі, тобто впливають на рівень витрат лише протягом певних фаз діяльності компанії. Деякі фактори неможливо точно визначити, оскільки вони частково залежать від характеристик робочої сили та рівня управління, а частково від діяльності залучених субпідрядників та клієнтів.

Вплив різних факторів на рівень витрат різниться: деякі впливають на кілька елементів витрат, інші лише на один або два; деякі безпосередньо, інші опосередковано. Однак контроль кожного окремого фактора є важливим компонентом ефективного функціонування всієї компанії. Тому всім факторам, що стосуються витрат, слід приділяти належну увагу.

Після розгляду різних класифікацій факторів, що стосуються витрат, особливого значення заслуговує ефект синергії. Це видно з того факту, що фактори, що стосуються витрат, та конкурентоспроможність продукції взаємно впливають один на одного [41].

Висока конкурентоспроможність підприємства є гарантією високого прибутку на ринку. Водночас метою підприємства є досягнення рівня конкурентоспроможності, який дозволить йому ефективно функціонувати протягом тривалого періоду.

Управління представленими вище факторами забезпечить використання кількох заходів, що призводять до систематичного вдосконалення продукту, постійного пошуку нових каналів збуту та покупців, способів покращення сервісу, реклами тощо.

Організація обліку виробництва пов'язана з єдністю витрат підприємства. Більш абстрактно, правило полягає в тому, що витрати виробництва повинні спочатку накопичуватися за місцем їх виникнення, а потім прив'язуватися до продукту. Це реалізується в рамках аналітичного обліку.

Об'єкт бухгалтерського обліку можна визначити так: «вид діяльності, продукція, виробнича одиниця, завдання, поставлені бухгалтером, на які відносяться витрати підприємства» [13, с. 110-119].

- фактор, за яким класифікуються виробничі витрати для використання в контрольних цілях;
- основна одиниця для аналітичного обліку виробничих витрат;
- суб'єкт господарювання або сфера діяльності, що потребує окремого вимірювання витрат.

Він включає облік та розрахунок нормативних витрат, що полягає в обліку витрат, визначенні нормативних витрат на продукцію та розрахунку відхилень фактичних витрат від нормативних.

Ми вважаємо, що методи обліку витрат та методи калькулювання – це дві споріднені групи методів, які застосовують власні інструменти та методи для збору та узагальнення даних про витрати для потреб управління, визначення фактичної собівартості продукції (робіт, послуг) та контролю процесу її формування.

Сучасна бізнес-практика потребує методологічних рішень, які дозволяють скоротити нераціональні витрати, а також раціонально розподіляти ресурси та підвищувати ефективність виробничих процесів з умовами для створення довгострокових конкурентних переваг.

Облік собівартості є одним із компонентів управління, оскільки він забезпечує систему інформації для рішень керівництва. Виробничий та фінансовий облік в економіці розділені.

Виробничий облік зосереджений на відображенні виробничих витрат та розрахунку собівартості продукції, що зрештою перетворюється на управлінський облік — більш проактивний підхід до управління підприємством.

Управлінський облік допомагає аналізувати норми, умови виробництва та запити споживачів; фінансовий облік надає інформацію зовнішнім користувачам та порівнює витрати з прибутком.

Одночасно аналітичні та графічні методи оцінки витрат допомагають у точному визначенні порогу рентабельності та у формулюванні стратегій оптимізації виробничої та комерційної діяльності. Застосування таких методик дозволяє фірмам забезпечити не лише контроль над витратами, але й продуктивність, раціональний розподіл ресурсів, оперативне прийняття управлінських рішень та формування стійких конкурентних переваг.

Вибираючи методи обліку собівартості, підприємство вирішує питання встановлення критеріїв для їх оцінки та доцільності їх використання в умовах конкретної господарської діяльності.

Отже, для інформаційного забезпечення управління витратами підприємства найкращим було б використання такого методу обліку витрат, який дозволяє об'єктивно та повно відобразити склад і призначення витрат і може бути швидко адаптований для використання в умовах сучасних інформаційних технологій обробки інформації [12, с. 10-16].

Розвиток бухгалтерського обліку та управління бізнесом часто вимагатиме коригування методів розрахунку собівартості залежно від видів продукції.

Для перевірки стану обліку витрат на предмет контролю запобігання перевитратам на виробництво необхідно розробити алгоритм контролю вищезазначених етапів для прийняття оптимальних управлінських рішень, що визначатиме напрямки подальших досліджень.

Позитивна динаміка діяльності вітчизняних підприємств у сучасних економічних умовах зумовлена ефективною та результативною системою управління зі значним інформаційним забезпеченням.

Облік витрат, як елемент управління, дає змогу контролювати, оцінювати та прогнозувати витрати, а також забезпечувати об'єктивність управлінських рішень та запобігання ризикам у діяльності.

Отже, головною метою бухгалтерського обліку в системі управління витратами є надання менеджерам різних рівнів достовірної та значущої інформації про витрати, щоб вони могли приймати об'єктивні та раціональні рішення щодо складу витрат та можливості економії ресурсів.

1.3. Підходи до формування системи управління витратами

З огляду на постійні зміни у світовій економіці, технологічну модернізацію та зростаючу конкуренцію, ефективне управління витратами стає ключовим елементом корпоративної стратегії.

По-перше, управління витратами має прямий вплив на фінансове становище компанії. Ретельне планування та ефективний контроль витрат дозволяють оптимізувати фінансові ресурси та забезпечити стабільність компанії навіть в економічно нестабільні часи [8].

Успішне впровадження системи управління витратами може призвести до значної економії коштів та підвищення прибутковості.

По-друге, розгляд різних підходів до управління витратами відкриває нові можливості для компанії. Встановлення системи управління витратами є важливим компонентом фінансового менеджменту. Існують різні підходи до цього процесу, і вибір залежить від розміру компанії, галузі, стратегії та конкретних потреб.

У сучасну епоху економічної нестабільності та зростаючої конкуренції компанії, які впроваджують комплексні методологічні підходи до управління витратами, можуть ефективно прогнозувати свої фінансові результати, мінімізувати ризики та забезпечувати довгострокову прибутковість своєї діяльності. Це робить управління витратами ключовим фактором стратегічного розвитку та стійкості компанії.

Ми хотіли б науково обґрунтувати сутність «витратів» наступним чином [3]:

- витрати означають «ресурси, спожиті або кошти, використані в процесі досягнення бажаної мети»;
- витрати на виробництво – це витрати, які призводять до (подальшого) розвитку активу, зокрема – незавершеного виробництва;

- витрати - це платежі, які підприємство повинно здійснити, або дохід, який воно повинно надати постачальнику ресурсів, щоб перенаправити ці ресурси з використання в альтернативному виробництві

Витрати – це фактори виробництва, що використовуються в процесі виробництва та несуть із собою минулі людські зусилля (матеріали, паливо тощо) та витрати на інструменти (будівлі, споруди, машини та обладнання) у формі зносу, за допомогою яких вони передають свою вартість щойно створеному продукту;

– витрати – це сукупність ресурсів, що використовуються в процесі основної та іншої рутинної діяльності, виражена у вартісних одиницях, розрахована за прийнятими в галузі правилами та мотивована цілями отримання прибутку, а також зменшення зобов'язань підприємства перед бюджетом, банками та іншими кредиторами.

Розглядаючи управління витратами як процес, дослідники виділяють такі ключові етапи:

- прогнозування та планування витрат;
- організація системи управління;
- облік витрат;
- контроль та аналіз витрат і виробничих інвестицій;
- мотивація персоналу;
- прийняття управлінських рішень щодо ефективності системи.

Підприємство розглядалося як основна складова процесу управління витратами, оскільки саме воно визначає відповідальних осіб, методи контролю, створює центри відповідальності та формує ієрархічні зв'язки між спеціалістами та менеджерами.

Управління витратами підприємства – це стратегічний інструмент, який допомагає забезпечити фінансову стабільність та підвищення конкурентоспроможності на ринку. Здатність систематизувати витрати як змінні, так і постійні, прогнозувати їхню динаміку та планувати ресурси дає

змогу визначити точку беззбитковості та оперативно вживати заходів щодо відхилень від планових показників.

Традиційні підходи до управлінського обліку та методів контролю втратили значну частину своєї ефективності у здатності скорочувати або стримувати витрати. Однак вони не включають вимоги стратегічного планування, прогнозування та гнучкості у використанні ресурсів.

Традиційний або стандартний підхід до управління витратами на підприємстві – це система, що характеризується кількома ключовими елементами, які забезпечують структуру системи та сприяють раціональному використанню ресурсів.

Одним з найважливіших інструментів, пов'язаних з цим підходом, є бюджетування. Це просто означає, що витрати плануються заздалегідь на основі прогнозів – ринкових умов та всіх інших факторів, які можуть вплинути на бізнес.

Інноваційний підхід до управління витратами відображатиме зміни в технологіях, а також стратегічне переосмислення того, як фірми розглядають та управляють своїми ресурсами та витратами. Такий підхід необхідний сучасним компаніям не лише для того, щоб бути конкурентоспроможними, але й випереджати вимоги ринку та ефективно реагувати на зміни.

Стратегічний підхід до управління витратами дозволяє фірмам робити більше, ніж просто контролювати витрати. Він допомагає компаніям створити стійку та стратегічно важливу основу для свого бізнесу. Два ключові елементи цього підходу, системи аналізу ABC/XYZ та ланцюг поставок, забезпечують нові способи оптимізації та вирішення стратегічних завдань. Система аналізу ABC/XYZ – це не просто засіб класифікації продуктів чи послуг. Це також життєво важливий інструмент управління витратами на стратегічному рівні.

Функціональність управління витратами на підприємстві досягається завдяки деталізації витрат за різними функціональними напрямками та врахуванню всіх фінансових та операційних аспектів. Підхід базується на

розумінні того, що успішного управління витратами можна досягти завдяки інтеграції та систематизації підходу на кожному етапі бізнес-процесу.

Екологічний підхід до управління витратами – це подальший крок до сталого розвитку, де бізнес взаємодіє з навколишнім середовищем, усвідомлюючи свою відповідальність перед суспільством та природою. Такий підхід враховує не лише фінансовий аспект, а й етичні та екологічні принципи, прагнучи створити гармонію між підприємницькою діяльністю та навколишнім середовищем.

Управління значущістю витрат демонструє стратегічний підхід підприємства до оптимізації та ефективного використання ресурсів. Два елементи цього підходу – підходи Lean та Six Sigma, а також цільове управління витратами – зосереджені на мінімізації нерелевантних витрат та зосередженні на найважливіших аспектах діяльності для максимізації її впливу на цінність продуктів або послуг [27].

Підходи Lean та Six Sigma визначаються як системи управління, спрямовані на оптимальну ефективність та уникнення непотрібних витрат. Поєднання цих підходів дозволяє компанії покращити управління витратами. Це пояснюється тим, що система управління витратами охоплює управлінський цикл.

Ефективне управління витратами – це не статична концепція, а динамічний та безперервний процес, який вимагає постійного аналізу, адаптації та вдосконалення [34].

Ключовим елементом ефективного управління в сучасних організаціях є процес прийняття рішень, який встановлює стратегічні орієнтири розвитку компанії.

Управління витратами розглядається не лише як засіб зниження витрат, що може призвести до небажаного зменшення обсягів виробництва або погіршення якості продукції, але й, перш за все, як механізм оптимізації структури та розподілу витрат на всіх етапах підприємницької діяльності.

Висновки до першого розділу

Загалом можна сказати, що витрати підприємств представляють собою абсолютно всі ресурси, використані у виробництві певного продукту. Що в свою чергу відображає собівартість готової продукції, також включає використані матеріали та витрати на заробітну плату. Розмір прибутку підприємства визначається різницею між собівартістю продукції та собівартістю.

Витрати стосуються ресурсів (трудових, матеріальних, нематеріальних та фінансових), що витрачаються в грошовому вираженні для досягнення підприємством певної мети (насамперед для виробництва та продажу товарів і послуг).

Економічний зміст витрат проявляється в процесі формування загального продукту, починаючи з вартості використаних засобів виробництва і переносячи її на виготовлену продукцію та новостворену вартість.

Система управління витратами побудована на інтегрованому підході, який охоплює планування, облік, аналіз, контроль та оптимізацію ресурсів. Основні підходи включають процесно-орієнтоване управління (ABC), контролінг, стратегічне управління витратами та цільове калькулювання витрат, що підвищує конкурентоспроможність.

Розглянуті в роботі підходи, незважаючи на свою специфіку, мають одну спільну мету — забезпечити стабільність та успіх підприємства шляхом розумного управління фінансовими ресурсами.

Отже, управління витратами слід розглядати як комплексний інструмент, що інтегрує функції планування, прогнозування та контролю, надаючи фірмі можливість утримувати та посилювати свою конкурентну перевагу в динамічному ринковому середовищі.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Фінансово-економічна характеристика ТОВ «АГРОДАР»

Фінансово-економічна характеристика підприємства являє собою комплексну оцінку його діяльності, яка визначає реальну та потенційну здатність ефективно функціонувати, розвиватися та отримувати прибуток. Вона базується на аналізі майна, доходів, витрат, рентабельності та фінансової стійкості.

Фінансово-господарська діяльність – це економічні процеси підприємств, а також кінцеві результати їхньої діяльності, що формуються під впливом чинних ринкових законів та інших факторів.

В Україні певний перелік нормативно-правових актів нашої держави регулює фінансово-господарську діяльність. Серед найважливіших – Конституція України, Господарський та Цивільний кодекси України, Закон України «Про підприємства в Україні» — та багато інших.

У процесі своєї фінансово-господарської діяльності підприємства використовують засоби праці, які переносять свою вартість на виготовлення продукту частинами та беруть участь у багатьох виробничих циклах; такі засоби праці називаються основними фондами.

Основні засоби – це матеріальні активи, що використовуються у виробничому процесі більше одного року, при цьому їхня вартість підлягає зносу та амортизації.

Основні засоби за своєю економічною суттю – це матеріальні активи, що використовуються у виробничій діяльності протягом періоду понад 365 календарних днів з дати їх введення в експлуатацію, вартість яких поступово зменшується через фізичний та моральний знос.

Сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю ТОВ «АГРОДАР» було створено для ведення діяльності в аграрному секторі та отримання прибутку шляхом продажу сільськогосподарської продукції.

Товариство засноване та працює відповідно до статуту та на підставі реєстрації в Єдиному державному реєстрі [67].

Підприємство належить до малих підприємств, основним видом діяльності якого є вирощування сільськогосподарських культур, зокрема зернових, бобових та олійних.

Статут підприємства визначає мету його заснування — отримання прибутку та забезпечення населення регіону сільськогосподарською продукцією та продуктами харчування.

Компанія здійснює свою діяльність на умовах оренди земельних паїв у місцевих жителів. Це довгострокові відносини, засновані на довірі, де чесність плекається роками. Оплата за оренду землі здійснюється як у грошовій, так і в натуральній формі; оплата має бути здійснена не пізніше 1 грудня поточного господарського року згідно з договорами оренди [19].

Підприємство розташоване в Житомирській області, в Олевському районі, в селі Тепениця. Для сільськогосподарського підприємства це досить вигідне розташування — усі промислові об'єкти знаходяться в достатній близькості.

Компанія здійснює свою діяльність на основі оренди земельних паїв у місцевих жителів. Це багаторічні відносини, засновані на довірі та добрій волі. Орендна плата за землю сплачується як у грошовій, так і в натуральній формі та, згідно з договорами оренди, має бути сплачена не пізніше 1 грудня поточного фінансового року.

Фінансовий аналіз може бути використаний у різних сценаріях, щоб забезпечити бізнес-менеджерів інформацією, необхідною для прийняття критично важливих рішень. Будь-який бізнес-менеджер повинен вміти інтерпретувати фінансові дані.

Вартість підприємства (також звана вартістю фірми або вартістю активів) являє собою загальну вартість активів підприємства (без урахування грошових коштів) (Таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Оцінка майна та капіталу ТОВ «АГРОДАР»

Види активів (майна) та пасивів (капіталу)	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Відношення у % 2025 р. до 2021 р.
Майно - усього	5999,3	5323,0	9050,0	8794,0	13620,0	227,03
Необоротні активи	2158,8	1994,0	2224,0	4158,0	6882,0	318,79
Основні засоби	2158,8	1994,0	2224,0	4158,0	6882,0	318,79
Оборотні активи	3840,5	3329,0	6826,0	4636,0	6738,0	175,45
Запаси	802,6	173,0	466,0	935,0	601,0	74,88
Поточна дебіторська заборгованість	684,8	982,0	4425,0	1048,0	2580,0	376,75
Гроші, їх еквіваленти та поточні фінансові інвестиції	43,5	59,0	8,0	432,0	-	-
Інші оборотні активи	979,8	910,0	60,0	91,0	1984,0	202,49
Капітал- усього	5999,3	5323,0	9050,0	8794,0	13620,0	227,03
Власний капітал	5591,7	5209,0	9040,0	8792,0	12503,0	223,60
Зобов'язання і забезпечення	407,6	114,0	10,0	2,0	1117,0	274,04
Поточні зобов'язання	407,6	114,0	10,0	2,0	1117,0	274,04
Поточна кредиторська заборгованість	187,3	7,0	10,0	2,0	947,0	505,61

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

Ми зосередимося на аналізі фінансової інформації, а саме фінансової звітності підприємства, для прийняття рішень, важливих під час інвестування в бізнес [67].

Основне завдання полягає в оцінці власного капіталу або його акцій з певним урахуванням кредитного аналізу. Тому вкрай важливо провести ретельне дослідження різних моделей оцінки та їх застосування в операціях та проектах підприємства.

Фінансові дані допомагають не лише в обміні життєво важливою інформацією як всередині компанії, так і зовні компанії, але й у використанні показників або статистики для значного покращення в певній сфері, що дозволяє бізнесу розвиватися (Таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Фінансові результати діяльності ТОВ «АГРОДАР»

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Відношення у % 2025 р. до 2021 р.
Дохід (виручка) від реалізації продукції	4824	4811	9526	6196	6912	143,30
Чистий дохід від реалізації продукції	4672	4692	8917	5217	5789	123,91
У % до доходу від реалізації продукції	96,86	97,53	93,61	84,20	83,75	-13,11
Витрати, у тому числі: собівартість реалізованої продукції	1618	4144	4164	3959	4139	255,89
адміністративні витрати;	644	673	490	530	480	74,52
інші операційні витрати.	94	118	533	101	136	144,83
Валовий прибуток (збиток)	3054	548	4753	1258	1650	54,02
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	65,38	11,68	53,30	24,11	28,50	-36,88
Прибуток від операційної діяльності	2316	-243	3730	627	1034	44,63
Фінансові та інвестиційні витрати	57	76	-	36	49	85,81
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності	2279	-319	3730	591	985	43,21
У % до прибутку від звичайної діяльності до оподаткування	100	100	100	100	100	-
Чистий прибуток (збиток)	360	63	389	839	453	126,01
У % до прибутку (збитку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1920	-382	3341	-248	532	27,71
У % до валового прибутку (збитку)	39,79	-7,94	35,07	-4,00	7,69	-32,10

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

Дані таблиці показують, що найбільша абсолютна сума чистого прибутку отримана у 2024 році, вона збільшилася майже в 3 рази порівняно з 2021 роком і склала 839 тис. грн. Найбільшу питому вагу становить дохід від реалізації продукції: 96,86% у 2024 році та 83,75% за звітний рік. Всі інші доходи становлять незначну частку від загального доходу підприємства [19].

У процесі забезпечення фінансової стабільності першочерговим завданням слід розглядати підвищення доходів до певного рівня та збільшення ринкового потенціалу. Вивчаючи фінансову звітність підприємства (розділ 1 «Баланс»), слід зосередитися на основних змінах активів та власного капіталу за останні п'ять років (рис. 2.1).

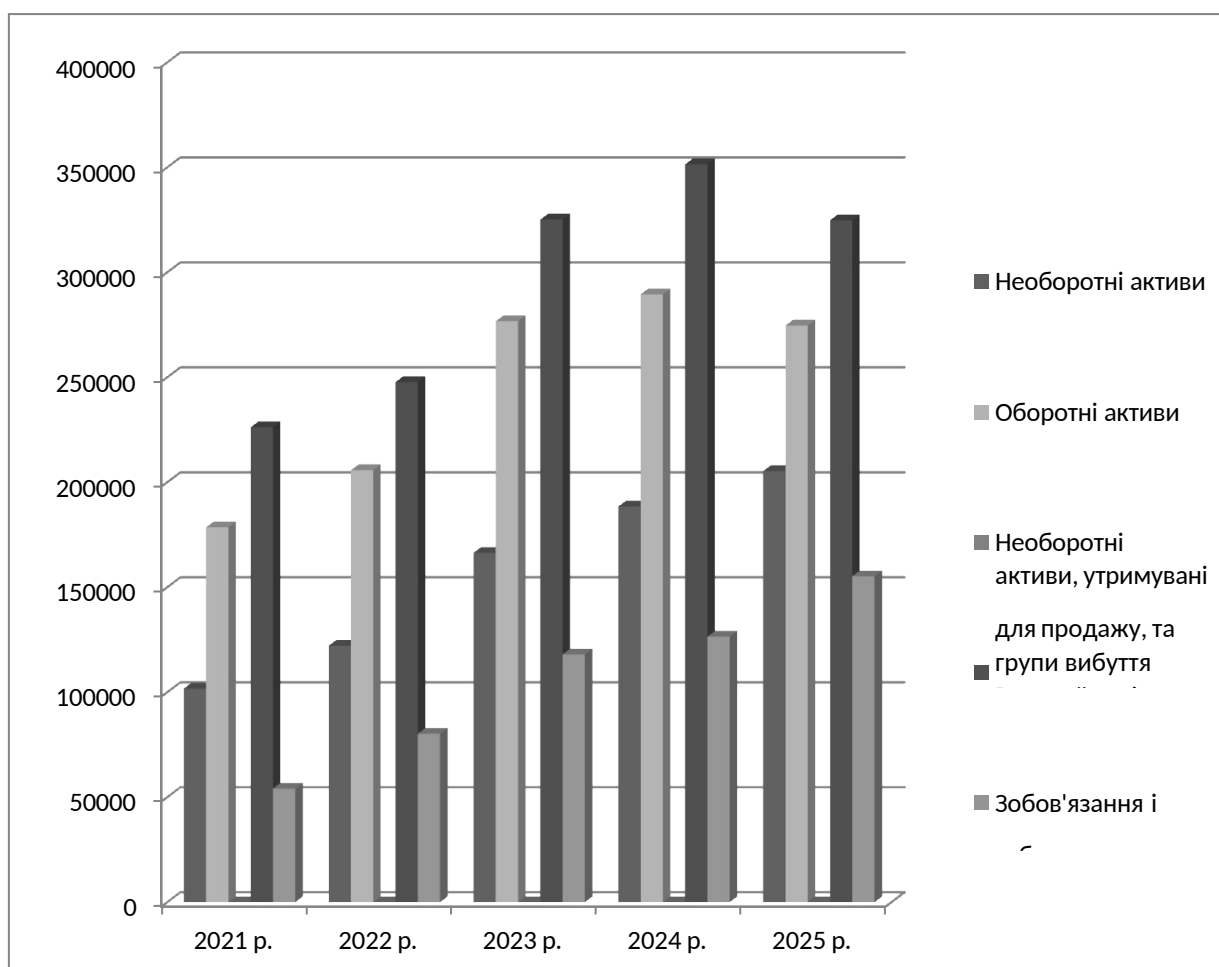

Рис. 2.1. Фінансова звітність ТОВ «АГРОДАР» та її аналіз

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

Тенденція запасів та поточної дебіторської заборгованості з 2021 по 2025 рік демонструє загальне зростання в середньому на 20%. Однак вартість суттєво не змінюється порівняно з попередніми трьома роками [19].

Для розділення фінансових коефіцієнтів можна використовувати різні класи. Хоча номенклатура цих класів та коефіцієнти в кожному з них можуть суттєво відрізнятися. Загальні класи, що використовуються, включають коефіцієнти активності, ліквідності, платоспроможності, рентабельності та оцінки.

Кожен клас оцінює різні аспекти бізнесу компанії. Однак усі класи є важливими для оцінки загальної здатності компанії генерувати грошові потоки від своїх бізнес-операцій.

Було проведено дослідження оптимальної структури капітальних ресурсів та можливості їх використання для прийняття управлінських рішень шляхом оцінки деяких показників фінансової стійкості. Це було представлено у вигляді таблиці 2.3 в іншій публікації.

Таблиця 2.3

Оцінка фінансової стійкості ТОВ «АГРОДАР»

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Відношення у % 2025 р. до 2021 р.
1. Показники структури капіталу						
Коефіцієнт автономії	0,93	0,98	1,00	1,00	0,92	98,49
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,07	0,02	-	-	0,08	120,71
Коефіцієнт фінансування	13,72	45,69	904,0	4396	11,19	81,59
Коефіцієнт фінансового ризику	0,07	0,02	-	-	0,09	122,56
2. Показники стану оборотних активів						
Власний оборотний капітал	3433	3215	6816	4634	5621	163,74
Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів	0,89	0,97	1,00	1,00	0,83	93,33
Коефіцієнт забезпеченості запасів	1,10	1,41	2,85	1,47	1,35	122,56
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,01	0,02	-	0,09	-	-
3. Показники стану основного капіталу						
Коефіцієнт реальної вартості майна	1,05	0,56	0,86	0,80	1,03	97,67
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	0,36	0,37	0,25	0,47	0,51	140,42
Коефіцієнт накопичення амортизації	0,35	0,42	0,43	0,35	0,27	78,50

Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	1,78	1,67	3,07	1,11	0,98	55,04
---	------	------	------	------	------	-------

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

Організація характеризується високими показниками фінансової стабільності та фінансової незалежності, головним чином тому, що на кінець 2025 року її власний обіговий капітал (робочий капітал) становив 5621 тис. гривень, що на 2188 тис. гривень більше, ніж на початок досліджуваного періоду.

Розрахунок оборотності капіталу є важливим, оскільки коефіцієнти оборотності відображають ефективність бізнесу. Вони можуть показати швидкість, з якою продається продукція компанії, час, необхідний для оплати клієнтами, або тривалість, протягом якої капітал закріплений у запасах (Табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Оцінка ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Відношення у % 2025 р. до 2021 р.
1. Оцінка ліквідності						
Високоліквідні активи	44	59	8	432	-	-
Середньоліквідні активи	685	982	4425	1048	2580	376,75
Низьколіквідні активи	3112	2288	2393	3156	4158	133,60
Найбільш строкові зобов'язання	137	-	7	-	700	510,20
Короткострокові зобов'язання	220	107	-	-	170	77,17
2. Оцінка платоспроможності						
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,11	0,52	0,80	216,0	-	0,11
Проміжний коефіцієнт покриття	1,79	9,13	443,3	740,0	2,31	1,79
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	9,42	29,20	682,6	2318,0	6,03	9,42
Коефіцієнт загальної платоспроможності	14,72	46,69	905,0	4397,0	12,19	14,72
3. Оцінка оборотності оборотних активів						
Чистий дохід від реалізації продукції	4020	4010	7938	5163	5668	141,01

Середньорічна вартість оборотних активів	2852	3585	5078	5731	5687	199,40
Коефіцієнт обертання оборотних активів	1,409	1,119	1,563	0,901	0,997	70,71
Коефіцієнт завантаження оборотних активів	0,710	0,894	0,640	1,110	1,003	141,42
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	255,42	321,82	230,27	399,60	361,21	141

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

Показники швидкої та поточної ліквідності, розраховані для підприємства, знаходяться на досить високому рівні. Це означало б, що підприємство має здатність погасити свої зобов'язання у будь-який час [21].

Крім того, високий коефіцієнт платоспроможності свідчитиме про здатність погашати довгострокові зобов'язання, що, у свою чергу, буде підкріплено відсутністю довгострокових зобов'язань у підприємства. Все це означає, що всю суму поточних зобов'язань можна погасити за рахунок оборотних коштів підприємства.

Основною складовою високоефективної господарської діяльності сільськогосподарських підприємств є відповідний фінансовий результат, значення якого може бути як зі знаком плюс, так і зі знаком мінус. У нестабільній економічній ситуації отримати позитивні фінансові результати досить складно.

Підсумуємо розраховані показники та визначте рейтинг підприємства у таблиці 2.5.

Визначити фінансовий стан підприємств можна з короткострокової та довгострокової перспектив. З короткострокової перспективи критеріями оцінки фінансового стану підприємства є ліквідність та платоспроможність, або здатність виконувати короткострокові зобов'язання у разі настання терміну їх погашення [24, с. 169-184].

На основі наявних показників, компанія має рейтинг А за фінансовий стан, що дає підстави стверджувати про її міцну фінансову стійкість. Підприємство має високий рейтинг фінансового стану, і це важливо для

майбутніх відносин з контрагентами. Адже клієнти та постачальники можуть не захотіти мати справу з компанією, яка має фінансові проблеми.

Таблиця 2.5

Комплексна (рейтингова) оцінка фінансового стану

Показник	2021 р.		2022 р.		2023 р.		2024 р.		2025 р.		Питома вага (Vi, %) в інтегрованому показнику
	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	
Показники ліквідності											
Коефіцієнт поточної ліквідності (загальний коефіцієнт покриття)	9,4	10	29,2	10	682,6	10	2318,0	10	6,0	10	8
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,8	10	9,13	10	443,3	10	740,0	10	2,3	10	8
Показники ділової активності											
Період оборотності дебіторської заборгованості, днів	32,6	10	74,8	9	122,6	7	190,8	3	115,2	7	8
Період оборотності запасів, днів	262,1	1	208,4	3	148,8	5	147,5	5	304,5	-	8
Період оборотності активів, днів	450,9	7	508,2	6	325,9	9	622,1	4	711,8	4	8
Показники фінансової незалежності											
Коефіцієнт фінансової незалежності, %	6,8	10	2,14	10	0,11	10	0,02	10	8,20	10	8
Частка оборотних активів, сформованих за рахунок власних коштів, %	89,4	10	96,58	10	99,85	10	99,96	10	83,42	10	8
Показники рентабельності											
Рентабельність продажу, %	54,7	10	-5,32	2	43,24	10	23,08	10	20,80	10	9
Рентабельність активів, %	13,1	10	-1,13	4	14,33	10	4,01	9	3,21	8	9
Рентабельність капіталу, %	14,1	10	-1,19	4	14,45	10	4,01	7	3,38	6	9
Інші показники											
Знос основних засобів, %	34,9	9	42,02	8	42,99	8	34,55	9	27,45	9	7
Частка простроченої дебіторської заборгованості, %	-	10	-	10	-	10	-	10	-	10	5
Частка простроченої кредиторської заборгованості, %	-	10	-	10	-	10	-	10	-	10	5
Інтегрований показник фінансового стану	8,97		7,10		9,14		8,13		7,87		-
Рейтинг фінансового стану	A		A		A		A		A		-

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Найсуттєвішою проблемою ефективного функціонування підприємств в Україні сьогодні є якісний підхід до оцінки фінансової стійкості підприємства. Такий підхід має допомогти виявити слабкі сторони підприємства та визначити шляхи покращення управління фінансовою стабільністю всередині підприємства.

Отже, оцінка фінансової стабільності компанії є необхідним компонентом для покращення її фінансового здоров'я та передумовою її розвитку.

2.2. Автоматизація обліку витрат на підприємстві

Бухгалтерський облік та фінанси є мовами бізнесу в усьому світі. Бухгалтерський відділ – це та частина адміністрації компанії, яка відповідає за підготовку фінансової звітності, ведення головної книги, оплату рахунків, виставлення рахунків клієнтам, розрахунок заробітної плати, облік витрат та проведення фінансового аналізу. Функції головного бухгалтера часто можна поєднувати з іншими функціями.

Проектування системи бухгалтерського обліку на підприємстві має забезпечити найвищу ефективність усіх облікових процедур у реалізації основних функцій – інформаційної, аналітичної та контрольної [31, с. 58-64].

Бухгалтерська організація встановлює певну структуру та порядок її впровадження на підприємстві, щоб забезпечити найповніше відображення облікової інформації та задовольнити потреби користувачів.

Організацію бухгалтерського обліку можна визначити в широкому сенсі як забезпечення роботи бухгалтерії в цілому та у вузькому сенсі як забезпечення вирішення конкретного бухгалтерського завдання.

Сільськогосподарське виробництво, як один з основних секторів економіки України, є основою гарантування продовольчої безпеки держави, розширення її експортного потенціалу та джерелом внутрішнього попиту на

сільськогосподарську продукцію та продукти харчування. Ефективний управлінський облік залежить від проблеми розвитку бухгалтерського обліку.

Для прийняття ефективних управлінських рішень керівнику підприємства необхідна своєчасна, конкретна та детальна інформація про витрати, рентабельність та прогностичні показники, склад собівартості для можливості ними керувати. Таку інформацію можна отримати лише за умови належної організації управлінського обліку, тому протягом тривалого часу в літературі точаться гострі дискусії щодо побудови управлінського обліку.

Ефективний управлінський облік залежить від проблеми розробленої облікової політики, яка полягає в тому, що система обліку повинна адаптуватися до сучасних управлінських концепцій, що сприяють поглибленню теорії та розвитку управлінської та бухгалтерської практики зокрема.

Це стало актуальним тому, що в період реформування бухгалтерського обліку в Україні виник і практично оформився новий напрямок діяльності вітчизняної теорії та практики, спрямований на розробку облікової політики як сукупності методів, прийомів та процедур її реалізації. Це, у свою чергу, спрямовано на використання облікової інформації для прийняття управлінських рішень та внутрішнього контролю, насамперед.

Для цілей бухгалтерського обліку в сільському господарстві важливо розуміти процес виробництва. Тому, якщо є потреба мати бухгалтера в штаті, і цей бухгалтер буде єдиним, то безумовно буде гарним рішенням найняти людину з досвідом роботи в бухгалтерському обліку в сільськогосподарській галузі.

Організацію бухгалтерського обліку та ведення обліку в ТОВ «АГРОДАР» здійснює бухгалтерія, яка знаходиться у підпорядкуванні головного бухгалтера. У ТОВ «АГРОДАР» на рисунку 2.2 наведено лінійну організацію бухгалтерії [67].

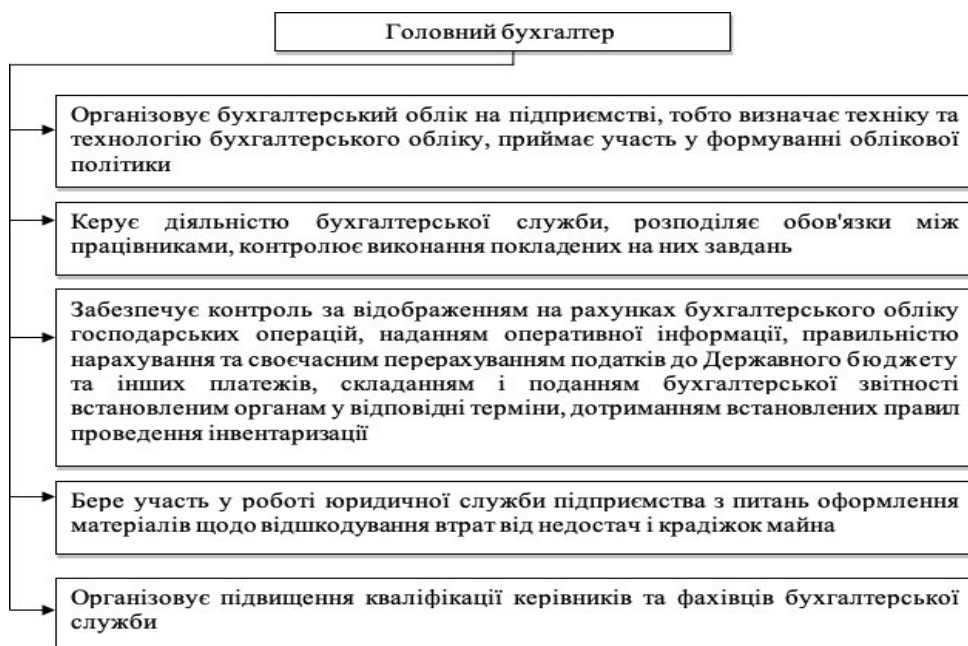

Рис. 2.2. Структура бухгалтерської служби ТОВ «АГРОДАР»

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Організація бухгалтерського обліку з урахуванням формування бухгалтерської служби в складі управління підприємством та її взаємодії з іншими бізнес-одинацями полягає в раціональній організації обліку доходів і витрат і повинна базуватися на організаційних, технологічних та методологічних рішеннях. (Рис. 2.3)

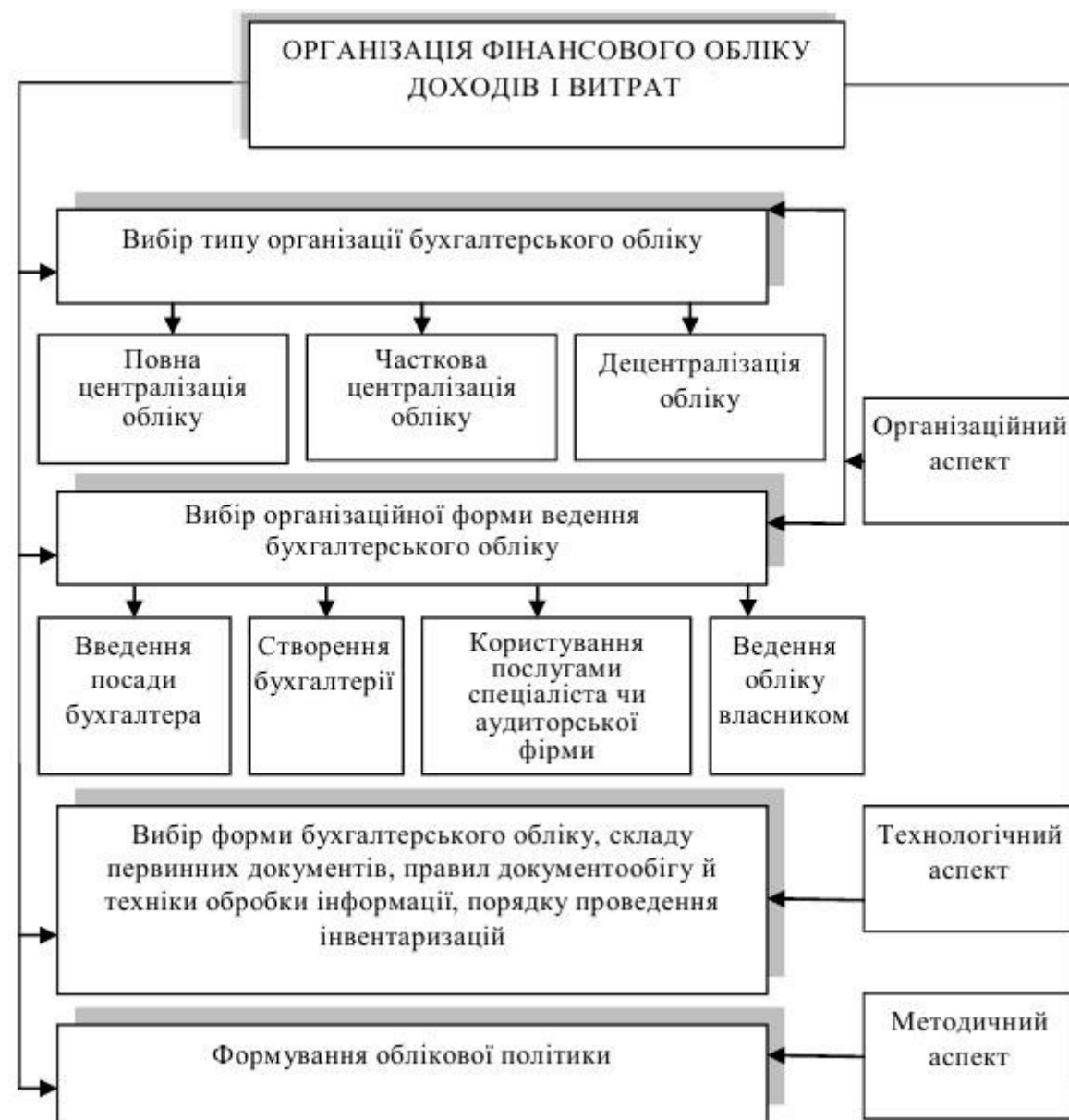

Рис. 2.3. Організація фінансового обліку доходів та витрат
ТОВ «АГРОДАР»

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Він охоплює формування Робочого плану рахунків, форму бухгалтерського обліку, порядок та структуру документообігу на підприємстві, періодичність інвентаризації, а також склад і побудову внутрішньої звітності. Іншими словами, це технологічний аспект, який охоплює формування Робочого плану рахунків, форму бухгалтерського обліку, порядок та структуру документообігу на підприємстві, періодичність інвентаризації, а також склад і побудову внутрішньої звітності.

Методологічний аспект відображає формування облікової політики підприємства, яка визначає методи оцінки активів та зобов'язань підприємства, а також порядок визнання доходів та витрат відповідно до П(С)БО тощо.

Одним із вихідних моментів у формуванні облікової політики є її надмірна регламентованість, що є одним із найслабших місць в організації управлінського обліку, оскільки вона жодним чином не регламентована. Облікова політика спочатку орієнтована не на пошук ефективних форм організації облікової діяльності для забезпечення внутрішніх інформаційних потреб, а на задоволення вимог зовнішніх користувачів інформації [41].

Основним критерієм організації управлінського обліку на сільськогосподарських підприємствах є його ефективність. Це забезпечить не лише раціональне використання фінансових та виробничих ресурсів, а й покращення якості продукції з одночасним зниженням собівартості при підвищенні її конкурентоспроможності як на зовнішньому, так і особливо внутрішньому ринках, а також можливість здійснення контролю на рівнях окремих підрозділів та за діяльністю підприємства в цілому.

Автоматизація обліку витрат – це програмне забезпечення для збору, класифікації та узагальнення фінансових даних з мінімальними ручними зусиллями, що забезпечує точний розрахунок витрат та ефективну звітність. Це включає облік матеріальних, трудових та накладних виробничих витрат, а також надає можливість порівнювати фактичні показники в режимі реального часу з плановими.

Для повних та вичерпних даних про фінансові результати бізнесу необхідно організувати та налаштувати ефективну систему бухгалтерського обліку, за допомогою якої можна виконувати такі завдання [30, с. 88-96]:

- організація обліку та контролю випуску продукції за товарною групою;
- організація обліку собівартості та контроль виконання бюджету;
- розрахунок собівартості та контроль плану витрат; – пошук можливих резервів;

– організація обліку доходів.

Отже, формування витрат і доходів є найважливішим елементом в організації ефективного виробничого механізму, в системі бухгалтерського обліку. Оскільки від ефективності проведених досліджень залежить загальна прибутковість підприємства в цілому.

Найважливішим у підтримці високого рівня бухгалтерського обліку є постійне підвищення кваліфікації бухгалтерського персоналу. На жаль, це не турбує підприємство, і воно не інвестує кошти в розвиток та отримання нових знань і досвіду бухгалтерами.

Підвищення кваліфікації здійснюється за рахунок самоосвіти та виділення компанією коштів на придбання доступу до онлайн-інформаційних ресурсів, що мають доступ до бухгалтерської інформації та оновлень законодавства.

Найважливішою частиною автоматизації виробничого обліку є автоматичний розрахунок собівартості продукції та послуг. Згідно з українським законодавством, облік готової продукції, виготовленої протягом місяця, ведеться за плановою собівартістю, а потім, наприкінці місяця, розраховується фактична собівартість.

Бухгалтерське програмне забезпечення пропонує такі функції:

- облік фактичних витрат за статтями витрат;
- створення планових витрат на основі нормативів;
- автоматичний розрахунок відхилень між плановими та фактичними витратами;
- створення журнальних проводок для коригування витрат на кінець звітного періоду.

Система враховує специфічні особливості основного та вторинного виробництва, а також специфічні особливості контрактної переробки сировини, що є актуальним для багатьох українських компаній [44, с. 213–222].

Згідно з П(С)БО 16 «Витрати», особлива увага приділяється обліку та розподілу накладних витрат.

Автоматизація цього процесу дозволяє:

- * розподіляти загальновиробничі витрати за нормативними показниками потужності;
- * застосовувати різні методи розподілу за групами продукції;
- * використовувати різні довідкові значення для розподілу накладних витрат.

Автоматизована система обліку виробництва надає можливість застосовувати різні бази розподілу непрямих витрат, а саме:

- обсяг випуску продукції - розподіл у співвідношенні до кількості виготовленої продукції (у натуральному вираженні);
- планова собівартість - розподіл у співвідношенні планових собівартостей різних видів продукції; та
- заробітна плата - розподіл у співвідношенні витрат на оплату праці працівників, безпосередньо задіяних у виробництві.
- матеріальні витрати - розподіл пропорційно вартості матеріалів, використаних у виробництві;
- прямі витрати - розподіл пропорційно сумі всіх прямих виробничих витрат;
- окремі статті прямих витрат - розподіл пропорційно обраним статтям прямих витрат.

Вибір конкретної бази розподілу ґрунтується на особливостях виробництва та обліковій політиці підприємства, яка затверджується відповідно до вимог законодавства України.

Точна інформація щодо доходів, витрат та бюджету дозволить менеджерам та власникам приймати рішення на основі фактів. Завдяки модулю управлінського обліку можливий швидкий аналіз ефективності магазинів або окремих підрозділів, порівняння плану з фактами та оперативне коригування стратегії компанії. Здатність оперативно реагувати на відхилення від бюджету або плану є значною конкурентною перевагою для бізнесу.

Планові обсяги реалізації готової продукції та основа технологічних карт визначають ціни реалізації та прибуток в автоматизованій програмі шляхом створення специфікації ресурсів та замовлення.

Автоматизовані розрахунки статей витрат дозволяють декодувати їх до вихідних даних та оптимізувати процес впровадження (коригування) вибраних моделей виробництва на основі цін продажу сільськогосподарської продукції на експорт.

В рамках програми BAS AGRO ключові спеціалісти можуть розробляти унікальні функціональні технологічні карти полів, які використовуються для комплексного планування процесу виробництва сільськогосподарських культур. Ці карти враховують трудові ресурси, виробничі ресурси, опис необхідних ресурсів, матеріальні витрати та трудомісткість, а також ціни, тарифи та попередників (рис. 2.4).

Програма BAS AGRO дозволяє вести облік виробництва на рівні виконавчих підрозділів з функцією обліку моторизованих та механізованих сільськогосподарських робіт, що виконуються працівниками для власних підрозділів.

Вона також дає можливість оперативного обліку сільськогосподарської продукції, робіт та послуг для реєстрації сільськогосподарських та ремонтних робіт, виконаних вручну для внутрішніх та зовнішніх клієнтів [59].

Модернізована автоматизована система обліку побудована на новітніх комп'ютерних технологіях і повинна забезпечувати повне та своєчасне задоволення інформаційних потреб користувачів, а також виконувати функції контролю за фактичними відхиленнями виробничих витрат від нормативних або технологічних. Вона повинна дати змогу проводити аналіз виробничого процесу та прогнозування фінансово-господарської діяльності підприємства.

Рис. 2.4. Основні можливості BAS АГРО. ERP

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Ще однією важливою умовою ефективної роботи підприємства є досягнення оптимального рівня виробничих витрат. В результаті конкурентоспроможність продукції зросте. Методам планування та обліку, а також розрахунку та аналізу собівартості продукції підприємство приділяє мало уваги.

У таблиці 2.6 наведено групування інформації щодо конкретних можливостей BAS AGRO ERP.

Система дозволяє автоматично фіксувати нараховану орендну плату та розраховувати податок на доходи фізичних осіб (18%) та військовий збір (1,5%) з нарахованих сум у випадках, коли акціонерами є юридичні та фізичні особи.

Таблиця 2.6

Призначення і можливості складових галузевої специфіки

BAS АГРО. ERP

Назва елементів галузевої специфіки	Характеристика можливостей ведення
Планування сільськогосподарського виробництва	
Необхідно для складання первинних бюджетів та виконання різних сценаріїв прогнозування на основі точки беззбитковості кожної культури. Дозволяє формувати статті витрат та перелік робіт, матеріалів, необхідних для виробництва конкретного виду сільськогосподарської продукції (культури). Комплексно реалізовано функціонал визначення результатів сільськогосподарського планування під час планування бюджету. Програма дозволяє формувати бюджет (плановий та фактичний) на основі інформаційної бази даних про доходи та витрати.	- планування процесу організації вирощування сільськогосподарських культур на окремих полях - складання технологічних карт полів з окремими сценаріями та їх коригування - формування планової структури витрат за статтями витрат, культурами та полями, а також сортами - розміщення можливого обсягу та залишку продукції - планування обсягів реалізації продукції рослинництва та внутрішнього або зовнішнього ринків та розрахунок бюджетів витрат на сільськогосподарські культури - проведення аналізу сільськогосподарських витрат за певними факторами - аналізувати структуру вартості біологічних активів - аналізувати інформацію про витрати, накопичену в сільськогосподарських виробничих одиницях, за культурами, полями та видами робіт.
Розрахунок операційних витрат на сільськогосподарську продукцію, роботи та послуги	
Форми, що генеруються програмою (реєстри аналітичного та синтетичного обліку), призначені для поточного обліку витрат, як джерело для автоматичної генерації звітів в управлінському та фінансовому обліку. Автоматичний функціонал, створений для фактичного оперативного обліку витрат з аналітичними даними в розрізі полів, культур, марок техніки, автомобілів або персоналу (агроном, тракторист), надає можливість приймати оперативні рішення.	– плановий (фактичний) розрахунок заробітної плати водіїв та трактористів на основі підготовлених документів – облік встановленого та фактичного споживання палива; створення даних про фактичне споживання матеріалів та обладнання – облік результатів зважування – розрахунок прямих та непрямих витрат на кожне поле; аналіз обсягу збору врожаю та врожайності кожного поля; – прогнозування витрат у сільськогосподарських виробничих операціях за культурами, полями та видами робіт – розрахунок та аналіз рентабельності вирощуваних культур на кожне поле
Облік на елеваторі	
Для комфортних умов праці створено автоматизовані робочі місця для різних ролей співробітників: АРМ «Транспорт», АРМ «Контроль якості», АРМ «Зважування», АРМ «Переробка зерна» "	– проектування виробничих процесів зерносховища – проведення лабораторних досліджень якості зерна, створення кількісних та якісних інвентаризацій, а також підготовка внутрішніх звітів. - Моніторинг руху транспорту на території зерносховища.

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Вона може включати аналітичні дані щодо договорів пайового управління (строки, суми, реєстраційні дані, відсоток нарахувань),

нарахування та утримання, порядок видачі та здійснення взаєморозрахунків з акціонерами готівкою та безготівковими засобами, а також формування регламентованої внутрішньої звітності щодо розрахунків за акціями [70, с. 66-68].

Для зручності користувачів у роботі з системою «Облік на елеваторі» впроваджено автоматизовані робочі місця для різних ролей співробітників (таблиця 2.7)

Таблиця 2.7

**Види та призначення автоматизованих робочих місць
програми BAS АГРО**

Вид АРМ	Призначення
АРМ "Транспорт"	Призначений для використання при реєстрації транспортних засобів та контролі їх переміщення на територію підйомника та з неї. Вказує довжину черги транспортних засобів та реєструє контрольно-пропускний пункт, на якому знаходиться конкретний транспортний засіб. Охоплює всі аспекти, пов'язані з видачею дозволів на в'їзд та виїзд транспортних засобів з території.
АРМ "Контроль якості"	Призначений для реєстрації результатів лабораторних аналізів та їх зберігання в системі аналізу зерна (автоматично та вручну). Формує сертифікати якості та звіти про відхилення. АРМ "Контроль якості" з визначенням необхідного рівня обробки зерна.
АРМ "Зважування"	Призначений для забезпечення безперебійної роботи у зоні зважування: отримання даних з вагового обладнання та їх коректне введення в систему. Подальший розрахунок приймальної ваги, визначення знижок та доплат під час приймання та відвантаження зерна.
АРМ "Підробіток зерна"	Призначений для відображення окремих виробничих процесів із зерном та створення документів фінансового обліку.

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Чіткість структури управління на підприємстві та автоматизація контролю витрат через програму Agri: Accounting (рис. 2.5) дозволяє мати ефективну та результативну систему управління витратами.

Ручний облік передбачає, що працівник вводить дані, після чого інформація оновлюється автоматизованою системою після кожної операції – продажу, закупівлі, переміщення товарів, списання, оплати тощо. Це дозволяє інтегрувати фінансову частину з обліком запасів та складським обліком [57].

Більшість сучасних комп'ютерних бухгалтерських систем розроблені для одночасної роботи багатьма бухгалтерами в мережі. Для цього ми пропонуємо

базувати їх на принципі відповідальності: кожен бухгалтер буде відповідальним за інформацію у своїй бухгалтерській галузі.

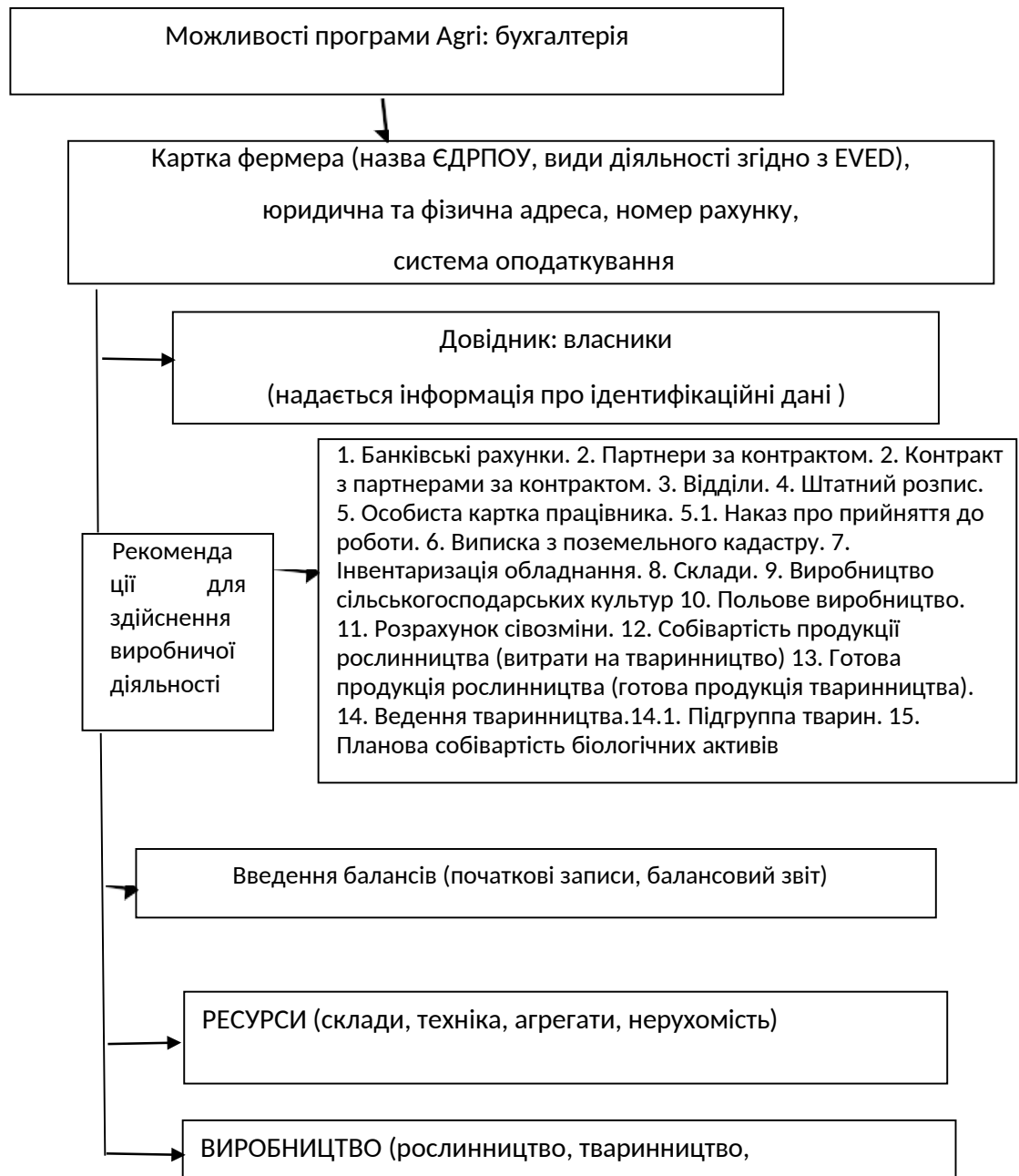

Рис. 2.5 Основні складові ведення фінансового обліку витрат виробництва та готової продукції за допомогою програми Agri: бухгалтерія

Джерело: складено автором на основі даних

Такий розподіл функцій дозволяє покращити, з одного боку, їхню роботу з кращою якістю, а з іншого боку, реалізувати додаткову контрольну функцію шляхом координації кінцевих результатів роботи інших співробітників.

Бізнесу потрібна система автоматичного обліку витрат, яка б мінімізувала людський фактор, дозволяла фіксувати всі операції в режимі реального часу та формувати чітку фінансову картину. Без автоматизації підприємства можуть приймати неправильні рішення, що, своєю чергою, впливає на прибутковість.

Основним інструментом, що реалізує інформаційну функцію бухгалтерського обліку з точки зору забезпечення актуальними даними про стан підприємства та результати його діяльності, є бухгалтерська звітність.

Наразі бухгалтерська звітність не надає багато інформації про витрати та собівартість продукції, оскільки процес подання фінансової та статистичної звітності зруйнував систематичний облік, який раніше відповідав вимогам управління, як управління підприємством, так і управління державою в цілому.

2.3. Організація обліку загально виробничих витрат ТОВ «АГРОДАР»

Правильний облік витрат є невід'ємною частиною роботи будь-якого бізнесу. Адже, зрештою, саме в законодавстві встановлені чіткі вимоги до бухгалтерського обліку ТОВ. І лише за їх дотримання бізнес може добре працювати, без штрафів від регуляторів чи інших неприємностей.

З іншого боку, належний облік витрат є невід'ємною частиною фінансового управління підприємством. Тільки коли всі показники однозначно зафіксовані та можливий їх періодичний та належний аналіз, можна встановити рівень прибутковості бізнесу, окупності виробничого процесу, ефективність управління тощо [3].

Загальновиробничі витрати являють собою всі непрямі витрати підприємства, пов'язані з організацією та обслуговуванням виробничого процесу, які неможливо безпосередньо віднести до певного виду продукції чи послуги.

Загальновиробничі витрати товариства класифікуються:

1. Непрямий характер – вони безпосередньо не пов'язані з виробництвом конкретної одиниці продукції, а забезпечують функціонування підприємства в цілому.

2. Необхідні для функціонування бізнесу – без накладних витрат компанія просто не змогла б функціонувати.

3. Розподіл між продукцією – такі витрати підлягають розподілу між усіма видами продукції (робіт, послуг) пропорційно до обраної бази.

Класифікація — накладні витрати поділяються на: постійні, які не змінюються залежно від обсягів виробництва (витрати на управлінський персонал, амортизація будівлі, орендна плата), та змінні, які збільшуються (або зменшуються) пропорційно виробничій активності (електроенергія для обладнання, ремонт через навантаження).

5. Регулювання – це визначається П(С)БО 16 «Витрати» та внутрішніми нормативними актами підприємства (облікова політика). Склад та порядок розподілу – це одне й те саме.

6. Вплив на собівартість реалізованої продукції – це накладні витрати, які входять до складу собівартості продукції. Облік цих витрат має прямий вплив на фінансовий результат та податкове навантаження.

5. Регулювання – склад та порядок розподілу визначаються П(С)БО 16 «Витрати» та внутрішніми нормативними актами підприємства (облікова політика). 6. Вплив на собівартість реалізованої продукції – накладні витрати входять до складу собівартості продукції, а їх облік безпосередньо впливає на фінансовий результат та податкове навантаження.

Облік накладних витрат – це процес систематичного та раціонального розподілу всіх непрямих витрат на вироблені товари або надані послуги. Накладні витрати стосуються всіх витрат на ведення бізнесу, окрім прямої праці та матеріалів. Це поточні витрати, які підтримуватимуть бізнес, але не пов'язані з продуктом чи послугою, що пропонуються.

Такі витрати також життєво важливі для функціонування виробництва, але безпосередньо не впливають на саме виробництво. Правильний облік та розподіл накладних витрат необхідні для:

- точний розрахунок собівартості – уникнення помилок у розрахунках;
- досягнення реалістичних фінансових результатів – правильне представлення прибутку;
- відповідне ціноутворення – встановлення конкурентних цін;
- дотримання стандартів – відповідно до П(С)БО 16 та вимог законодавства;
- підвищення ефективності управління – оптимізація витрат та ресурсів.

Точна інформація про витрати компанії підтримує обґрунтовані управлінські рішення та, таким чином, визначає фінансові результати господарської діяльності.

Усі накладні витрати поділяються на два основні типи [8]:

1. Постійні витрати – це витрати, які не змінюються залежно від обсягу виробництва. Вони залишаються більш-менш постійними в межах звичайної потужності підприємства. Це можуть бути, серед іншого, орендна плата, амортизація будівель та обладнання, заробітна плата управлінського та допоміжного персоналу, а також охорона.

Розподіл постійних накладних витрат здійснюється між усіма видами продукції рівномірно, відповідно до П(С)БО 16. Вони забезпечують стабільне функціонування виробничої інфраструктури незалежно від коливань навантаження.

2. Змінні накладні витрати – це витрати, величина яких безпосередньо залежить від обсягу виробництва або рівня використання потужностей підприємства. Вони збільшуються зі збільшенням обсягів виробництва та зменшуються з їх зменшенням.

3. Іншими словами, постійні накладні витрати – це ті, що не змінюються з обсягами виробництва, тоді як змінні витрати – змінюються. Така класифікація

витрат на змінні та постійні впливає на їх розподіл, є досить умовною та здійснюється виходячи з особливостей функціонування підприємства.

Отже, дані про виробничі витрати (включаючи загальновиробничі витрати) стають основним джерелом виявлення резервів зниження собівартості продукції (робіт, послуг) та підвищення рентабельності підприємства шляхом постійного та безперервного контролю за матеріальними, трудовими та фінансовими ресурсами.

Саме тому науковий підхід до обліку загальновиробничих витрат, вибору методу обліку та бази розподілу загальновиробничих витрат є актуальною проблемою.

Одним із зручних інструментів для автоматизації цього процесу є програми BAS, які можуть сприяти детальному та точному обліку виробничих витрат.

Програма зможе правильно розподілити накладні витрати лише за умови, що правила будуть заздалегідь визначені в реєстрі інформації, тобто «Методи розподілу непрямих витрат організацій». Цей реєстр потрібно створити заздалегідь у розділі «Основне» → «Облікова політика» → вкладка «Накладні витрати».

У відкритому реєстрі відображається:

- * суб'єкт господарювання – для якого застосовується правило;
- * сегмент – за потреби (не обов'язково);
- * складова витрат – певна стаття накладних витрат;
- * база розподілу – обрана база розподілу.

Коли для всіх витрат та підрозділів зазначено одне правило списання, поля «Підрозділ» та «Стаття витрат» залишаться порожніми. Це дає вам можливість встановити загальне правило, не вдаючись у подробиці. Однак, якщо ви хочете застосувати різні бази для різних витрат або підрозділів, тоді необхідно вказати відповідні стовпці.

У BAS Accounting CORP доступні такі методи розподілу накладних витрат [7].

Обсяг випуску продукції – це розподіл за кількістю виготовленої продукції. Базою є кількість виготовленої продукції або наданих послуг у поточному періоді. Дані беруться з реєстру накопичення Випуск продукції та послуг за плановими цінами (бухгалтерськими), колонка Кількість.

2. Планова собівартість виробництва – це розподіл, пропорційний собівартості виробництва. Базою є планова собівартість виготовленої продукції/послуг. Дані також беруться з реєстру «Випуск продукції та послуг за плановими цінами», колонка «Планова собівартість».

3. Витрати на оплату праці – чим вища виробнича заробітна плата, тим вища частка витрат. Базою є сума прямих витрат на оплату праці (рахунки 231, 232, за статтями з видом витрат «Витрати на оплату праці», крім відповідних рахунків 24 та 91).

4. Матеріальні витрати – витрати йдуть туди, де більше матеріалів. Базою є сума прямих матеріальних витрат за статтями типу «Матеріали» за тими ж рахунками (231, 232).

5. Прямі витрати – базою є загальна сума прямих виробничих витрат, відображених за статтями відповідного типу.

6. Елементи прямих витрат – ви можете заповнити список елементів, які братимуть участь у розподілі. Списки зберігаються в окремому каталозі.

7. Нерозподілені – коли витрати залишаються на 91 рахунку без розподілу.

Для вивчення кожного з методів доречно було б використовувати звіти "Аналіз рахунків" або "Оборот за рахунками" для рахунків 231 та 232 - з відповідними фільтрами для статей витрат та пов'язаних з ними рахунків.

Оскільки ТОВ «АГРОДАР» спеціалізується на виробництві продукції рослинництва, однією з категорій обліку загальновиробничих витрат вважається облік таких витрат у рослинництві.

Первинні документи, на підставі яких здійснюються записи в бухгалтерському обліку, визначаються переліком статей загальновиробничих витрат. Однією зі статей загальновиробничих витрат у ТОВ «АГРОДАР» є

витрати на заробітну плату працівникам, задіяним в процесі організації та управління виробництвом.

Важливою статтею загальновиробничих витрат у ТОВ «АГРОДАР» також є вартість матеріальних цінностей загальновиробничого призначення. Такі витрати списуються аналогічно матеріальним витратам на виробництво на підставі Лімітних та Інкасових карток. Відпуск матеріалів зі складу здійснюється на підставі заявки на відпуск матеріалів, підписаної керівником.

Підприємства можуть вільно визначати метод розподілу загальновиробничих витрат та встановлювати власний перелік постійних та змінних витрат. Схема розподілу загальновиробничих витрат показана на рисунку 2.6.

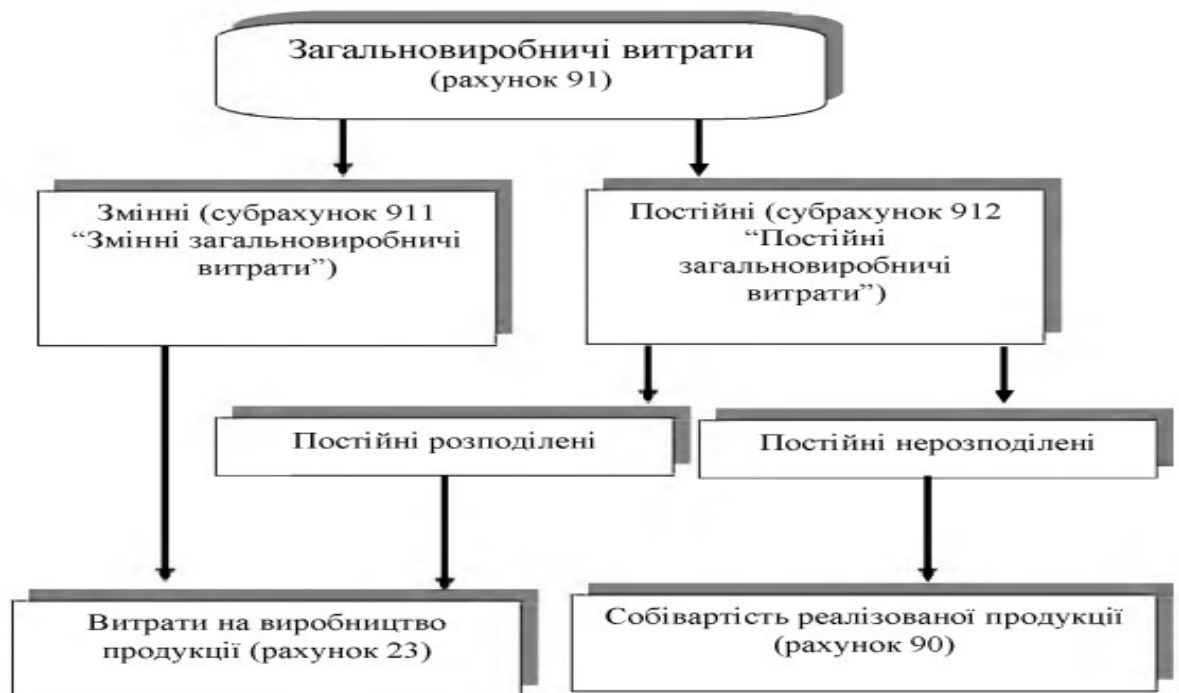

Рис. 2.6. Схема розподілу загальновиробничих витрат ТОВ «АГРОДАР»

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Гарний управлінський облік гарантує отримання та використання інформації, яка буде основою для аналізу, планування, прогнозування та контролю діяльності підприємства, а також нормування ресурсів. Тому інформація, отримана за допомогою даних управлінського обліку, є ключовим

інструментом, що дозволяє вищому керівництву ефективно керувати та координувати ті бізнес-процеси, за які воно відповідає [10].

Під час розрахунку накладних витрат у ТОВ «АГРОДАР» визначається база розподілу. Використання цього методу гарантує нормальне зростання собівартості продукції без її перевищення, навіть за певних простоїв та непередбачених затримок у виробництві.

Спочатку накладні витрати накопичуються на рахунку 91 до завершення повного виробничого циклу. Потім вони розподіляються відповідно до бази розподілу та списуються на виробничі витрати — рахунок 23, на основі бухгалтерського розрахунку.

Розподіл накопичених загальновиробничих витрат на окремий об'єкт витрат здійснюється за допомогою бази розподілу. Базою можуть бути робочий час, заробітна плата робітників основного виробництва, прямі витрати та обсяги діяльності підприємства.

Облік загальновиробничих витрат у ТОВ «АГРОДАР» ведеться на рахунку 91 «Загальновиробничі витрати». Цей рахунок є активним, витратним, стягненням та розподілом, призначеним для обліку господарських процесів. Для цього рахунку в господарстві не відкриваються субрахунки.

Дебет зазначеного рахунку відображає всі ці витрати в розрізі основних п'яти статей та кредит списання цих витрат на виробництво, тобто на основні види продукції рослинництва, які розраховуються як аналітичні рахунки до рахунку 23 "Виробництво".

Основні бухгалтерські записи для зазначених статей загальних виробничих витрат наведено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Бухгалтерський облік загальновиробничих витрат ТОВ «АГРОДАР»

Зміст операції	Кореспонденція	
	Дт	Кт

Оплата праці працівників (головного агронома, головного інженера тощо) включається до загальновиробничих витрат.	91	661
Відрахування внесків на соціальне страхування із заробітної плати працівників	91	651
Поділяються на загальні виробничі витрати, матеріальні витрати (паливо тощо) та MSP	91	20, 22
Амортизація	91	13
Інші витрати	91	685, 372

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

Всі загальновиробничі витрати за вказаним рахунком накопичуються в Оборотно-сальдовій відомості, яка формується в існуючій бухгалтерській програмі BAS KOPП після перенесення всієї інформації з первинних документів до електронної системи.

Отже, якщо фірма не дотримується якогось певного методу обліку витрат, це можна назвати змішаним підходом до обліку витрат (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Методи обліку витрат діяльності

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Також слід зазначити, що в ТОВ «АГРОДАР» недостатньо уваги приділяється організації якісного документообігу. Первинні документи складаються несвоєчасно та з порушеннями вимог. Іноді такі документи виписуються заднім числом самим головним бухгалтером.

Це пояснюється відсутністю плану документообігу та відповідальністю працівників підприємства за неточне складання первинних документів та несвоєчасне їх подання до бухгалтерії [19].

Ще однією проблемою розподілу загальних виробничих витрат є те, що їх не завжди можна розподілити. Найтипівіша трудноща, з якою стикається підприємство під час розподілу загальних виробничих витрат, полягає у спробі розподілити витрати, які взагалі не пов'язані з виробничими витратами.

Наступною ланкою, яку потрібно організувати, є встановлення реєстрів аналітичного та синтетичного обліку. Рахунки аналітичного обліку відкриваються у звіті про витрати та випуск основного виробництва. Витрати за місяць, та наростаючим підсумком з початку року.

Загальновиробничі витрати розподіляються на об'єкти обліку пропорційно до загальних витрат, за винятком вартості насіння, та включаються до собівартості лише виробленої продукції.

Отже, облік витрат у фермерському господарстві загалом задовільний, але є потреба в удосконаленні методології розподілу витрат та їх правильного перенесення на відповідні виробничі потужності.

Оскільки загальновиробничі витрати впливають на собівартість продукції, важливо забезпечити максимально точний облік таких витрат та їх максимально логічне віднесення до об'єктів витрат у рослинництві.

Дослідження показали, що, хоча загалом такий облік у ТОВ «АГРОДАР» відповідає законодавчим вимогам, він все ж не надає необхідної інформації для управління цими витратами.

Висновки до другого розділу

Загалом можна сказати, що до кінця 2022 року ТОВ «АГРОДАР» стає прибутковим сільськогосподарським підприємством, яке інвестує в подальший розвиток, хоча війна в Україні суттєво вплинула на його діяльність та призвела

до зниження рівня прибутковості та платоспроможності досліджуваного підприємства.

Бухгалтерську та аналітичну допомогу в управлінні витратами операційної діяльності слід розглядати як процес систематизації інформації для цілеспрямованого формування та оптимізації витрат відповідно до вимог змін зовнішнього та внутрішнього середовища — з метою підвищення ефективності в аграрному секторі.

Впровадження автоматизованої системи обліку – це поетапний процес, який потребує ретельної підготовки, адаптації до специфіки підприємства та активної участі персоналу.

Отже, автоматизація обліку витрат дозволить максимально контролювати виробничий процес та переглянути внутрішню систему обліку сільськогосподарських підприємств, яка базується на фінансовому обліку та акумулюватиме показники різних видів звітності. Це дасть можливість покращити управлінську роботу як на рівні підприємства, так і на рівні держави з точки зору регулювання аграрного сектору в цілому.

Отже, розподіл накладних витрат у програмі BAS є одним із важливих інструментів контролю витрат компанії. Правильне налаштування дозволить вам підвищити точність фінансового обліку, а також спростити підготовку звітів.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВИТРАТ ТА МЕТОДИ ЇХ ОПТИМІЗАЦІЇ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

3.1. Методика та організація аналізу витрат підприємства

Аналіз собівартості підприємства – це широкий процес, який вивчає вартість, структуру та поведінку витрат з метою максимізації прибутковості. Метод включає горизонтальний, вертикальний та факторний аналіз (вплив обсягу, цін, норм). Організація охоплює планування, бухгалтерський облік (беззамовний, попередній, нормативний метод), контроль та пошук резервів для зниження собівартості.

У сучасних економічних умовах нагальними завданнями є усунення питань щодо належної організації та методології аналізу витрат, зокрема виробничих, оскільки своєчасне виявлення тенденцій зміни цих витрат на підприємстві допоможе запобігти негативним наслідкам, наприклад, збільшенню виробничих витрат, що впливає на прибуток [37, с. 40-48].

Усі підприємства, які виробляють товари або планують збільшити виробництво, повинні бути впевнені в отриманні прибутку. Військовий напад Росії на Україну має складний вплив на всі аспекти життя, включаючи бізнес. Це швидкозмінна та часто дуже невизначена ситуація, яка вимагає від керівництва компанії постійно контролювати численні способи, якими вона може вплинути на їхній бізнес.

Бізнес, що перебуває в тіні геополітичних подій, вимагатиме невпинного вивчення витрат і доходів. Будь-які коливання в політичному та економічному секторах можуть суттєво вплинути на фінансові показники бізнесу.

Економічний розвиток вимагає найефективнішого виробничого процесу для окремих підприємств та країни в цілому. Це передбачає найкраще оптимальне використання ресурсів та, водночас, досягнення максимального рівня прибутку.

Для реалізації цих завдань компанія повинна провести якісний аналіз витрат, методологія якого повинна враховувати структуру та специфіку діяльності суб'єкта господарювання. Крім того, розроблена методологія повинна бути високопродуктивною та надавати інструменти та інформаційну базу для прийняття успішних управлінських рішень [41].

Головною метою проведення аналізу виробничих витрат є вдосконалення процесу виробництва шляхом виявлення та усунення видів діяльності, що не додають вартості, а отже, і марнування будь-яких ресурсів, окрім тих, що необхідні для додавання вартості.

Концептуальна модель аналізу виробничих витрат промислового підприємства представляє обґрунтування теоретичних положень аналізу витрат, а також системний підхід до його організації та проведення, який охоплює мету аналізу виробничих витрат, його завдання, суб'єктів, об'єкти, принципи та методологічний інструментарій (рис. 3.1).

Дотримання відповідних принципів під час впровадження відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності та точності аналізу виробничих витрат. Розглянемо зміст кожного з принципів, наведених у моделі, детальніше.

Процес визначення витрат повинен відповідати принципу системності, тобто під час аналізу витрат їх слід розглядати не ізольовано, а у зв'язку з усім виробничим процесом. Це включає врахування кореляції між різними компонентами виробничої системи та того, як ці фактори впливають на величину витрат, щоб ними можна було керувати на рівні всієї виробничої системи для досягнення ефективності та оптимальності виробничих процесів у цілому.

Принцип цільової орієнтації полягає у досягненні певних стратегічних цілей підприємства шляхом раціонального управління витратами. Аналіз виробничих витрат має бути спрямований на досягнення конкретних цілей — наприклад, зниження собівартості, підвищення ефективності виробництва та зростання рентабельності.

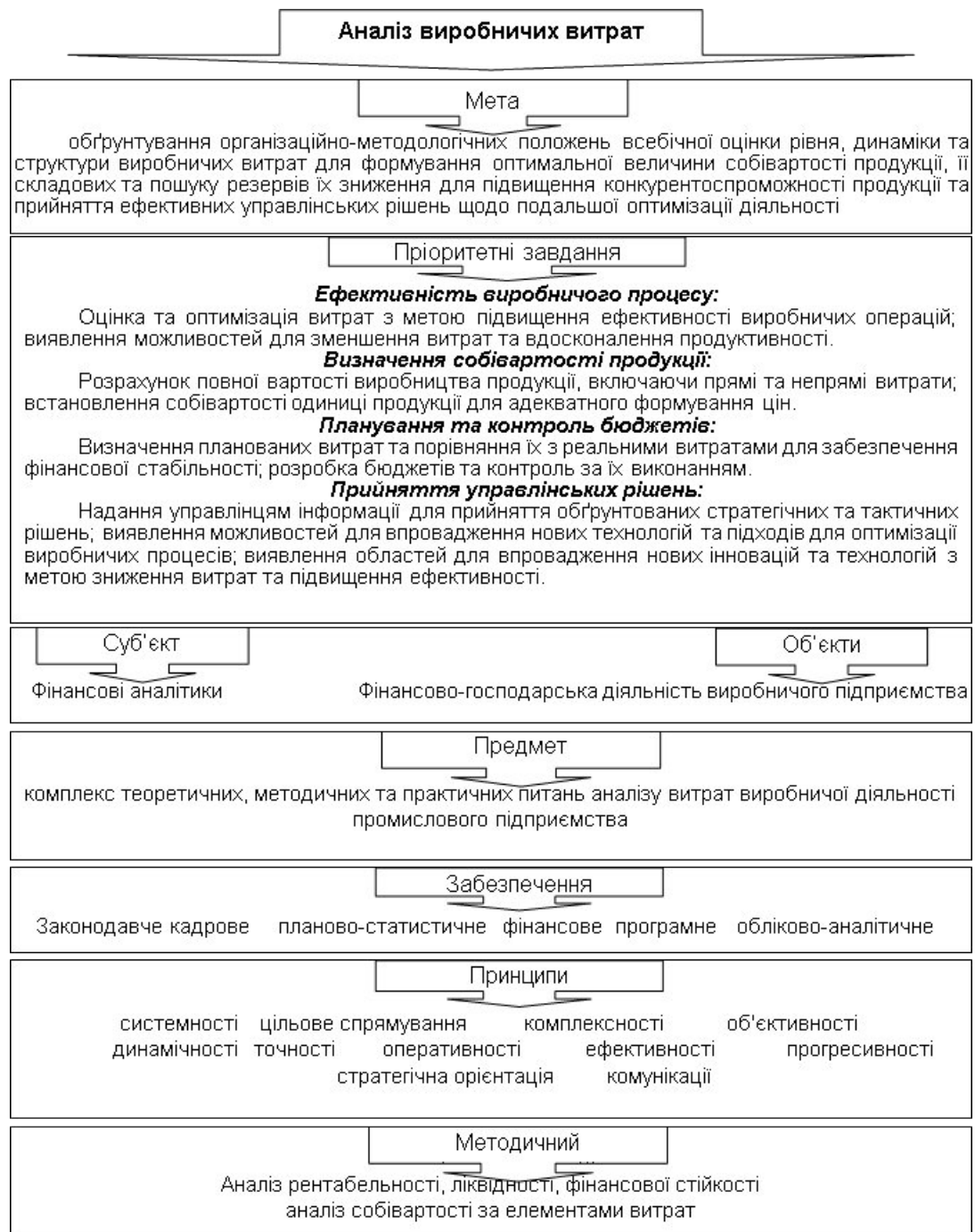

Рис. 3.1. Концептуальна модель аналізу виробничих витрат
ТОВ «АГРОДАР»

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Дотримання принципу комплексності, на відміну від принципу систематичності, передбачає, що під час проведення аналізу витрат слід враховувати не лише внутрішні, а й зовнішні фактори, такі як економічні та

політичні умови, законодавство та ринкова конкуренція; це робить аналіз більш повним та достовірним [45, с. 50-54].

Об'єктивність означає використання достовірних фактів і даних в аналізі витрат та відсутність упередженості з боку аналітика або особи, яка його проводить, щодо певних результатів або висновків, а також готовність враховувати інші погляди та змінювати висновки, якщо це виправдано.

Принцип динамізму в концептуальній моделі аналізу собівартості виробництва вказує на вимогу враховувати зміни з часом та мати можливість коригувати аналіз до нових умов і вимог і, відповідно, змінювати стратегії управління витратами на основі нової інформації та змін умов.

Порівняння показників у динаміці та статичі є одним із найважливіших методів економічного аналізу. Витрати промислового виробництва тісно пов'язані з деякими показниками ефективності виробництва — наприклад, показниками рентабельності, ліквідності та фінансової стійкості підприємства.

Це пояснюється кількома причинами, зокрема:

☞ результати аналізу виробничих витрат мають сенс лише в контексті аналізу всієї фінансової ситуації на підприємстві, оскільки фірма може мати досить велику суму виробничих витрат, але водночас показники рентабельності та ліквідності будуть високими;

§ за допомогою аналізу рентабельності та фінансової стійкості ви зможете визначити, чи може підприємство покрити виробничі витрати чи ні. Аналіз фінансової стійкості, рентабельності та ліквідності дозволить вам приймати відповідні рішення щодо бюджетування, вибору стратегії розвитку тощо.

☞ при аналізі фінансової стабільності та ліквідності підприємство може виміряти ефективність використання ресурсів, що має суттєвий вплив на виробничі витрати.

§ аналіз операційних витрат слугує об'єктивною оцінкою таких витрат та обґрунтуванням управлінських рішень щодо їх оптимізації.

Для досягнення вищезазначеної мети в процесі аналізу необхідно виконати низку завдань, як показано на рисунку 3.2.

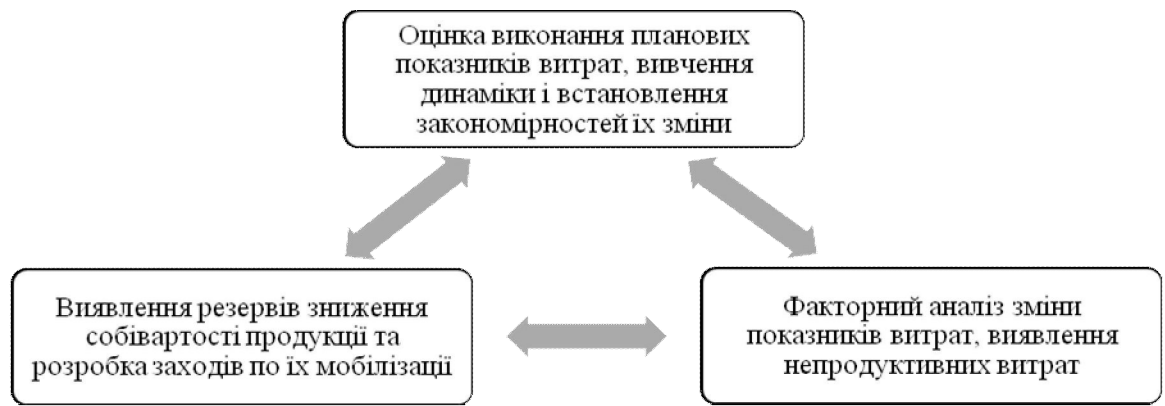

Рис.3.2. Завдання аналізу операційних витрат ТОВ «АГРОДАР»

Джерело: розроблено автором на основі дослідження

Організація хоче, щоб її проекти були успішними та відповідали очікуванням клієнтів, а також внутрішнім цілям. Але це не завжди так. Перевитрати коштів не лише впливають на їхні прибутки, але й перешкоджають можливості виконання майбутніх проектів.

Розуміння того, що таке управління витратами та як бути ефективним у ньому, може виявитися корисним для підприємства. Важливість управління витратами дуже легко зрозуміти. Першим кроком в управлінні витратами є створення бюджету. Після того, як ви зрозумієте, скільки витратити на проект, наступним кроком буде розбиття загальних бюджетів на підзавдання та менші статті.

На рисунку нижче зазначено джерела інформації, що використовуються для проведення аналізу операційних витрат, як показано на рисунку 3.3.

Фактом сучасного життя є те, що ми повинні швидко обробляти величезні обсяги вхідної інформації та діяти на її основі обґрунтовано, що зрештою призводить до конкретних дій або результатів. Якщо розглядати речі в причинно-наслідкових зв'язках, то для того, щоб результати відповідали нашим очікуванням, необхідно, щоб дії були правильними.

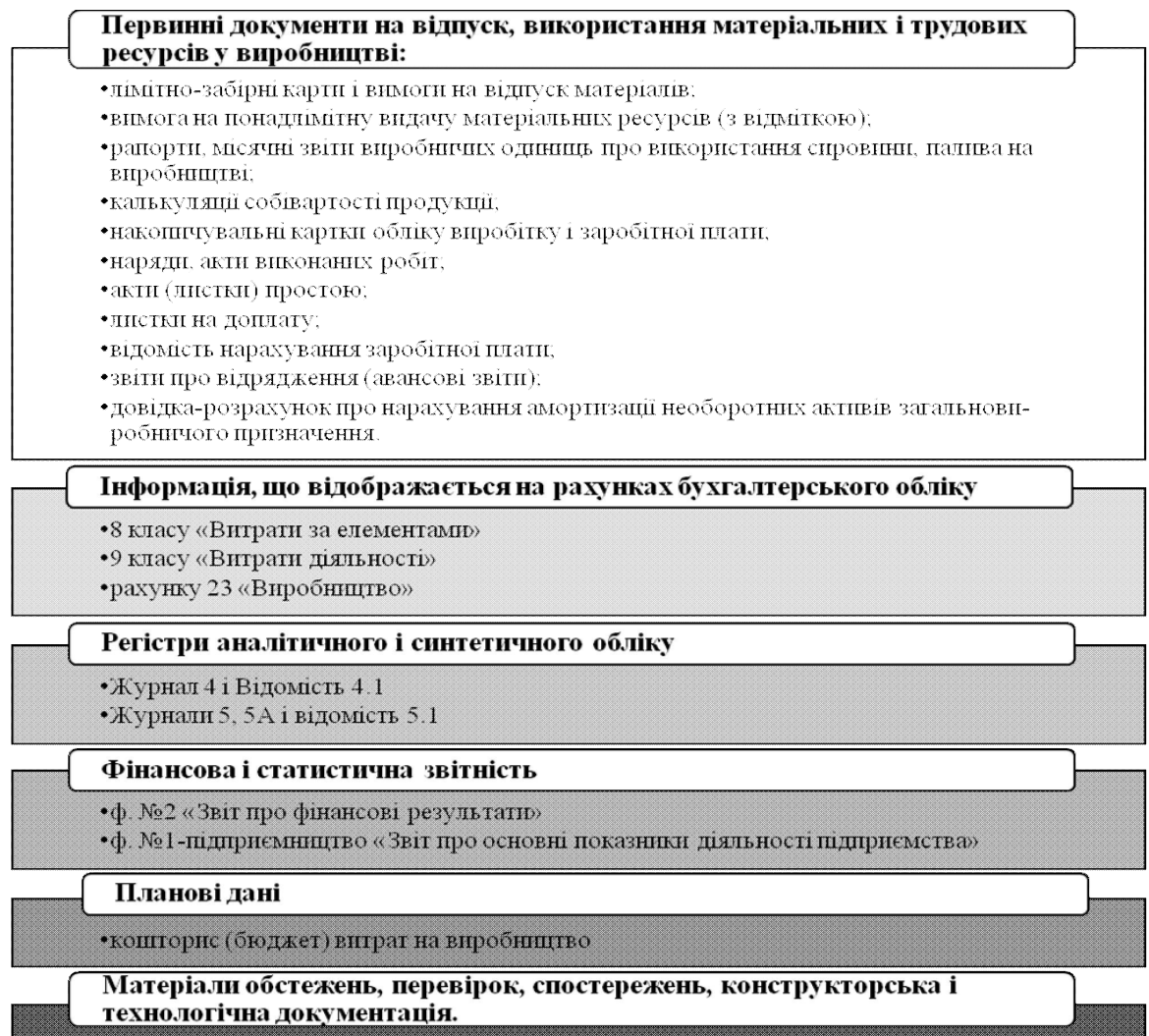

Рис.3.3. Джерела інформаційних даних для аналізу витрат операційної діяльності

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Інша інформація, окрім звітності, яка може бути використана для аналізу та належить до внутрішніх бухгалтерських та управлінських даних, включає: планові та звітні розрахунки собівартості продукції та послуг, що пропонуються; кошториси собівартості виробництва; дані синтетичного (журнали, звіти) та аналітичного обліку операційних витрат тощо.

Одним із найбільш прийнятних підходів до аналізу діяльності підприємств, не лише з точки зору простоти та доступності, але й низької вартості, є горизонтальний та вертикальний аналіз витрат. Це дозволить вивчити не лише відхилення, а й структуру витрат, що важливо з точки зору застосування

його результатів для планування та прогнозування собівартості майбутньої продукції та послуг.

При проведенні такого аналізу виникає необхідність [44]:

- * оцінити структуру операційних витрат;
- * визначити абсолютні та відносні відхилення операційних витрат у звітному році порівняно з попереднім (або базовим) роком, а за статтями витрат встановити їх відхилення від встановленого планового завдання;
- * визначити частку впливу кожного елемента (статті) на загальну зміну витрат (витрат).

Результати вертикального та горизонтального аналізу операційних витрат для компанії ТОВ «АГРОДАР» представлені в таблиці 3.1 [67].

Таблиця 3.1.

Аналіз витрат ТОВ «АГРОДАР»

Показники	2021		2022		2023		2024		2025		Динаміка (відхилення)	
	Сума, тис. грн	У % до суми	Сума, тис. грн	У % до суми	Сума, тис. грн	У % до суми	Сума, тис. грн	У % до суми	Сума, тис. грн	У % до суми	Абсолют не	Відносна
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Витрати операційної діяльності												
Собівартість реалізованої Продукції	890	50,7	180	17,7	20	0,6	600	33,3	270	30,3	-620	-69,7%
Адміністративні витрати	350	19,9	450	44,4	800	20,9	370	20,6	120	13,5	-230	-65,7%
Витрати на збут	60	3,4	50	4,9	200	5,2	110	6,1	90	10,1	+30	+50 %
Інші операційні витрати	350	19,9	320	31,6	2 800	73,3	720	40	410	46,1	+60	+17%
Разом	1 650	93,9	1 000	98,6	3 820	100	1 800	100	890	100	-760	-46,06 %
1. Інші витрати												
Податок на прибуток	108	6,1	14	1,4	-	-	-	-	-	-	-108	-100%
Всього витрат	1 758	100	1014	100	3820	100	1800	100	890	100	-868	-49,4 %

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

Проаналізувавши отримані дані, можна сказати, що всі отримані показники значно перевищують нормативні значення. Це свідчить про те, що фінансовий стан підприємства з хорошого має тенденцію до покращення. Коефіцієнти ліквідності досить високі.

Зазвичай такі високі коефіцієнти ліквідності означають, що фірма має достатньо швидкозмінних активів для виконання всіх своїх поточних зобов'язань, коли вони настають.

Загалом, результати аналізу доводять ефективність діяльності підприємства в окремих сферах управління витратами, але також показують необхідність подальшого вдосконалення стратегій управління витратами та фінансового менеджменту для забезпечення стабільності та конкурентоспроможності на ринку.

Управління витратами пов'язане з успіхом бізнесу в його поточних та майбутніх починаннях. Купівля хорошого програмного забезпечення для управління витратами може заощадити величезну суму грошей.

Аналіз операційних витрат може бути міцною основою для розробки стратегічних напрямків діяльності. Для цього ми рекомендуємо ABC-аналіз. Метод ABC (калькуляція витрат на основі діяльності) допоможе значно скоротити обсяг інформації, що збирається в процесі прийняття управлінських рішень.

Програмне забезпечення Microsoft Power BI має функцію співпраці, налаштування інтерактивності панелей інструментів і звітів, а також налаштування системи прав доступу та управління безпекою.

Аналіз, проведений за допомогою Power BI, значно покращує, а часто й пришвидшує, процес відстеження, порівняння та аналізу оперативної інформації в управлінні бізнесом, подання всіх звітів та інформаційних панелей через Інтернет за допомогою сервісу Power BI Service Online або мобільного застосунку Power BI Mobile [60, с. 253–260].

Водночас, є можливість забезпечити індивідуальний доступ для співробітників та використовувати серверні потужності хмари Microsoft для

обробки будь-якого обсягу даних та автоматичного оновлення всієї інформації (у моделі даних корпоративного звіту), яка знаходиться в хмарі Power BI, що дозволить вам отримувати актуальні дані в онлайн-звітах Power BI прямо тут і зараз.

Крім того, автоматизована система сповіщень інформує відповідальних співробітників, щойно досягаються критичні значення визначених KPI. Використання сучасних програмних продуктів для аналізу стану розвитку компанії дозволяє перетворити аналіз з періодичної або разової події на операційний процес.

Ця зручність та доступність аналітичних даних прискорюють прийняття управлінських рішень та позитивно впливають на загальний розвиток компанії [64, с. 54–58].

Для комплексного аналізу та оцінки прибутковості компанії існує система економічних показників, яка надає більш детальну інформацію про результати діяльності компанії.

У таблиці 3.2 наведено найважливіші показники прибутковості компанії.

Таблиця 3.2

Ефективність формування витрат ТОВ «АГРОДАР»

Показник	2021р.	2022р.	2023р.	2024р.	2025р.	2025р. у % до 2021р.
Коефіцієнт окупності реалізованих виробничих витрат	0,82	0,84	0,84	0,86	0,77	93,90
Коефіцієнт окупності постійних витрат	0,07	0,07	0,05	0,07	0,1	142,86
Коефіцієнт окупності адміністративних витрат	0,05	0,04	0,03	0,04	0,06	120,00
Коефіцієнт окупності витрат на збут	0,02	0,03	0,02	0,03	0,03	150,00
Коефіцієнт окупності виробничих(змінних) витрат	4,48	5,06	5,42	6,28	3,28	73,21
Коефіцієнт окупності операційних витрат	9,58	9,96	7,99	15,6	6,39	66,70

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

Системи та методи управлінського обліку в галузі обліку витрат та калькуляції собівартості суттєво впливають на управління витратами [56].

Найпоширенішими системами калькуляції витрат є повна вартість та змінна вартість. Що стосується операційних витрат, однією з найефективніших зброї, яку має власник бізнесу, є пильність.

Регулярний перегляд цих витрат може виявити області для скорочення або оптимізації. Це, у свою чергу, може допомогти зменшити втрати. Однак скорочення певних операційних витрат також може бути пов'язане з продуктивністю та прибутковістю.

Управління операційними витратами невіддільне від аналізу витрат, правильність якого визначається визначенням, класифікацією та розподілом витрат у межах підприємства. У цьому випадку ефективними інструментами вважається використання аналітичних процедур аналізу операційних витрат.

Цей аналіз покаже нам, як операційні витрати впливають на чистий прибуток фірми та частку постійних витрат у валовому прибутку, що, у свою чергу, коригує фінансовий результат від операційної діяльності та прибуток або збиток.

Іншими словами, аналіз операційних витрат бізнесу на основі наведених вище показників (Таблиця 3.3) допомагає виділити три варіанти розвитку подій.

Незалежно від рівня собівартості реалізованої продукції, важливим аспектом є пошук шляхів скорочення операційних витрат підприємства з урахуванням індексу інфляції та встановлення оптимальної пропорції співвідношення операційних та позареалізаційних доходів і витрат.

Дане дослідження структури та динаміки операційних витрат ТОВ «АГРОДАР» показує, що виробничі потужності підприємства використовуються не повністю. Тому ми рекомендуємо збільшити обсяг виробництва (послуг) до максимально можливого рівня використання активів, що супроводжується збільшенням кількості водіїв.

Таблиця 3.3

Коефіцієнти оцінки управління операційними витратами

ТОВ «АГРОДАР»

Назва коефіцієнту	Методика розрахунку
Група коефіцієнтів впливу питомих операційних витрат на чистий обсяг продажів	
1. Загальні операційні витрати на 1 грн. чистого доходу	Операційні витрати / Чистий дохід від реалізації продукції
1.1. Коефіцієнт питомої собівартості реалізованої продукції	Собівартість реалізованої продукції / Чистий дохід від реалізації продукції
1.2. Коефіцієнт питомих адміністративних витрат	Адміністративні витрати / Чистий дохід від реалізації продукції
1.3. Коефіцієнт питомих витрат на збут	Витрати на збут / Чистий дохід від реалізації продукції
1.4. Коефіцієнт питомих інших операційних витрат	Інші операційні витрати / Чистий дохід від реалізації продукції
Група коефіцієнтів впливу питомих операційних витрат на валовий прибуток компанії	
2. Рентабельність операційної діяльності	Операційні витрати / Валовий прибуток
2.1. Рівень собівартості реалізації у валовому прибутку	Собівартість реалізованої продукції / Валовий прибуток
2.2. Рівень адміністративних витрат у валовому прибутку	Адміністративні витрати / Валовий прибуток
2.3. Рівень збутових витрат у валовому прибутку	Витрати на збут / Валовий прибуток
2.4. Рівень інших операційних витрат у валовому прибутку	Інші операційні витрати / Валовий прибуток

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Рухомий склад підприємства потребує оновлення, тому ми рекомендуємо продати застарілі вантажівки та спеціальну техніку для отримання коштів на оренду новіших та для більш раціональної організації ремонту та обслуговування транспортних засобів, як зазначено в [67].

Якісне рішення для управління витратами розглядатиме це не як окремий тип функції, а як невід'ємну частину продуктивності проекту та портфеля, а також співвідноситиме дані між проектами.

Також у компанії немає спеціаліста з планування та бюджетування, тому ці обов'язки перекладаються на головного бухгалтера. У щоденному графіку може не бути місця для стратегічного мислення. Крім того, бухгалтер досить

дистанційно працює над матеріальними витратами та обробляє лише вже отримані дані.

У компанії управління витратами здійснюється у форматі регулярного ручного управління та реагування лише на понаднормові витрати. Аналіз проводиться час від часу, оскільки аналітика немає.

3.2. Оцінка ефективності системи управління витратами на підприємстві

В очікуванні закінчення війни, спричиненої нападом країни-агресора на Україну, Україна повинна провести колосальну підготовку зруйнованих та постраждалих підприємств до відродження в новій якості, яка б відповідала критеріям вступу України до Європейського Союзу.

Це включає впровадження різних аналітичних інструментів для встановлення кількісних показників, що використовуються для прийняття рішень, а також аналіз рішень, що приймаються в діяльності підприємства.

Управління фінансовими результатами підприємства стає особливо актуальним в умовах ринкової невизначеності, посилення конкуренції та необхідності забезпечення економічної безпеки підприємства [48, с. 41-47].

Останнім часом дослідження ефективності більше зосереджені на її проявах у суто виробничій, інноваційній та інших конкретних видах діяльності підприємства. Регулярні спроби визначити сутність ефективності в самому управлінні свідчать про те, що проблема ефективності управління є актуальною й сьогодні.

Витрати за факторами виробництва (витрати на матеріали, витрати на оплату праці, витрати на робочі засоби та капітальні витрати) є дуже важливою частиною загального аналізу. Вимірювання зміни цих витрат надає аналітичні дані, які є дуже важливими для прийняття рішень у сфері управління витратами.

Оцінка витрат – це кількісна оцінка вартості всіх ресурсів, які будуть використані для виконання проекту. Для розрахунку вартості потрібна детальна інформація.

Оцінка ефективності управління витратами фірми є важливим підходом у загальній системі управління. Для оцінки ефективності управління витратами ми перевіримо співвідношення витрат на обіг до складових операційних витрат підприємства [80, с. 54-62].

Формування ефективної системи управління операційними витратами є однією з проблем, що лежать в основі сучасної теорії та практики досягнення самодостатнього розвитку підприємства. Витрати, пов'язані з використанням ресурсів, є базовим елементом господарської діяльності; вони безпосередньо впливають на собівартість продукції, вартість управлінських та збутових процесів, а також на прибутковість та рівень конкурентоспроможності.

Їх нерациональне формування у використанні ресурсів або неефективне управління створює передумови для зниження стану самодостатнього розвитку бізнесу та загрожує економічній безпеці підприємства.

Ефективність діяльності підприємства значною мірою залежить від активності керівництва, що, у свою чергу, забезпечує реальну економічну незалежність та конкурентоспроможність. Загострення конкуренції, зміни в споживчій поведінці учасників ринку, постійне зростання цін на основні ресурси є причинами, що підштовхують підприємство до розробки нових концепцій та сучасних підходів до управління виробничим процесом і, як наслідок, його основною складовою — витратами.

Витрати підприємства є найважливішим показником економічної ефективності виробництва. Вони відображають усі аспекти господарської діяльності та акумулюють результати від використання всіх виробничих ресурсів.

Жодна виробничо-господарська діяльність будь-якого сільськогосподарського підприємства не може здійснюватися без витрачання ресурсів. По-перше, це витрати ресурсів; потім – результати, пов'язані з цими

витратами. А головним мотивом діяльності підприємства в ринкових умовах є максимізація прибутку. Реальні можливості реалізації цієї стратегічної мети в багатьох випадках обмежені витратами на виробництво та попитом на вироблену продукцію.

Для забезпечення ефективного управління та обліку необхідно організувати управління витратами в різних аспектах, зокрема за технологіями, центрами відповідальності, видами продукції та відповідальними особами таким чином, щоб це дозволяло проводити комплексний аналіз рівня витрат та визначати їх відповідність встановленим нормам, і на цій основі розробляти власну політику управління витратами, застосовуючи ефективні методи та механізми на всіх рівнях управління.

Одним із найефективніших інструментів стратегічного управління витратами, що використовується в контролі дотримання вимог, є Збалансована система показників (BSC), яка забезпечує комплексну оцінку ефективності діяльності підприємства.

Система переважно базується на показниках, побудованих на фінансових критеріях, для оцінки стану використання ресурсів у бізнес-процесі отримання готової продукції, виконання робіт та надання послуг, формування товарних об'єктів.

Застосування BSC у процесі оцінки операційних витрат допомагає розробити інтегровану систему управління бізнесом, яка об'єднує стратегічні цілі з операційними рішеннями та дозволяє своєчасно реагувати на ризики, що загрожують економічній безпеці підприємства.

Управління витратами є одним із найважливіших та найскладніших завдань для компаній. Ефективна система управління витратами дозволяє вирішити численні проблеми:

- оптимізація організаційної структури компанії;
- встановлення ефективної системи обліку процесів та результатів;
- покращення планування, контролю та аналізу діяльності;

- забезпечення мотивації співробітників для підвищення ефективності компанії;
- автоматизація систем управління бізнесом.

Перелічені вище завдання вирішуються за допомогою комплексної системи, що включає планування, бухгалтерський облік, організацію роботи відділів компанії, аналіз показників ефективності відділів та окремих напрямків, організацію роботи фінансової та контрольної служб, автоматизацію управлінських процесів [73].

За даних ринкових умов підвищення якості та конкурентоспроможності готової продукції з одночасним зниженням виробничих витрат є одним із найактуальніших завдань економічного розвитку. Витрати виробництва різняться за своїм складом, економічним призначенням, питомою часткою в загальних витратах, а також за своєю роллю у виробництві та розподілі продукції залежно від обсягу виробництва та інших характеристик.

Принцип класифікації витрат, що відповідає управлінським цілям, є основним принципом в організації управлінського обліку виробничої діяльності, методом обробки та аналізу інформації про виробничі витрати, а також впливом на формування собівартості продукції [69, с. 161-170].

Аналіз структури виробничих витрат (питома вага кожного елемента) дає змогу дослідити матеріаломісткість, трудомісткість та енергоємність виробництва, встановити вплив технічного прогресу на структуру витрат, а також визначити основні методи пошуку резервів зниження витрат шляхом детального аналізу тих, що мають найбільшу питому вагу.

Ви можете використовувати питому вагу елементів витрат у собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) для додаткового обґрунтування відповідного висновку, поділивши суму кожного елемента витрат на обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг).

Слід враховувати той факт, що підвищення продуктивності праці призводить до зменшення частки заробітної плати та внесків на соціальне страхування та збільшення матеріальних витрат, витрат на паливо та

амортизацію, але таким чином, щоб загальна сума витрат не зменшувалася при оцінці динаміки структури витрат.

Система управління витратами в повному обсязі визначає принципи, порядок, послідовність та регламентацію дій щодо впливу суб'єктів управління витратами на об'єкти при реалізації управлінських функцій через елементи процесу управління, використовуючи сукупність інструментів та методів управління витратами, спрямованих на головну мету підприємства – отримання прибутку в умовах постійних динамічних змін його зовнішнього та внутрішнього середовища.

Адміністрація підприємства в сучасних економічних умовах має багато важливих обов'язків. Одним з перших є швидке вирішення питань матеріально-технічного забезпечення виробництва. Це включає планування потреби в ресурсах та проведення закупівельних робіт разом з організацією складського обліку придбаних матеріалів та закупівельних сировинних ресурсів.

По-друге, необхідно формувати власну цінову політику. Розробляючи цінову політику, враховують необхідність покриття витрат та отримання планованого прибутку, рівень попиту та конкуренцію на ринку.

Керівництво також повинно вміти прогнозувати майбутнє бізнесу в поточній економічній ситуації. Для вирішення поставлених завдань підприємство повинно розробити системи виробничого та управлінського обліку. Успішна робота з цими системами покаже, наскільки стабільним є підприємство та наскільки більш конкурентоспроможним воно може бути.

У деяких випадках кожне окреме підприємство застосовує галузеві методичні рекомендації щодо обліку собівартості, згідно з деталями та уточненнями положень бухгалтерських нормативних актів щодо виробництва продукції в конкретній галузі. Це відбувається залежно від специфіки виробництва.

Галузеві рекомендації щодо обліку витрат відображають основні методи бухгалтерського обліку, необхідну для цього документацію, методи розподілу

витрат, номенклатуру статей обліку витрат та принципи калькулювання собівартості різних видів продукції.

Для забезпечення ефективної роботи підприємства інформація про витрати потребує мультимодальної взаємодії. Обсяг отриманої інформації постійно зростає, а один спосіб відображення інформації призводить до її спотворення.

Систематизація поточних операційних витрат відповідно до НП(С)БО 16 «Витрати» дозволить не лише забезпечити їх повне та достовірне відображення у фінансовій звітності, а й провести аналіз динаміки та ефективності використання ресурсів на підприємстві. Це дасть можливість простежити розвиток тенденцій у структурі витрат та їх вплив на фінансові результати діяльності підприємства.

Оцінки складу, структури та динаміки операційних витрат ТОВ «АГРОДАР» за економічними елементами наведено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Оцінка складу, структури та динаміки виробничих витрат
ТОВ «АГРОДАР»

Елементи витрат	2023р.		2024р.		Динаміка		
	Сума	Питома вага, %	Сума	Питома вага, %	Абсолютна	Відносна	У структурі
1	2	3	4	5	6	7	8
Матеріальні витрати, тис. грн.	296	50,08	131	49,43	-165	-55,7	-0,65
Витрати на оплату праці, тис. грн.	162	27,41	45	16,98	-117	-72,22	-10,43
Відрахування на соціальні заходи, тис. грн.	36	6,09	10	3,77	-26	-72,22	-2,32
Амортизації, тис. грн.	91	15,4	72	27,2	-19	-20,88	+11,8
Інші операційні витрати, тис. грн.	6	1,02	7	2,62	+1	+16,67	+1,6
Разом	591	100	265	100	-326	-55,16	-
Обсяг продукції (робіт, послуг), тис. грн.	600	-	270	-	-330	-55	-

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

Аналіз таблиці показує, що операційні витрати у 2024 році зменшилися на 326 000 гривень, або на 55,16%, порівняно з 2023 роком. Майже всі категорії витрат показали позитивну тенденцію [67].

Дані таблиці 3.4 свідчать про те, що аналізоване виробництво є матеріаломістким. Важливим показником для аналізу виробничих витрат є собівартість продукції на 1 гривню чистого прибутку. На цей показник впливають такі фактори:

- а) ціни продажу продукції;
- б) собівартість одиниці продукції для кожного виду продукції;
- с) асортимент та обсяг реалізованої продукції.

Ефективність системи управління витратами ТОВ «АГРОДАР» в умовах посилення конкуренції та ресурсних обмежень можна оцінити на основі аналізу всіх цих ключових фінансових показників, які відображають рівні ліквідності, прибутковості та фінансової стійкості, а також ефективність використання ресурсів підприємства (табл. 3.5) [67].

Таблиця 3. 5

Показники рентабельності ТОВ «АГРОДАР»

Показник	2022	2023	2024	Відхилення 2022/2024
Рентабельність активів (ROA)	10,72	13,20	9,92	-0,80
Рентабельність власного капіталу (ROE)	20,77	27,34	17,62	-3,15
Чиста маржа	7,26	13,27	11,78	4,52
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	136,64	108,29	111,33	-25,31
Коефіцієнт заборгованості	27,70	25,62	27,91	0,21

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

В умовах конкуренції та обмежених ресурсів автор вважає, що система управління витратами ТОВ «АГРОДАР» може бути загалом ефективною: компанія підтримує стабільний рівень фінансової стійкості, поступове зростання маржі та збереження платоспроможності без необхідності залучати надмірне зовнішнє фінансування.

Результати аналізу показали здатність компанії адаптуватися до змін ринкового середовища, оптимізувати структуру витрат, підтримувати гнучкість в управлінні ресурсами та забезпечувати цільовий рівень прибутковості. Скористайтеся наступним посиланням, щоб перевірити вашу роботу на плагіат.

Одночасно компанія має великі залишки готівки, що проявляється як надлишкова ліквідність, а також спостерігається збільшення частки непрямих витрат у загальній структурі витрат. Ці два фактори вказують на те, що відомо як «простір витрат», що по суті є потенціалом для вдосконалення системи управління витратами.

З одного боку, надлишок вільних коштів забезпечує певну фінансову подушку безпеки, а з іншого – свідчить про неефективне використання капіталу, який можна було б реінвестувати у стратегічні напрямки розвитку підприємства. Наприклад, модернізація енергоємного обладнання або автоматизація виробничих процесів можуть суттєво скоротити операційні витрати у середньостроковій перспективі.

Ця група рішень допоможе підвищити ефективність управління витратами, зменшити частку непродуктивних витрат та краще використовувати оборотний капітал. Усе це допоможе утримувати чисту рентабельність на рівні не менше 10% навіть за умов посилення конкуренції, коливань обмінного курсу та нестабільності цін на ресурси.

Раціонально розроблена система управління витратами дозволяє підприємству оперативно та ефективно збирати, обробляти та аналізувати інформацію, що безпосередньо стосується бізнесу. Це, у свою чергу, формує основу для прийняття обґрунтованих та своєчасних управлінських рішень, які позитивно впливають на всі сфери функціонування організації.

Зокрема, така система значно сприятиме:

- прогнозуванню очікуваних фінансових та виробничих результатів, що дозволить коригувати стратегії розвитку;
- забезпеченню ефективного та цілеспрямованого розподілу наявних ресурсів підприємства відповідно до його пріоритетів та потреб;

– формування надійної та структурованої інформаційної бази для використання в процесі прийняття управлінських рішень;

– планування заходів, спрямованих на оптимізацію податкового навантаження, що дозволить зменшити фіскальні витрати та збільшити чистий прибуток.

У свою чергу, система управління витратами стає не просто засобом контролю витрат, а стратегічним інструментом підвищення конкурентоспроможності підприємства на сучасному ринку.

Для комплексної оцінки ефективності господарської діяльності та економічної безпеки підприємства використовується система показників, що відображає взаємозв'язок між витратами, ресурсами та досягнутими результатами. Найважливіші показники наведено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Система показників для оцінювання ефективності формування
операційних витрат ТОВ «АГРОДАР»

Група операційних витрат	Зміст	Основні складові витрат
1	2	3
Поточні операційні витрати за типом витрат	Експлуатаційні витрати, згруповані за їх економічним змістом відповідно до використаних ресурсів	- Матеріальні витрати; - Витрати на оплату праці; - Внески на соціальне страхування; - Амортизація; - Інші операційні витрати
Витрати, що складають виробничі витрати на економічну діяльність	Витрати, що безпосередньо пов'язані з виготовленням продукції, виконанням робіт або наданням послуг у рамках виробничих процесів та загального управління виробництвом.	- Прямі матеріальні витрати; - Прямі витрати на оплату праці; - Інші прямі витрати; - Змінні накладні витрати та постійні розподілені накладні витрати
Витрати, що визначають собівартість продажу товарів	Собівартість реалізованої продукції, робіт та послуг	- Реалізовані виробничі витрати; - Нерозподілені постійні накладні витрати; - Додаткові виробничі витрати
Адміністративні витрати	Витрати, пов'язані із загальним управлінням та утриманням компанії	за статтями витрат відповідно до принципів бухгалтерського обліку

Витрати на збут	Витрати, пов'язані зі збутом продукції (товарів), та витрати на утримання підрозділів, що займаються збутом продукції (товарів), рекламою та постачанням продукції споживачам.	
Інші операційні витрати	Витрати, понесені в ході поточної господарської діяльності, але які не належать до попередніх категорій.	- Собівартість реалізованих запасів, довгострокових активів, призначених для продажу, та груп вибуття; - Резерви сумнівних боргів та списана безнадійна дебіторська заборгованість; - Збитки від знецінення запасів; збитки від курсових різниць від операційної діяльності; визнані економічні (фінансові) санкції.

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Проаналізована система показників операційних витрат дозволяє комплексно оцінити ефективність використання ресурсів, раціональність витрат та управління виробництвом і продажами. Це є вирішальною передумовою фінансової стабільності компанії.

Встановлення системи управління операційними витратами вимагає цілісного підходу до планування, контролю, обліку та аналізу витрат у всіх організаційних підрозділах.

Дослідження продемонструвало доцільність застосування факторного аналізу, ABC-аналізу, дисперсійного аналізу, порівняльного бенчмаркінгу та ключових показників ефективності (KPI). Це дозволяє комплексно оцінити вплив різних складових витрат на загальний результат.

Крім того, ефективна оцінка управління витратами повинна враховувати специфічні характеристики діяльності компанії, динаміку внутрішнього середовища та виклики зовнішнього ринку [81, с. 8–20].

Тому оцінка ефективності управління витратами займає важливе місце в загальній системі корпоративного управління та служить основою для розробки стратегії та подальшого планування діяльності.

3.3. Напрямки оптимізації витрат для підвищення результативності та ефективності діяльності підприємства

Сучасні підприємства повинні шукати нові точки економічної стійкості. Однією з ключових сфер є витрати. Не просто скорочення, а свідоме, стратегічне управління всім ланцюжком створення вартості.

Логістика — дуже чутлива сфера: часто приховано вона становить до третини загальних виробничих витрат. І це перша сфера, де накопичуються операційні спотворення, нестабільність поставок, затримки на складах та перевитрата на транспортування [76, с. 259-265].

Оптимізація витрат – це система підвищення ефективності підприємства з більш раціональним та прибутковим використанням ресурсів, а також конкурентоспроможності без втрати якості за рахунок простого механічного скорочення витрат.

Найпростішими способами оптимізації витрат у системі управління сільськогосподарськими підприємствами можуть бути: проведення аудиту витрат для виявлення надлишкових витрат, застосування ефективних методів управління запасами, перевірка можливостей автоматизації процесів та ефективне використання технологій. Також уважно стежте за супутніми витратами та аналізуйте їх, щоб знайти місця, де їх можна скоротити та зробити більше з меншими витратами.

Цілі оптимізації операційних витрат компанії можуть включати:

- збільшення чистого прибутку – підвищення рентабельності;
- забезпечення стабільності бізнесу в умовах нестабільного економічного середовища;
- створення конкурентної переваги (зниження витрат → зниження собівартості товарів/послуг → зниження цін);
- уникнення надмірного або неефективного використання ресурсів;
- зменшення залежності від зовнішнього капіталу (інвестиції, кредити);
- вивільнення ресурсів для реінвестування та зростання бізнесу тощо.

Оптимізація витрат сприяє зниженню загальних витрат компанії, що може призвести до збільшення прибутку. Компанії, які можуть пропонувати товари та послуги за нижчими витратами, є більш конкурентоспроможними [75].

Сучасна оптимізація витрат у системі управління сільськогосподарськими підприємствами повинна базуватися на таких складових (рис. 3.4).

Рис. 3.4 Складові оптимізації витрат в системі управління аграрними підприємствами

Джерело: розроблено автором на основі дослідження

Зниження витрат допомагає організації заощаджувати кошти та ставати більш фінансово стабільною. Оптимізуючи витрати, можна покращити виробничі процеси та використання ресурсів, що може призвести до підвищення якості продукції.

Вищезазначені аспекти вказують на важливість оптимізації витрат для забезпечення ефективної роботи підприємств, особливо в сучасних умовах та під загрозами.

Сучасний ринок не дозволяє підприємствам залишатися інерційними у своєму мисленні. Економічна стійкість вже не є лише функцією прибутковості, а

все більше й функцією того, наскільки гнучко підприємство може управляти своїми внутрішніми ресурсами, зокрема витратами. У цьому контексті логістика перестає бути лише технічною функцією та стає стратегічною [4, с. 5-9].

Керівництву компанії необхідно використовувати сучасні логістичні інструменти у своїй роботі з причини не академічного, а практичного характеру.

Саме системна реалізація логістичних методів у плануванні витрат дає підприємству можливість реагувати на турбулентність не в екстреному режимі, а стратегічно, шляхом побудови гнучких моделей постачання, автоматизації обліку ресурсів та впровадження цифрового контролю над потоками витрат.

Український бізнес зараз працює у дуже складних умовах. Це включає карантинні обмеження через Covid, відключення електроенергії та зміни логістичних маршрутів через військові операції. Також існують загрози обстрілів та руйнування офісів, складів та приміщень. Це реальність, з якою стикаються підприємці. Попит і тенденції змінюються, як і обставини та умови роботи багатьох компаній, які закриваються.

Оптимізація витрат підприємства за сучасних умов функціонування є однією з найважливіших складових, що забезпечують стабільність роботи та підвищують ефективність господарської діяльності. Виділимо основні напрямки оптимізації витрат підприємства за сучасних умов функціонування та представимо їх на рис. 3.5.

Рис. 3.5 Основні напрями оптимізації витрат підприємства за сучасних умов

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Тому сучасні умови ведення бізнесу вимагають чіткої стратегії оптимізації витрат, відповідного планування та гнучкості з боку компанії. Важливо постійно контролювати та адаптуватися до змін ринку, надаючи пріоритет ефективності та збереженню ресурсів [11, с. 46–48].

На основі результатів дослідження можна вивести такі рекомендації щодо оптимізації витрат:

1. Впровадження системи планування та контролю витрат. Розробити чітку систему планування витрат на підприємстві, яка дозволить прогнозувати майбутні витрати та контролювати їх реалізацію. Це допоможе своєчасно виявляти відхилення від планових показників та оперативно вживати коригувальних заходів.

2. Впровадження автоматизації та інформаційних технологій. Впровадження програмного забезпечення для автоматизації процесів управління витратами скоротить час обробки даних, одночасно зменшуючи людський фактор. За допомогою сучасних ERP-систем можна отримувати точну та актуальну інформацію щодо витрат у режимі реального часу.

3. Оптимізація використовуваних ресурсів. Для зменшення витрат важливо регулярно аналізувати використання ресурсів (матеріальних, трудових, енергетичних) та виявляти можливості для їх більш ефективного використання. Це може включати зменшення відходів, підвищення енергоефективності та оптимізацію робочих процесів. Це також включає оптимізацію робочих процесів для зменшення відходів та найкращі практики енергоефективності.

4. Аутсорсинг неосновних функцій. Замість того, щоб утримувати висококваліфікованих працівників для виконання неосновних функцій, наприклад, бухгалтерського обліку, безпеки та прибирання, було б краще передати ці функції на аутсорсинг. Це скоротить витрати на заробітну плату та інші адміністративні витрати.

5. Інвестуйте в енергозберігаючі технології. Дорожче обладнання та альтернативні джерела енергії також знизять витрати на енергію.

Енергозберігаючі заходи (такі як світлодіодне освітлення, теплоізоляція) також допоможуть скоротити загальні витрати.

6. Підвищення ефективності виробничого процесу. Методи бережливого виробництва скорочують втрати та неефективність — як у процесах, так і у витратах. Це підвищить продуктивність праці та знизить виробничі витрати. Це також передбачає створення системи постійного вдосконалення процесів (кайдзен).

7. Аналіз та оптимізація постачальників і цінових умов. Частіше перевіряйте умови співпраці з постачальниками та проводите тендери — це допоможе вам знайти вигідніші умови закупівлі та знизити витрати на сировину та матеріали. Також не забувайте про знижки та спеціальні умови співпраці — вони також спрямовані на економію.

8. Оптимізація структури. Важливо регулярно оцінювати ефективність роботи співробітників та, за потреби, оптимізувати чисельність персоналу. Залучення додаткових ресурсів лише за необхідності дозволить уникнути надмірних витрат на утримання персоналу.

9. Використання аналітики та прогнозування витрат. Аналітичні інструменти слід використовувати для прогнозування майбутніх витрат та своєчасного коригування стратегії компанії. Це допоможе знизити витрати та підвищити ефективність фінансового управління.

10. Краща координація між відділами. Підвищення рівня взаємодії між різними підрозділами дозволить краще координувати витрати на всіх етапах виробничого процесу.

Тому сучасній компаніям слід оптимізувати свої системи управління витратами, враховуючи різноманітні інструменти та стратегії, що їм доступні. Рациональне зниження витрат без шкоди для якості продукції чи послуг допомагає компаніям адаптуватися до нестабільних ринкових умов, забезпечувати робочі місця та виконувати свою соціальну відповідальність [14, с. 18–24].

Оптимізація надає можливість накопичення фінансових резервів для подальшого розвитку та інвестицій у нові технології, а отже, довгострокової стійкості бізнесу. Вона також є інструментом першорядного значення для антикризового управління, оскільки допомагає уникнути фінансових втрат та зберігає гнучкість управлінських рішень.

Оптимізація витрат є важливим компонентом ефективного управління бізнесом. Вона дозволяє компаніям скорочувати витрати та підвищувати прибутковість, тим самим забезпечуючи свою конкурентоспроможність на ринку. Вибір відповідного набору методів оптимізації залежить від особливостей функціонування компанії, її стратегічних цілей та умов зовнішнього середовища [11].

Структура витрат підприємств суттєво змінилася через повномасштабну війну в Україні. Це змінило спосіб ведення бізнесу компаній; це змусило їх переналаштувати все. Тепер у них збільшилися витрати на безпеку, переїзд та енергетичну автономію, тоді як доходи зменшилися. Компанії змушені швидко адаптуватися, оскільки війна змушує їх впроваджувати гнучкі бізнес-моделі.

Цифрова трансформація – один із найефективніших методів зниження витрат та підвищення продуктивності. Інструменти цифрової трансформації включають:

1) CRM-системи, або системи управління взаємовідносинами з клієнтами, які дозволяють автоматизувати продажі, маркетинг та підтримку клієнтів, зменшуючи потребу в новому персоналі;

2) ERP-системи, які об'єднують фінанси, логістику, виробництво та управління персоналом на одній платформі, що усуває дублювання функцій та дозволяє контролювати витрати в режимі реального часу;

3) електронна комерція, тобто перенесення продажів в інтернет, що дозволяє скоротити витрати на оренду приміщень, персонал, інфраструктуру;

4) роботизована автоматизація бізнес-процесів (RPA), яка стає в нагоді для рутинних операцій (звітність, виставлення рахунків, обробка запитів).

Таким чином, українська економіка зазнала значного розвитку в галузі оптимізації витрат – від поступових удосконалень до гнучких та інноваційних коригувань в управлінні витратами. Оптимізація витрат вже не означає просто зниження витрат заради самого по собі, а вимагає переосмислення операційної моделі, структури витрат та стратегій управління [17].

Вона не обмежується суто механічним зниженням витрат, а включає перегляд усієї операційної моделі, інтеграцію інноваційних підходів та стратегічну адаптацію до швидкозмінного середовища.

Таким чином, українські компанії, які впроваджують системні підходи до оптимізації витрат, мають більше шансів не лише підтримувати стабільну діяльність, а й розвиватися далі в умовах високої невизначеності.

Висновки до третього розділу

У ході дослідження методологічних аспектів аналізу виробничих витрат підприємства можна зробити важливі висновки.

Розроблена концептуальна модель аналізу виробничих витрат є ключовим інструментом для підприємства, оскільки вона дозволить реалізувати системний підхід до аналізу витрат, тим самим організуючи процес та роблячи його більш структурованим.

Економічна безпека підприємства та збереження його фінансової стабільності залежать від раціонального управління операційними витратами. Систематизація витрат за основними групами дозволить виявити резерви оптимізації та контролювати ефективність використання ресурсів.

Оптимізація витрат на фірмі є необхідною умовою стабільності та конкурентоспроможності на сучасному ринку. Ефективне управління витратами дозволяє раціонально використовувати ресурси, підвищувати прибутковість та підтримувати фінансову стабільність навіть у період кризи.

З огляду на військові виклики, з якими зараз стикається Україна, питання оптимізації витрат стає ще більш актуальним, оскільки підприємства тепер змушені працювати в умовах обмежених ресурсів, порушених логістичних ланцюгів та загального економічного спаду.

РОЗДІЛ 4. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І АНАЛІЗУ ВИТРАТ ТА МЕТОДІВ ЇХ ОПТИМІЗАЦІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

4.1. Удосконалення процесу обліку і аналізу витрат на підприємстві в умовах війни

Сьогодні будь-який бізнес в Україні ведеться в умовах підвищеного ризику. Проте українські підприємства намагаються підвищити свою ефективність.

Найважливішим аспектом для виробничих фірм є ефективне управління виробничими витратами, що передбачає надання достовірної та своєчасної інформації про витрати, що складають кінцевий продукт, на всіх рівнях системи управління. Така інформація генерується в рамках системи бухгалтерського обліку господарської діяльності підприємства, де облік виробничих витрат займає ключове місце.

Поняття витрат є базовою ознакою господарської діяльності будь-якої організації та відображає обсяг ресурсів, що були використані в процесі виробництва товарів або надання послуг. Під витратами розуміються грошові та матеріальні ресурси, вартість робочої сили, амортизація основних засобів та інші ресурси, що були використані в процесі виробництва або операційної діяльності [5, с. 7-11].

У бухгалтерському та управлінському вимірі витрати виступають основою для формування собівартості продукції, розрахунку фінансового результату та прийняття широкого спектру управлінських рішень.

Рослинництво є пріоритетним сектором агропромислового розвитку в Україні. Україна є одним із провідних лідерів у виробництві та експорті зернових культур на світовому ринку, тому ця галузь є основою її економіки.

Однак під час воєнного стану виникають проблеми з виробництвом товарів, які безпосередньо пов'язані з поганими діями та гнівом ворога. Сучасні фермери стикаються з цілою низкою загроз: обстріли, мінування, окупація тощо.

Все це призводить до падіння обсягів виробництва, а отже, і до падіння прибутку від діяльності самих підприємств.

Основою функціонування будь-якого сучасного підприємства, що займається продукцією рослинництва, є управління витратами. Зазвичай під цим розуміють процес управління, що передбачає формування витрат на господарську діяльність підприємства та контроль за їх рівнем, перш за все в аспекті зниження [16, с. 128-139].

Зв'язок між витратами, бухгалтерським обліком та управлінськими рішеннями полягає в тому, що він надає інформацію про витрати, яка становить інформаційну базу для прийняття рішень щодо ціноутворення, зниження витрат, інвестицій, оптимізації виробничих процесів, кадрової політики та інших ключових напрямків діяльності підприємства.

Безпосередньо якість рішень, що приймаються керівництвом, залежить від того, як організовано облік витрат. Він повинен давати детальний розподіл за джерелами витрат та центрами відповідальності, щоб витрати можна було чітко прив'язати до конкретних підрозділів або процесів. Така прив'язка дозволить формувати бюджети для підрозділів, контролювати виконання плану та аналізувати відхилення.

Отже, можна зробити висновок, що управління витратами на підприємстві, що займається виробництвом продукції рослинництва, є процесом, орієнтованим на цілі, який впливає на появу витрат та їх зміну під час організації господарської діяльності.

Аналіз витрат за допомогою показників та бухгалтерських інструментів є невід'ємною складовою стратегічного управління. Результати цього аналізу слугують основою для програм зниження витрат, оптимізації споживання матеріалів та енергії, вдосконалення технологічних процесів та підвищення продуктивності праці [29].

Це підвищило б ефективність управління. Інтеграція обліку витрат з іншими інформаційними системами управління, зокрема з системами

бюджетування, контролю та планування, також сприяла б підвищенню ефективності управління.

Точність первинного обліку дуже важлива, оскільки на основі синтетичного обліку на основі первинних документів проводиться планування на виробничих підприємствах.

Отже, основним шляхом удосконалення організації обліку виробничих витрат є розробка форм первинних документів, які сприяють скороченню трудових, виробничих та часових витрат на їх підготовку та обробку.

Слід враховувати призначення первинних документів, тобто відповідність тематиці під час їх розробки. Тому з метою вдосконалення первинного обліку необхідно розробляти такі документи, які б спрощували та уточнювали зміст господарських операцій.

Своєчасне та достовірне відображення інформації в бухгалтерських регістрах, зокрема, потребує вдосконалення аналітичного обліку на рахунках бухгалтерського обліку [39, с. 12-19].

Для розмежування загальновиробничих витрат у межах норм та витрат понад норми радимо відкрити до рахунку 91 "Загальновиробничі витрати" субрахунки, наприклад, таких: 91.1 "Загальновиробничі витрати в межах норм"; 91.2 "Загальновиробничі витрати понад норми"

Такі субрахунки принесуть такі переваги:

- здійснювати оперативний контроль за відхиленнями загальних виробничих витрат від норм;
- визначати джерела цих відхилень;
- встановлювати тісніший зв'язок між відхиленнями, собівартістю реалізованої продукції та фінансовими результатами;
- виявляти причини відхилень на оперативній основі та додатково розробляти комплекс заходів для запобігання цим відхиленням.

Сьогодні до основних проблем, з якими стикаються виробники в цій галузі, належать такі [51, с. 49-53]:

- Проблеми, пов'язані з організацією польових робіт. Багато виробників опинилися у дуже проблематичному становищі, оскільки їхні землі розташовані на окупованих територіях або на територіях, що прилягають до лінії фронту.

- Недостатнє постачання сільськогосподарської продукції морськими торговельними шляхами через блокування зернового шляху. Експорт наземним транспортом також ускладнюється через блокування прикордонних контрольно-пропускних пунктів.

- Повне або часткове руйнування виробничої інфраструктури, як у прифронтових зонах, так і по всій території України. Сьогодні ми бачимо, що сільськогосподарські підприємства постійно страждають від обстрілів. Це означає, що знищуються як зерносховища, так і логістична інфраструктура, а також сільськогосподарська техніка.

- Відсутність матеріальних та фінансових ресурсів, необхідних виробникам для організації виробничих процесів. У цьому випадку виникають проблеми з плануванням довгострокових витрат, оскільки вони базуються на прибутку, який отримує підприємство. В результаті фермери починають заощаджувати, що призводить до зниження врожайності.

З огляду на це, основні проблеми, з якими стикаються виробники в процесі управління витратами, полягають у наступному [52, с. 102-111]:

- недостатність фінансових ресурсів, необхідних для покриття всіх витрат підприємства;

- продукція не є дуже прибутковою, оскільки витрати високі, а продуктивність низька через повномасштабну війну, а це означає, що фінансові резерви, необхідні для управління витратами, не створюються;

- виникає більше витрат — на відновлення зруйнованої інфраструктури, підвищення продуктивності, купівлю нового обладнання, яке постраждало під час вторгнення, тощо;

- необхідність виплати фонду оплати праці офіційно працевлаштованим працівникам навіть за умови збитковості виробництва, а підприємство постраждало від повномасштабної війни.

Отже, процес управління витратами може зіткнутися з деякими новими викликами, які вимагатимуть не лише класичних, а й сучасних підходів. Тут підприємець повинен враховувати ймовірні витрати на відновлення плантацій після часткового знищення внаслідок ворожих обстрілів, а також додаткові витрати на транспортування, враховуючи логістичні труднощі та руйнування складських приміщень.

Тому сучасний підхід до управління витратами на підприємстві, яке працює з рослинною продукцією, також має бути пов'язаний з управлінням ризиками, оскільки в процесі свого виробництва підприємство стикається з більшою кількістю ризиків, які можуть перетворитися на загрозу для виробництва [55].

З огляду на це, для підвищення ефективності управління собівартістю продукції рослинництва в умовах воєнного стану пропонуємо такі заходи:

- забезпечити належне управління собівартістю продукції, яке має враховувати можливі додаткові витрати;
- застосування сучасних інформаційних систем бухгалтерського обліку, які допоможуть автоматизувати процес обліку витрат під час виробництва та одразу врахувати всі додаткові витрати, що можуть виникнути під час воєнного стану;
- забезпечення заходів щодо зниження собівартості продукції, що зрештою збільшить прибуток підприємства, який може бути зменшений через зовнішні чинники. У цьому випадку можливе використання дешевшої робочої сили, дешевшої сільськогосподарської техніки та в менших кількостях;
- економія коштів, пов'язаних з витратами. В умовах збиткового виробництва підприємство може скоротити чисельність персоналу, а також зменшити додаткові витрати на зв'язок, що дозволить загалом знизити витрати та заощадити кошти;
- використання інших джерел фінансування, які можуть «покрити» ті витрати, що є додатковими.

Ми також вважаємо, що за сучасних умов досить важливим є створення системи інформування управління витратами на сільськогосподарському підприємстві, яка б включала спеціалізовані програмні пакети для автоматизації процесів обліку витрат на управління та їх аналізу.

Особливу увагу слід приділити автоматизації та цифровізації обліку витрат у сучасних умовах. Це дозволяє інтегрувати модулі управління виробництвом, складським обліком, закупівлями, нарахуванням заробітної плати та бухгалтерським обліком між ERP-системами та спеціалізованим програмним забезпеченням для автоматизації. Це зменшить ручні операції та, отже, ризик помилок, а також забезпечить аналітику в режимі реального часу [61].

Поряд з автоматизацією постає питання централізації або децентралізації бухгалтерського обліку.

Це дозволить об'єднати методи, стандартизувати реєстри та організувати контроль на рівні групи підприємств. Оскільки такі підприємства мають розгалужену виробничу мережу, їм краще запропонувати централізований метод з локальними аналітичними підсистемами, що базуються на специфіці різних галузей.

Ще однією важливою сферою діяльності компанії є внутрішній контроль та бюджетування витрат. Друга має бути організована системою внутрішнього контролю на основі розподілу повноважень, процедури валідації витрат та контролю за дотриманням стандартів і нормативних актів.

Тенденції розвитку обліку собівартості та управлінського обліку пов'язані з переходом до управлінського обліку, який забезпечує керівництво інформацією для прийняття рішень у режимі, наближеному до реального. На практиці це означає розвиток систем обліку з інформаційними системами виробництва, аналітичними панелями тощо та впровадження таких методів, як калькуляція собівартості на основі діяльності (ABC) для більш точного розподілу накладних витрат [58].

У компаніях, які запровадили ABC, часто спостерігається перегляд асортименту, виключення низькорентабельних товарів та акцент на продуктах з

вищою маржею, що в деяких випадках допомагає збільшити загальну маржу на 2-5% на рік.

В умовах цифрового обліку інформацію про фактичний рівень витрат та відхилення від нормативів витрат, включаючи ті, що закладені в загальновиробничі витрати, можна отримувати щомісяця.

Надання повної та достовірної інформації про виробничі витрати керівництву виробничого підприємства вимагає розробки внутрішніх форм звітності, які мають бути впроваджені в інформаційній системі підприємства.

Подальші дослідження зосереджені на розробці інформаційного забезпечення кожного етапу цього процесу в рамках запропонованого методичного підходу з урахуванням сучасної цифровізації бухгалтерського обліку.

4.2. Шляхи удосконалення інформаційного забезпечення обліку та аналізу витрат в умовах нестабільності

Наразі основна частина підприємств застосовує застарілі методи обліку та аналізу, які не відповідають вимогам сучасного бізнес-середовища, що призводить до низки проблем, включаючи, але не обмежуючись, несвоєчасне отримання відповідної інформації, недостатню точність прогнозування та формулювання неефективних управлінських рішень.

Таким чином, підприємства змушені підвищувати ефективність управління своїми фінансовими результатами в умовах економічної нестабільності, загострення конкуренції та постійних змін у регуляторній сфері, а також ризиків воєнного часу. Тому процеси збору, обробки, аналізу та представлення фінансової інформації відіграють життєво важливу роль як елемент, що впливає на якість управлінських рішень. Це обліково-аналітичне забезпечення.

Також виявлено проблему недостатньої інтеграції між фінансовим та управлінським обліком; ця проблема ще більше ускладнює складність процесів, спрямованих на контроль та аналіз фінансових результатів [46].

Бухгалтерський облік є одним з основних компонентів економічної інформаційної системи підприємства та виконує функції планування, обліку, контролю та аналізу. Він відображає господарську діяльність підприємств, організацій та установ у всіх методах управління, їх джерела формування, економічні процеси та результати діяльності. Війна в Україні дещо змінила функції бухгалтерського обліку.

У доходах та витратах, згідно з сучасними міжнародними стандартами, розглядається рух економічних ресурсів та зобов'язань: дохід – це збільшення активів або зменшення зобов'язань, що призводить до збільшення власного капіталу (крім пов'язаного з внесками власників); витрати визначаються як протилежні, що призводять до зменшення власного капіталу (крім пов'язаного з розподілом власникам) (Шкуліпа, 2021) [42].

У контексті управління підприємством ця класифікація дозволить нам порівняти структурні елементи фінансового результату, оцінити динаміку прибутку або збитку та проаналізувати їх вплив на ліквідність, платоспроможність та інвестиційну привабливість.

Економічні процеси, що відбуваються в трансформаційній економіці, та вдосконалення фінансової звітності, що впливає з МСФЗ, вимагають нових процедур та методів економічного аналізу, змінюють його інформаційну спрямованість, ставлять складніші завдання перед управлінським персоналом підприємств, а також потребують уточнення та уніфікації алгоритмів розрахунку окремих показників, а також розширення спектру областей аналізу відповідно до сучасних вимог ([68], с. 161-170).

Водночас, дуже важливим є розвиток інформаційного забезпечення, правильне читання та розуміння інформації у фінансовій звітності.

Необхідність інформаційного забезпечення в процесі розробки сучасних методів аналізу фінансової звітності підприємств виникає з процесів сучасної

інтеграції економічних систем, поглиблення економічних зв'язків суб'єктів господарювання, а також особливостей ведення бізнесу в умовах нестабільності економічної та політичної ситуації, що спричинена військовою агресією Росії.

Ефективність виробничої діяльності на підприємствах, таким чином, повинна визначатися обсягами випуску продукції та результатами продажів, а також фінансовими результатами від операційної діяльності. Процес реалізації продукції є дуже важливим, оскільки дохід, отриманий від продажу, дозволить покрити витрати, сплатити податки та кредити для забезпечення стабільних грошових потоків для підтримки виробництва та сталого розвитку підприємства [63].

Інформаційні технології пропонують нові можливості для автоматизації облікових процесів, підвищення точності даних та пришвидшення процесу прийняття управлінських рішень.

Для забезпечення достовірності даних компанія застосовує внутрішній контроль на основі моделі COSO, що включає розподіл обов'язків, документообіг, затвердження транзакцій та періодичні звірки (Chan et al., 2020). Служба внутрішнього аудиту проводить вибіркові перевірки та вивчає відхилення, тоді як зовнішній аудит згідно з ISA 330–500 проводить аналітичні процедури щодо співвідношення витрат до доходів та ризиків неправильних звітів (Bawono & Handika, 2023).

За допомогою систем ERP та BI автоматизуються облікові та аналітичні процеси, що призводить до виключення людського фактору та збільшення швидкості обробки даних (Chan et al., 2020). Структура такої системи схематично проілюстрована на рисунку 4.1 [62].

Результати бухгалтерського та аналітичного аналізу використовуються менеджерами для внесення змін до цінової політики, оптимізації асортименту та зниження витрат.

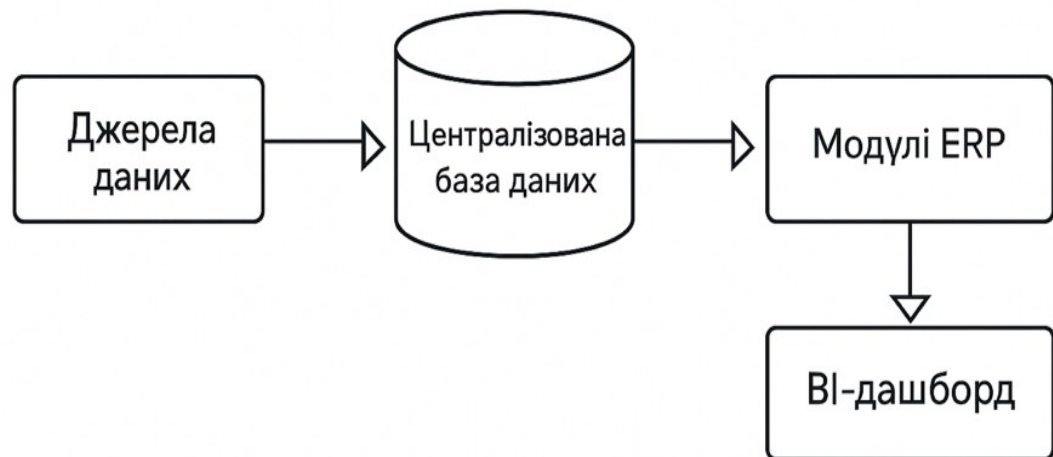

Рис. 1. Архітектура інформаційної системи підприємства з впровадженням ERP- та BI-модулів: потік даних від джерел через централізовану базу даних і модулі ERP до BI-дашборда.

Джерело: створено автором

Зокрема, інтегровані дані про граничний дохід та аналіз чутливості дозволяють визначити оптимальні діапазони цін та обсяги продажів, що максимізують прибуток — як зазначає (Dahal et al., 2024).

Аналіз історичних доходів та витрат формує детальне бюджетування. Сучасні підходи об'єднують «попереднє» (прогнозне) та «позапланове» (контрольне) бюджетування в єдиний процес стратегічного планування, що підвищує точність фінансових прогнозів та підтримує фінансову стійкість [71].

Для реалізації планових показників використовуються фактичні показники, облік відхилень та регулювання. Компоненти внутрішнього контролю, такі як розподіл відповідальності, затвердження операцій та регулярні звірки, забезпечують своєчасне виявлення дискреційних помилок та порушень.

Єдина система AIS/ERP централізувала дані та забезпечила автоматичний обмін інформацією між модулями фінансового та управлінського обліку. Це усунуло прогалини в даних, зменшило ручні операції, скоротило час на підготовку звітів та аналіз, а також підвищило точність показників.

За допомогою сучасної ERP-системи ви можете збирати, інтегрувати та візуалізувати ключові показники доходів і витрат у режимі реального часу. Налаштовані інформаційні панелі та готові аналітичні запити спрощують моніторинг ключових показників ефективності (KPI); вони також усувають помилки введення з ручного процесу та допомагають швидше приймати рішення. Вищезазначена вимога вважається виконаною, якщо система забезпечує функції, перелічені в таблиці нижче.

ERP-рішення поєднують функції фінансового та управлінського обліку, щоб надати загальне уявлення про доходи та витрати, а також підвищити надійність та ефективність управлінських даних.

З огляду на це, бухгалтерська та аналітична підтримка повинні забезпечувати не лише ефективність управління фінансовими показниками, але й довгострокову фінансову стабільність, оскільки бізнес не може бути успішним та функціонувати в умовах світової економіки без такої стабільності.

Удосконалити систему бухгалтерського обліку для підготовки фінансової звітності шляхом покращення аналітичних можливостей облікових систем з точки зору поділу складних об'єктів на прості. Ці дані є управлінською інформацією. Це, безсумнівно, важливий аспект для ефективного управління в галузі бухгалтерського обліку та фінансів.

Удосконалення аналітичних можливостей бухгалтерських систем для розбиття складних об'єктів на простіші може допомогти керівництву приймати кращі рішення [65, с. 62-68].

Розробка інформаційного забезпечення включає кілька важливих етапів: збір, обробку та аналіз великих обсягів даних, включаючи дані про продажі, інформацію про поведінку клієнтів та ринкові тенденції з орієнтацією на фінансові цілі загалом та, зокрема, формування та підтримку фінансового потенціалу.

Спеціалізоване програмне забезпечення для фінансових операцій автоматизує рутинні процеси — бухгалтерський облік та бюджетування — оптимізуючи їх, забезпечуючи при цьому високу точність та низьку ймовірність

помилки. Деталі інформаційних систем, що використовуються торговою фірмою, інтегровані для сприяння ефективному обміну даними та підтримки рішень [68, с. 236-238].

Розвиток інструментів для фінансового аналізу та прогнозування, зокрема за допомогою сучасних технологій (машинного навчання, штучного інтелекту), сприяє глибокому розумінню фінансових тенденцій та адаптації до змін ринкових умов.

Це призводить до покращення інформаційного забезпечення, що позитивно впливає на загальну ефективність та продуктивність підприємств. Це може включати зменшення кількості помилок, кращу комунікацію всередині компанії та із зовнішніми зацікавленими сторонами, а також ефективніше використання ресурсів.

Фінансові операції вже автоматизуються за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення. Це допоможе підприємствам оптимізувати рутинні завдання, такі як бухгалтерський облік, бюджетування та управління запасами.

Цифрові технології використовуються переважно в діяльності великих компаній, які потім діляться своїм досвідом з іншими фірмами.

Для обґрунтування інформаційного забезпечення сучасних завдань, що стоять перед аналітиками та іншими зацікавленими сторонами, слід наголосити, що вимога формування інноваційних підходів до методології та організації аналізу фінансової звітності підприємств впливає з динаміки економічних трансформацій у вітчизняній економіці та подальшого реформування системи бухгалтерського обліку в напрямку гармонізації з МСФЗ.

Але окремі блоки аналізу потребують більш детального розкриття інформації, що міститься в примітках до фінансової звітності. Відсутність цілісного уявлення про те, як складається та аналізується фінансова звітність, перешкоджає інформаційному забезпеченню управління суб'єктами господарювання [79, с. 69-85].

Для покращення інформаційного забезпечення аналізу завдань, характерних для воєнного часу, доручено оновити зміст додаткової інформації у

примітках до фінансової звітності, яка б розкривала окремі питання щодо стану та якості активів на окупованих територіях, дебіторської заборгованості внаслідок повної або часткової втрати партнерських зв'язків, кредиторської заборгованості тощо.

Відсутність добре організованої інформаційної бази бухгалтерського обліку унеможливорює об'єктивну оцінку результатів господарської діяльності підприємства. Знання та розуміння цієї інформаційної бази дозволить фахівцям з бухгалтерського обліку та фінансів правильно та точно оцінити фінансовий стан підприємства, сформулювати різні фінансові показники та проаналізувати фінансові результати [77, с. 50-63].

Отже, формування та наявність інформаційної бази з визначеними та стабільними параметрами для визначення та оцінки фінансових результатів підприємства є життєво важливим для сприяння прийняттю рішень на управлінських рівнях. Це також створює відчуття конкуренції за якість та важливість облікової та аналітичної інформації і, отже, потребує належного захисту.

Не менш важливим є подальший розвиток алгоритмів розрахунку аналітичних показників, які повинні базуватися на даних фінансової звітності з конкретними посиланнями на відповідні рядки для отримання первинної інформації.

Інтервали та верстка збережені з оригінальних вхідних даних.

Важливим компонентом політики інформаційного забезпечення є постійні інвестиції в навчання персоналу за допомогою нових ІТ-інструментів.

Швидке зростання цифрових технологій надає великі можливості для бізнесу в галузі оптимізації бізнес-процесів та вирішення проблеми перевантаження інформацією.

Ефективність заходів, що вживаються для посилення інформаційного забезпечення формування фінансового потенціалу шляхом цифрової трансформації, безпосередньо залежить від компетенцій осіб, відповідальних за їх реалізацію (Кулакова та ін., 2021: 135-138).

Співробітники, які належним чином опанують основи роботи з сучасними технологіями, такими як аналітичні інструменти, програмне забезпечення для автоматизації фінансових процесів та системи кібербезпеки, зможуть виконувати свої обов'язки ефективніше, що, у свою чергу, зменшить ймовірність помилок та підвищить загальну продуктивність підприємства.

Усі ці кроки разом утворюють стратегію інформаційної підтримки, яка дозволяє торговельному підприємству не лише збільшити свій фінансовий потенціал, але й залишатися гнучким та конкурентоспроможним у швидких змінах, що відбуваються в бізнес-середовищі [36, с. 88-94].

Виклики сучасного світу включають, але не обмежуються, посиленням конкуренції, швидкими змінами в економіці та швидким економічним зростанням завдяки технологічному прогресу; отже, впровадження нових підходів до бухгалтерського обліку та аналізу фінансових показників.

Автоматизація процесів, бізнес-аналітика, інтеграція фінансового та управлінського обліку, удосконалення методів контролю та навчання персоналу – все це призводить до прийняття більш своєчасних та точних управлінських рішень, тим самим підвищуючи загальну ефективність підприємства.

Подальші дослідження необхідно зосередити на практичних аспектах впровадження європейських стандартів бухгалтерського обліку на українських підприємствах. Особливу увагу слід приділити розробці та адаптації автоматизованих систем бухгалтерського обліку, що підвищить ефективність управління витратами. Також важливо вивчити вплив нових інформаційних технологій, таких як штучний інтелект та великі дані, на бухгалтерський облік та інформаційне забезпечення.

Ще одним перспективним напрямком є дослідження механізмів управління ризиками в умовах нестабільності та невизначеності, що супроводжують процес європейської інтеграції. Це дозволить розробити стратегії, які допоможуть підприємствам мінімізувати негативний вплив таких зовнішніх факторів на їхню фінансову діяльність та забезпечити стабільний розвиток у довгостроковій перспективі [33].

Запропоновані рекомендації щодо подальшого вдосконалення системи бухгалтерського обліку та аналізу витрат підприємства сприятимуть підвищенню гнучкості управлінських процесів та стабільності фінансових результатів підприємства в динамічному зовнішньому середовищі. Рекомендації допоможуть подальшому вдосконаленню системи бухгалтерського обліку та аналізу витрат, тим самим досягаючи вищезазначених цілей.

Висновки до четвертого розділу

Для підвищення ефективності управління витратами в умовах воєнного стану у виробництві продукції рослинництва виробникам необхідно вдосконалити базові підходи до управління витратами, забезпечити автоматизацію бухгалтерського обліку, що також дозволить заощаджувати на заробітній платі, та скоротити інші витрати, які можуть бути не потрібними для виробництва. Це знизить собівартість продукції та збільшить прибуток від виробництва в таких складних умовах.

Цифрова революція призвела до впровадження цифрових технологій та автоматизованих систем бухгалтерського обліку, що сприяло підвищенню ефективності та надійності даних.

Нові підходи до бухгалтерського обліку та інформаційного забезпечення дозволяють фірмам відповідати міжнародним стандартам та забезпечують стабільність і адаптивність у динамічному економічному середовищі. Це підвищить конкурентоспроможність фірми як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках, що є ключовим елементом для успішної інтеграції фірми в європейський економічний простір.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Витрати компанії є найважливішим показником ефективності виробництва. Вони відображають усі аспекти економічної діяльності та фіксують результати використання всіх виробничих ресурсів.

За часів достатньої кількості ресурсів та відносно стабільних ринкових умов на перший план виходять проблеми управління ресурсами та оптимізації витрат. Управління витратами є надзвичайно важливим завданням для компаній, оскільки фінансовий успіх значною мірою залежить від якості аналізу витрат та управління ними.

Бухгалтерський облік є функцією управління, і визнано, що система бухгалтерського обліку формує основу інформаційного забезпечення. Відповідно до нормативного визначення бухгалтерського обліку, ми визначаємо його сутність як інформаційну систему, що забезпечує безперервний облік господарських операцій компанії, їх систематизацію за допомогою методів бухгалтерського обліку та передачу економічної інформації користувачам. Облік виробничих витрат охоплює облік, оцінку, реєстрацію, зберігання та передачу інформації про витрати для прийняття управлінських рішень.

Організація обліку собівартості виробництва – це процес створення та постійного вдосконалення раціонального облікового процесу для забезпечення користувачів повною, точною та неупередженою інформацією для прийняття управлінських рішень у сфері управління собівартістю виробництва.

Дослідження показало, що ефективна організація обліку собівартості є ключовою передумовою стабільного розвитку підприємства в сучасних економічних умовах.

Впровадження цифрових технологій та автоматизованих систем обліку ще більше підвищить ефективність та надійність даних. Перспективи подальших досліджень включають розробку інтегрованих моделей управлінського обліку витрат з використанням штучного інтелекту та інструментів аналітики великих

даних, що дозволить прогнозувати витрати та оптимізувати ресурси на рівні підприємства.

Зі зростанням бізнесу з'являється більше операцій, персоналу, постачальників та проектів. Оскільки ручний облік вже непридатний та неточний, розширення лише погіршить ситуацію. Автоматична система дозволить контролювати витрати навіть за різкого збільшення обсягів.

Переваги впровадження автоматизованих систем полягають у зменшенні участі людини та ймовірності помилок, оптимізації витрат та підвищенні ефективності бухгалтерського обліку, а також у прозорості та точності даних, отриманих у режимі реального часу. Таким чином, інформація, необхідна для роботи системи управління підприємством, отримується вчасно, що дозволяє оперативно виявляти відхилення у виробничому процесі та вживати відповідних заходів для їх виправлення.

Аналіз собівартості є ключовим на підприємстві, оскільки ефективність формування собівартості безпосередньо впливає на прибутковість компанії та її майбутній розвиток.

Запропонована збалансована система показників (BSC) на основі фінансових критеріїв забезпечує комплексну оцінку ефективності операційної діяльності у досягненні стратегічних, тактичних та операційних цілей. Показник рівня економічної безпеки підприємства дозволить визначити фактичний стан самодостатності розвитку бізнесу порівняно з моделлю його беззбиткового функціонування.

Управління витратами є ключовим фактором, що забезпечує ефективну роботу та розвиток підприємства. Воно дозволяє не лише знизити собівартість продукції чи послуг, але й оптимізувати використання ресурсів, тим самим підвищуючи загальну прибутковість бізнесу. Правильне управління витратами дозволить підприємству точніше планувати свої фінансові потоки, уникати зайвих витрат та оперативно реагувати на зміни ринкових умов.

Оцінка ефективності системи управління витратами на підприємстві підтвердила, що впроваджена система дозволить підтримувати високу маржу,

фінансову стабільність та операційну ліквідність. Водночас вона виявила конкретні області неефективності, зокрема в управлінні непродуктивними витратами та адаптації до ринкових ризиків.

Оптимізація витрат є однією зі складових ефективного управління в організації підприємницької діяльності. У сучасному бізнес-середовищі, де зростає конкуренція та зростають вимоги до економічної ефективності та прибутковості підприємств, проблема оптимізації стала дуже гострою. Тому в організації має бути реалізований системний підхід, який дозволить скоротити всі зайві витрати та водночас підтримувати високу якість продукції та послуг.

Для підприємств в Україні в умовах війни оптимізація витрат є не просто економічним, а стратегічним заходом, що забезпечує їхнє виживання. Формування ефективної системи управління операційними витратами є важливим питанням сучасної теорії та практики щодо забезпечення самодостатнього розвитку підприємства. Операційні витрати є основою економічного процесу в будь-якому підприємстві.

Отже, для підвищення ефективності управління витратами під час воєнного стану у виробництві продукції рослинництва виробники повинні вдосконалити основні підходи до управління витратами, забезпечити автоматизацію бухгалтерського обліку, що також дозволить заощаджувати на заробітній платі, та зменшити кількість витрат, які можуть бути не необхідними для виробництва. Це сприятиме зниженню собівартості продукції та збільшенню прибутку від виробництва в таких складних умовах.

Впровадження нових технологій, таких як автоматизація процесів, аналітика даних, штучний інтелект, кібербезпека та навчання персоналу, є основними факторами, що призведуть до зростання фінансового потенціалу підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверкин, Я. Ф. Проблемні аспекти управлінського обліку витрат операційної діяльності. // Економіка, управління та адміністрування. – 2020. – № 3(93). – С. 5-22.
2. Адамлюк, А. Ю. Формування системи управління витратами підприємства на засадах контролінгу : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня бакалавра : спец. 073 Менеджмент / наук. кер. Л. О. Ющишина; Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. – 58 с.
3. Акімова, Т., Распопова, Ю., Волященко, І. Теоретичні засади організації обліку витрат виробничого підприємства. // Економіка та суспільство. – 2023. – № 52.
4. Алексеєва, А. В., Васильєва, В. Г. Удосконалення обліку витрат на виробництво та формування собівартості продукції. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2021. – Вип. 23. – С. 5-9.
5. Андрушкевич, Н. В., Фімяр, С. В., Довгань, В. В. Управління витратами інноваційного підприємства в рамках системи контролінгу. // Трансформаційна економіка. – 2025. – № 1 (10). – С. 7-11.
6. Аудит доходів, витрат і фінансових результатів організації. URL: <https://stud.com.ua>
7. Бажан, Д. М. Облік і аналіз витрат підприємства: кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»: спец. 071 - Облік і оподаткування; наук. кер. Р. М. Остапенко; Харків, 2023. – 106 с.
8. Бержанір, І. А. Витрати підприємства: сутність та особливості управління в сучасних умовах. // Журнал сталого соціально-економічного розвитку. – 2023. – Вип. 1. – № 1-2. – С. 35-41.
9. Биба, В. В., Пінчук, Н. М., Ващенко, Н. Ю. Економічна сутність, значення і завдання управління витратами. – Ефективна економіка. – 2024. – №1.

10. Вакуленко, В. Л., Мялковський, В. А., Сяovej, Л. Організація системи інформаційного забезпечення управління витратами сільськогосподарських підприємств. // Економіка та суспільство. – 2023. – № 57
11. Велика, В. Напрями оптимізації витрат підприємства в сучасних умовах. // Матеріали конференцій МНЛ. Дніпро. – 2023. – С. 46-48.
12. Гнатюк, В. А. Інформаційна система аналізу операційних витрат підприємства. Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю: зб. наук. пр. VIII Всеукр. наук.- практ. Інтернет-конф.. – 2020. – Ч.2. – С. 10-16
13. Годнюк, І. Облікова політика та її вплив на діяльність підприємства в умовах воєнного стану. // Економічні горизонти. – 2023. – №2 (24). – С. 110-119.
14. Григорова, З.В., Кваско, А.В. Сучасні методи управління витратами підприємств. // Науковий погляд: економіка та управління. – 2021. – № 2. – С. 18-24.
15. Грицишин, А. Облік збутової діяльності в умовах розмежування логістичних і маркетингових процесів. // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2020. – № 1. – С. 200-212.
16. Гут, Л. Удосконалення системи контролінгу витрат в антикризовому управлінні підприємством. // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2020. – № 3(79). – С. 128-139.
17. Декалюк, О., Федоришина, Л. Оптимізація витрат підприємства: сутність, складові та методи. // Академічні візії. – 2025. – Випуск 40.
18. Дем'яненко, Т. І. Необхідність впровадження системи контролінгу на підприємствах України. // Вісник ХНТУ. – 2022. – № 2(81). – С. 149-153
19. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
20. Добровольська, О. В., Шрамко, В. А. Теоретичні підходи до діагностики фінансового стану сільськогосподарського підприємства. Облікова, фінансова та управлінська діяльність підприємств в умовах нестійкої економіки:

кол. моногр. / за заг. ред. І. П. Приходька; ДДАЕУ. Дніпро: Пороги, 2020. – С. 174-184.

21. Добровольська, О., Кравченко, М., Даніленко, О. Фінансова звітність як елемент системи управління підприємством. // Економіка та суспільство. – 2021. – №. 32.

22. Догадайло, Я. В. Дослідження еволюції підходів до аналізу змісту результативності діяльності. // Економіка транспортного комплексу. – 2020. – Вип. 36. – С. 77-94

23. Задорожний, З.-М. В., Муравський, В. В., Семанюк, В. З., Омецінська, І. Я. Управлінський облік: підручник. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. – 296 с.

24. Задорожний, З.М. В., Омецінська, І. Я. Внутрішньогосподарська звітність у системі управління підприємством. // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2020. – Випуск 4. – С. 169-184.

25. Захарченко, В., Акулюшина, М., Лінгур, Л. Моделювання процесів управління витратами в умовах невизначеності. // Економіка та суспільство. – 2024. – Випуск № 64.

26. Квасницька, Р. С. Теоретичний базис управління витратами підприємства. // Сучасна економіка. – 2022. – № 34. – С. 50-54.

27. Квасницька, Р., Агаєв, М. Історичні аспекти та сучасні бачення категоріальної сутності витрат. // Наукові основи економіки та менеджменту: колективна монографія. Міжнародна наукова група. Бостон: Primedia eLaunch. – 2022. – С.234-239

28. Кісь, Г. Особливості бізнес-адміністрування підприємства в умовах становлення цифрової економіки. // Економічний форум. – 2022. – № 1(3). – С. 54-61.

29. Кормакова, І. І. Удосконалення обліку адміністративних витрат підприємства та управлінський аспект їх оптимізації : кваліфікаційна робота ... магістра : 071 – Облік і оподаткування. Кривий Ріг, 2024. – 66 с.

30. Корольок, Т. М., Співак С. М., Ратинський В. В. Облік в управлінні підприємством в умовах цифрової економіки. // Галицький економічний вісник. ТНТУ. – 2023. – Том 85. – № 6. – С. 88-96.
31. Корольок, Т., Співак, С. Сутність, значення та обліково-інформаційне забезпечення процесу контролінгу. // Галицький економічний вісник. – 2022. – Т. 78-79. – №5-6. – С. 58-64
32. Костюнік, О., Лаконова, М. Роль системи контролінгу в управлінні сталим розвитком підприємства. // Молодий вчений. – 2023. – № 4(116). – С. 135-138.
33. Котельникова, Ю., Чумак, Г., Ворошилова, О. Управління витратами в умовах цифрової економіки: сучасні моделі та інструменти оптимізації. // Економіка та суспільство. – 2025. – № 73.
34. Кохановська, В. Облік і аналіз доходів і витрат підприємства: дипломна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра: спец. 071 «Облік і оподаткування» / В. Кохановська. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця. – 2022.
35. Кощій, О.В. Управління логістичними витратами на підприємстві. // Економічні науки. Регіональна економіка. – 2021. – Вип. 18. – С. 84-90.
36. Кравченко, О. О. Система стратегічного управління персоналом як пріоритетний напрям формування конкурентоспроможного колективу. // Вісник Черкаського національного університету. Серія «Економічні науки». – 2022. – № 3. – С. 88-94.
37. Кулакова, С., Ткаченко, А., Разно, М. Сучасні аспекти управління витратами українських підприємств. // Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку. – 2023. – № 1(8). – С. 40-48.
38. Кулініч, Т., Шепель, І., Гавриленко, Н. Розвиток управлінського обліку на основі ризик-орієнтованого підходу. // Економічний аналіз. – 2021. – Т. 31. – № 1. – С. 17-24.
39. Легенчук, С. Ф., Городиський, М. П., Майстренко, Н. М. Захист бухгалтерських даних в умовах використання Інтернету речей: проблеми і

перспективи діджиталізації обліку. // Облік і фінанси. – 2021. – № 1 (91). – С. 12-19.

40. Маркіна, І. А. Теоретичні основи управління витратами підприємства. // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2020. – № 4 (115). – С. 140-147.

41. Медвідь, Л. Г., Черкасова, С. В., Міценко, Н. Г. Класифікація витрат на якість продукції для обліку та контролю в системі управління якістю виробничого підприємства. // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. Львів, Видавництво ЛТЕУ. – 2022. – Вип. 66. – С. 10- 21.

42. Міжнародні стандарти: <http://www.visnuk.com.ua>

43. Нездойминога, О. Є., Красота, О. Г. Бухгалтерський облік та управління загальновиробничими витратами підприємства. // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – 2020. – № 43. – С.438-445

44. Окулов, Д. Загальновиробничі витрати аграрних підприємств: склад та роль в господарській діяльності. Обліково-фінансове забезпечення в управлінні економічною стійкістю підприємства: сучасні тенденції і перспективи розвитку: колективна монографія / за заг. ред. Губарик О.М., Халатур С.М., - Дніпро: Друкарня «Стандарт». – 2023. – С.213-222.

45. Пархоменко, Л. А., Малюга, Л. М., Фротер, О. С., Нижник, І. О. Методи обліку та управління операційними витратами. // Економіка та держава. – 2022. – № 1. – С. 50-54

46. Піменов, В. В. HR-функції в умовах діджиталізації малого та середнього бізнесу. // Економіка та суспільство. – 2023. – Випуск 57.

47. Піскун, А. В. Теоретичний аспект управління витратами підприємства. // Науковий погляд: економіка та управління. – 2020. – №4 (70). – С. 55-59.

48. Покровська, Н. М. Концептуальні засади післявоєнного відновлення України, економічні аспекти. // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2022. – №4 (274). – С. 41-47

49. Правдюк, Н. Л., Коваль, Л. В., Коваль, О. В. Облікова політика підприємств: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури». – 2020. – 647 с.
50. Руденко, М. В. Розвиток цифровізації управління в сільськогосподарських підприємствах: теорія, методологія, практика. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». Київ. – 2020. – 472 с.
51. Саванчук, Т. М., Чернецька, О. В., Губарик, О. М. Управлінський та фінансовий облік адміністративних витрат в системі прийняття рішень на підприємстві. // Приазовський економічний вісник. – 2022. – № 3 (32). – С. 49-53
52. Саванчук, Т. М., Світенко, М. Г. Організація внутрішньогосподарського контролю в аграрних підприємствах та його удосконалення. // Приазовський економічний вісник. – 2023. – №4(36). – С. 102-111.
53. Садовська, І. Б. Бухгалтерський облік: конспект лекцій. – Луцьк : ВежаДрук, 2023. – 258 с.
54. Сарапіна, О.А., Пінчук, Т.А., Шрам, Т.В, Облік загальновиробничих витрат в управлінні сільськогосподарським підприємством. // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – 2020. – Том 31 (70). – № 3. – С. 165-171
55. Склярук, І., Драка, І. Управління витратами в умовах економічної нестабільності: адаптація облікових підходів. // Економіка та суспільство. – 2025. – № 71.
56. Скринник, Ю. Ю. Облік і аналіз витрат підприємства: управлінський аспект : магістер. диплом. робота : 071, Облік і оподаткування / Скринник Юлія Юріївна ; наук. керівник Коршикова Р. С. ; КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, Ф-т обліку та податкового менеджменту, Каф. бух. обліку та консалтингу. – Київ, 2023. – 126 с.
57. Скрипник, С. В., Франчук, І. Б., Шепель, І. В. Особливості автоматизації обліку підприємств у сучасних умовах. // Економіка та держава.

Міжнародний науково-практичний журнал. Серія: «Економічна наука». – 2020. – №10.

58. Скорнякова, Ю. Окремі питання вдосконалення обліку витрат виробництва та формування собівартості продукції. // Економіка та суспільство. – 2022. – № 44.

59. Слюсарчук, Л. І., Слюсарчук, Я. Д. Автоматизація організації обліку виробничого процесу. Матеріали XXXIX Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми науки і технологій: інновації та конкурентоспроможність», Ольборг, 2024. – 124 с.

60. Сначов, М. П. Особливості застосування системи АВС калькулювання для обліку затрат / М. П. Сначов, І. М. Ломтева. // Сучасна економіка. – 2020. – № 20. – С. 253–260.

61. Склярчук, І., Драка, І. Управління витратами в умовах економічної нестабільності: адаптація облікових підходів. // Економіка та суспільство. – 2025. – № 71.

62. Тенюх, З., Пелех, У. Діджиталізація бухгалтерського обліку в Україні: стан та перспективи розвитку. // Економіка та суспільство. – 2022. – № 41.

63. Тульчинська, С. О., Кочетова, В. Є. Шляхи оптимізації витрат українських підприємств малого і середнього бізнесу з урахуванням європейського досвіду. // Ефективна економіка. – 2024. – Вип. 10.

64. Тульчинська, С., Солосіч, О., Чорній, В. Вплив діджиталізації управлінських процесів на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. // Інвестиції: практика та досвід. – 2021. – Вип. 9. – С. 54-58.

65. Тюрєв, В. К. Управління витратами сучасного підприємства [Електронний ресурс] / В. К. Тюрєв, А. Г. Подгорная // Часопис економічних реформ. – 2020. – № 3. – С. 62-68.

66. Філоненко, М. М. Управління формуванням витрат підприємства та оптимізація їх структури : кваліф. робота магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» / М.М. Філоненко. – Полтава : Нац. ун-т ім. Юрія Кондратюка, 2026. – 110 с.

67. Фінансові показники підприємства ТОВ «АГРОДАР» YouControl. Вебсайт. URL: <http://youcontrol.com.ua>
68. Хвалько, Б. П. Удосконалення системи управління витратами підприємства в умовах економічної турбулентності. Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. // Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2025. – С. 236-238.
69. Хмелюк, А. В., Міщенко, Д. А. — Організація обліку та контролю витрат на торговельно-виробничому підприємстві. // Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету. – 2024. – № 2 (9). – С. 161-170
70. Чміль, Г. Л., Кащена, Н. Б., Нестеренко, І. В. Розбудова системи контролю витрат на просування та продаж товарів і послуг. // Інфраструктура ринку. – 2022. – Випуск 68. – С. 163-169.
71. Шевчук, Л. Т., Ботош, Є. Ф., Базюк, В. М. В., Стецишин, О. Я., Жеребук, Ю. Д. Р. Логістичні моделі забезпечення безперервного товарообігу як інструмент соціально- економічної стійкості в умовах воєнного стану та кризових ситуацій. // Академічні візії. – 2025. – Випуск 39.
72. Шевцов, А.В. Інформаційне забезпечення управління витратами на підприємстві. // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». – 2020. – № 5 (86). – С. 66-68.
73. Шепель, І. В. Сучасні можливості організації обліку витрат виробництва і готової продукції в умовах комплексної автоматизації. // Економіка та суспільство. Одеса. – 2023. – Вип. 55.
74. Ющишина, Л. О. Менеджмент ресурсів та витрат: курс лекцій. // Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк. – 2022. – 103 с.
75. Яновський, Д. Л. Оптимізація витрат як елемент механізму забезпечення фінансової стійкості підприємства. // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2021. – №3(17). – С. 87-95.

76. Яценко, В. Еволюціонування системи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції. // Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. – 2020. – № 1. – С. 259-265.
77. Alona Khmeliuk, Maksym Semenikhin, Olena Fomina, Oksana Aksyonova Management accounting of payment risks of online trade during military operations. // Theoretical and Practical Research in Economic Fields. – 2023. – Vol. 14. – № 2. – С. 50-63.
78. Impact of ERP System Implementation on Operational and Financial Efficiency in Manufacturing Industry / T. Sri et al. // Journal of Engineering and Environmental Science. – 2024. – Vol. 5. – №. 3. – P. 491-501.
79. Viehmann, S., Johannsen, M., Entrop, D. How international logistics service providers counter supply chain disruptions through increased visibility and mitigate risk through technology. // Supply Chain Resilience. – 2022. – P. 69-85.
80. Momot, T., Filonych, O., Kosiak, A., Lobach, O. Balanced scorecard of safetyoriented management for the construction industry enterprises. // Innovative Technologies and Scientific Solutions for Industries. – 2021. – № 2(16). – С. 54-62.
81. Liutak, O., Baula, O. Optimising the focus of digital technologies in the context of implementing a sustainable development strategy for the international business environment. // Economic Forum. – 2024. – Vol. 14(3). – P. 8–20.
82. Tatarovsky, Yu. A., Morozova, E. S. Formation and Analysis of the Enterprise Economic Security Balanced Scorecard. // European Proceedings of Social and Behavioural Sciences (EpSBS). – 2020. – Vol. 79. – P. 206-212.
83. Sokolova, L., Koev, S., Pavliuk, S., Derhaliuk, M., Portna, O. Resource strategy of enterprise management as a tool to ensure its competitiveness. // Academy of Strategic Management Journal. Research Article. – 2020. – Vol. 19. – Issue 4. – P. 1-7.
84. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Vovk, O., Ivanytska, O., Symak, D., Havryliak, A., Danylovych, T., Lesyk, L. Criteria, Indicators and Factors of the Sustainable Energy Saving Economic Development: the Case of Natural Gas Consumption [Online]. // Energies. – 2021. – Vol. 14(18).

